

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

MAGISTRSKA NALOGA

ALJOŠA ČRNKO

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKA NALOGA

**RAZLIKE V MATERIALNI BLAGINJI MED UPRAVIČENCI DO
SOCIALNIH PREJEMKOV IN PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE**

Ljubljana, 2020

ALJOŠA ČRNKO

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Aljoša Črnko, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Razlike v materialni blaginji med upravičenci do socialnih prejemkov in prejemnikov minimalne plače, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko red. prof. dr. Tjašo Redek.

IZJAVLJAM,

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD.....	1
1 TRG DELA IN SOCIALNA VARNOST ZAPOSLENIH IN SOCIALNO OGROŽENIH OSEB V SLOVENIJI IN ZNOTRAJ EU	3
1.1 Pregled trga dela in trendi.....	3
1.2 Pregled socialnovarstvenih politik.....	9
1.2.1 Socialnovarstveni prejemki	9
1.3 Pregled izdatkov za socialno varnost v Sloveniji in EU.....	12
1.3.1 Evropski socialni modeli.....	12
1.3.2 Izdatki za socialno varnost v Sloveniji in EU	13
1.4 Opredelitev instrumenta minimalne plače.....	18
1.4.1 Primerjava ureditve minimalne plače v EU	19
1.4.2 Opredelitev minimalne plače v Sloveniji	21
2 OPIS PRAVIC SOCIALNO OGROŽENIH OSEB	23
2.1 Otroški dodatek.....	29
2.2 Denarna socialna pomoč.....	31
2.3 Varstveni dodatek	34
2.4 Izredna denarna socialna pomoč	36
2.5 Izredna denarna socialna pomoč pogrebne in posmrtnine	36
2.6 Znižanje plačila za programe vrtcev	37
2.7 Dodatna subvencija malic za učence in dijake	37
2.8 Dodatna subvencija kosil za učence.....	38
2.9 Oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev in prispevek k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika	38
2.10 Subvencija najemnine neprofitnega najemnega stanovanja, namenskega najemnega stanovanja, bivalne enote, tržnega najemnega in hišnega stanovanja	39
2.11 Štipendije.....	39
2.12 Oprostitev plačevanja RTV-prispevka	41
3 OPIS PRAVIC PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE	41
3.1 Pravica do zagotovitve dela in plačila za opravljeno delo	44
3.2 Minimalni standardi izplačil delavcem	45
3.3 Varnost delovnih razmer in varovanje delavčeve osebnosti	47
3.4 Državni ukrepi na trgu dela	48

3.5	Zavarovanje za primer brezposelnosti.....	50
4	DEJAVNIKI BLAGINJE IN BLAGINJA BREZPOSELNIH IN PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE V LITERATURI	52
4.1	Dejavniki blaginje posameznikov ter vpliv dohodka na blaginjo.....	52
4.2	Pregled podatkov o primerjalni blaginji.....	55
5	ANALIZA BLAGINJE UVELJAVITELJEV SOCIALNE ZAKONODAJE IN PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE	56
5.1	Opredelitev metodologije.....	57
5.2	Materialna blaginja uveljaviteljev socialne zakonodaje.....	58
5.2.1	Samska oseba	58
5.2.2	Odrasla oseba z enim otrokom	60
5.2.3	Dve odrasli osebi z enim otrokom.....	62
5.2.4	Dve odrasli osebi s tremi otroki	65
5.3	Dohodki v okviru minimalne plače.....	66
5.3.1	Samska oseba	68
5.3.2	Odrasla oseba z enim otrokom	68
5.3.3	Dve odrasli osebi z enim otrokom.....	68
5.3.4	Dve odrasli osebi s tremi otroki	68
5.4	Priporočila.....	69
6	SKLEP	72
7	LITERATURA IN VIRI	74

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Gibanje povprečnega mesečnega števila prejemnikov DN in prejemnikov DSP med vsemi registriranimi brezposelnimi osebami v Sloveniji.....	11
Tabela 2:	Razdelitev pravic socialne zakonodaje na denarne prejemke ter subvencije in oprostitve plačil.....	24
Tabela 3:	Cenzusi otroškega dodatka glede na uvrstitev v dohodkovni razred in število otrok od 1. 7. 2019 naprej.....	30
Tabela 4:	Upravičenci in celotna izplačana sredstva za namene otroškega dodatka v Sloveniji med letoma 2010 in 2018.....	31
Tabela 5:	Informativna višina denarne socialne pomoči v letu 2019 od 1. 8. 2019 v evrih po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (cenzus).....	32
Tabela 6:	Primer izračuna minimalnega dohodka za družino z dvema odraslima brezposelnima osebama in enim otrokom.....	33
Tabela 7:	Višina subvencije glede na povprečni mesečni dohodek družine na osebo.....	38

Tabela 8: Cenzusi za pridobitev štipendije glede na dohodkovne razrede	40
Tabela 9: Prikaz denarnih prejemkov, neto minimalne plače za samsko osebo in razlike med tema, v evrih.....	60
Tabela 10: Prikaz denarnih prejemkov, neto minimalne plače za enostarševsko družino in razlike med tema, v evrih.....	61
Tabela 11: Prikaz denarnih prejemkov, skupne neto minimalne plače za družino z dvema odraslima osebama in enim otrokom ter razlike med prejemki in minimalno plačo, v evrih..	64
Tabela 12: Prikaz denarnih prejemkov, skupne neto minimalne plače za družino z dvema odraslima osebama in tremi otroki ter razlike med prejemki in minimalno plačo, v evrih	66
Tabela 13: Primer izračuna neto minimalne plače za različne kategorije oseb, v evrih	67

KAZALO SLIK

Slika 1: Struktura zaposlenih oseb med letoma 2008 in 2018 po starostnih razredih v Sloveniji, v odstotkih.....	4
Slika 2: Število delovno aktivnih in brezposelnih oseb v Sloveniji od leta 2008 do leta 2018 .	5
Slika 3: Struktura brezposelnih med letoma 2008 in 2018 po doseženi stopnji izobrazbe v Sloveniji, v odstotkih	6
Slika 4: Struktura brezposelnih med letoma 2008 in 2018 po času trajanja brezposelnosti v Sloveniji, v odstotkih	7
Slika 5: Struktura zaposlenih med letoma 2008 in 2018 po doseženi stopnji izobrazbe v Sloveniji, v odstotkih	8
Slika 6: Letno gibanje odstotnega deleža BDP, ki je namenjen za socialno varnost v izbranih državah EU med letoma 2008 in 2017 (v odstotkih BDP)	15
Slika 7: Struktura izdatkov programov socialne varnosti v Sloveniji med letoma 2008 in 2017 (kot odstotek vseh izdatkov za socialno varnost)	16
Slika 8: Letni državni izdatki za socialno varnost na prebivalca (v evrih) v izbranih državah EU med letoma 2008 in 2017	17
Slika 9: Države, ki poznajo instrument minimalne plače in višina minimalne plače v evrih v državah EU za januar 2020	20
Slika 10: Gibanje povprečnega števila prejemnikov DSP na mesec med letoma 2012 in 2018 in vrednost povprečnega mesečnega prejemka v evrih v Sloveniji	34

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Meje dohodkov za ugotavljanje višine plačila vrta po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.....	1
Priloga 2: Prikaz minimalnih dohodkov, minimalnih dohodkov s pravicami socialne zakonodaje, neto minimalne plače in razlike med prejemki in minimalno plačo med vsemi statusi, v evrih	2

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

APZ – aktivna politika zaposlovanja

ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje

CSD – Center za socialno delo

DN – denarno nadomestilo

DSP – denarna socialna pomoč

ESM – evropski socialni model

EU – Evropska unija

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

NIJZ – Nacionalni inštitut za javno zdravje

OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development)

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj

VD – varstveni dodatek

ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

UVOD

Med državnimi uslužbenci, ki so zaposleni na področju socialnih transferjev, se omenja asimetrija med prejemki uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje in dohodki minimalne plače. Na sistemske anomalije so med postopkom usklajevanja načrtovane porabe za leti 2020 in 2021 opozorili vodilni z Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju: MDDSZ) ter predstavili spremembe, s katerimi bi se anomalije odpravile. Ob zadnjem zvišanju denarne socialne pomoči je namreč varstveni dodatek višji od minimalne pokojnine za štirideset let delovne dobe. Zaradi tovrstnih primerov je prisotna teza, da uveljavitelji pravic socialne zakonodaje uživajo večjo materialno blaginjo od redno zaposlenih, ki prejemajo minimalno plačo. Raziskave na omenjeno temo v slovenskem okolju ni zaslediti in teze o asimetriji ni mogoče potrditi ali zavreči, kar je razlog za izbiro teme magistrskega dela.

Minimalna plača je leta 2018 znašala 842,79 evrov bruto (Znesek minimalne plače, Ur. l. RS, št. 5/2018). Višina minimalne plače se je v letu 2019 uskladila z rastjo cen življenjskih potrebščin na 886,63 evrov bruto po odobritvi Predloga zakona o spremembah zakona o minimalni plači (Državni zbor Republike Slovenije, 2018). Trenutna minimalna plača znaša 940,58 evrov bruto; ta višina minimalne plače je rezultat zadnjega zvišanja, ki je stopilo v veljavo s 1. januarjem 2020. Višanje minimalne plače je predmet razprav v tujini, kjer strokovnjaki prihajajo do mešanih rezultatov, tem pa sledi polarizacija mnenj. Dve metodološko različni analizi, v katerih se preučujejo države OECD glede vpliva višanja minimalne plače na brezposelnost, sta pripeljali do podobnega zaključka, da se kot odgovor na višji strošek dela zmanjša povpraševanje po delavcih, s čimer se strinja večina strokovnjakov (Chong-Uk & Gieyoung, 2018). Tematika je glede na trenutno višanje minimalne plače aktualna v slovenskem okolju, z dodatnim poznavanjem področja pa bo omogočeno boljše in lažje spremljanje dogajanj.

Minimalna plača je v Sloveniji zakonsko opredeljena kot najnižja višina plačila zaposlenim za delo s polnim delovnim časom (Zakon o minimalni plači (ZMinP), Ur. l. RS, št. 13/2010). Leta 2017 je minimalno plačo prejemale 27.944 zaposlenih, kar je slabih 5 % vseh zaposlenih v Republiki Sloveniji. V istem letu je denarno nadomestilo v povprečju prejemale 21.518 oseb, kar je 24 % brezposelnih. Število prejemnikov denarnega nadomestila (v nadaljevanju: DN) se je v prvem polletju leta 2018 znižalo za slabih 5 %. Ob tem je bilo do denarne socialne pomoči (v nadaljevanju: DSP) upravičenih 33.507 oseb oziroma 39 % brezposelnih. Prisoten je trend višanja deleža upravičencev do DSP v skupini brezposelnih oseb, medtem pa je spodbudno, da se niža skupno število upravičencev do DSP (ZRSZ, 2018a). Pomembno je omeniti podatek, da se število brezposelnih znižuje od leta 2013, trenutno pa se beleži 5-odstotna stopnja anketne brezposelnosti, kar je 52.000 oseb (SURs, 2020). Številke pričajo o tem, da se tematika dotika precejšnjega deleža slovenskega prebivalstva in je s tega vidika relevantna za vse, ki se zanimajo za področje socialne varnosti in javnih financ.

Obe skupini – prejemniki minimalne plače in uveljavitelji pravic socialne zakonodaje – imata specifične, ki vplivajo na njihovo blaginjo. Na eni strani imajo brezposelne osebe možnost vpisa v evidenco brezposelnih oseb in s tem koristiti pravice socialne zakonodaje. Najvidnejši sta

pravici do prejemanja DN za omejeno obdobje (Zakon o urejanju trga dela (ZUTD), Ur. l. RS, št. 80/2010) ter DSP (Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre), Ur. l. RS, št. 61/2010). Brezposelne osebe so deležne vključevalnih programov, informiranja o trgu dela ter ukrepov aktivne politike zaposlovanja s strani Zavoda Republike Slovenije za Zaposlovanje (v nadaljevanju: ZRSZ) (ZUTD). Omenjenim pravicom pripadajo občinski dodatki in izredne denarne pomoči, kot so dodatek na veliko družino (MDDSZ, 2018a), pogrebna in posmrtnina (MDDSZ, 2018b). Brezposelnim osebam so ugodnosti nudene tudi v nemonetarni obliki. Glede na mesečni dohodek je sorazmerno znižana višina plačila vrtca, prebivalci Ljubljanske mestne občine so upravičeni do cenejše mesečne vozovnice (Ljubljanski potniški promet, 2019). Na drugi strani ima skupina prejemnikov minimalne plače s pogodbo o zaposlitvi zagotovljeno delo in reden mesečni dohodek. Delo se opravlja v varnih razmerah, ki jih zagotovi delodajalec ter ob tem varuje osebnost in zasebnost delavca (Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1), Ur. l. RS, št. 13/2013). Zakonsko določeni elementi delovnega razmerja delavcu omogočajo gotovost in dostojnost. Skupini se med seboj ločita z vidika količine pripadajočih pravic, ki jih lahko uveljavljajo posamezne osebe.

Namen magistrskega dela je ugotoviti razlike v blaginji med brezposelnimi osebami in redno zaposlenimi, ki prejemajo minimalno plačo. S pridobljenimi podatki se v delu ugotavlja, katera skupina ima večje finančne ugodnosti, temu pa sledi opredelitev o trenutni primernosti višine tako skupnih prejemkov brezposelnih kot postavljene višine minimalne plače. Glavno raziskovalno vprašanje in vodilo raziskovalnega dela je ugotavljanje primerjalne materialne blaginje brezposelnih oseb v primerjavi z osebami z minimalnimi dohodki v Sloveniji. Ob tem bom odgovoril še na ta raziskovalna vprašanja:

- Katera denarna nadomestila in (nedenarne) pomoči predvideva slovenska zakonodaja za brezposelne osebe in socialno ogrožene osebe? Kako so določeni cenzusi?
- Kakšno število prejemnikov različnih pomoči je bilo v Sloveniji, koliko je bilo brezposelnih ter koliko posameznikov je dobivalo minimalno plačo v Sloveniji in njenih regijah?
- Katere so ostale pravice, do katerih so upravičeni brezposelni in socialno ogrožene osebe?

Cilj magistrskega dela je preveriti obstoj asimetrije v materialnih ugodnostih brezposelnih oseb in prejemnikov minimalne plače. Z ugotovitvami se odpirajo vprašanja o učinkovitosti socialnovarstvenih programov v Sloveniji ter stremi k izboljšavam in večji pragmatičnosti.

Raziskava stanja v Sloveniji temelji na sekundarnih in primarnih podatkih, združuje pa kvalitativne in kvantitativne metode raziskovanja. Za prikaz stanja v Sloveniji so uporabljeni podatki podatkovne baze Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju: SURS), Eurostata, ZRSZ in MDDSZ. Za natančnejši pregled stanja so bili samostojno zbrani podatki z izvedbo intervjujev. V delu analize se opiram na metodo deskripcije ter sklicujem na analize in sinteze tujih in domačih avtorjev, ki obravnavajo podobno problematiko.

Smiselno bi bilo dodati še raziskavo motivacije glede udeležbe na trgu dela, vendar bi s tem presegel namen dela. Pri obravnavani tematiki sem se tako srečal z nekaterimi omejitvami. Med vidnejšimi je pomanjkanje podatkov o številu prejemnikov minimalne plače. Ob

podobnem pregledu, kot je to magistrsko delo, bi bilo analizo smiselno dodatno razširiti in vključiti stanovanjsko področje, ki ga moja analiza ne vključuje. Naloga povzema tudi vso potrebno zakonodajo. Zaradi ohranjanja vsebine sem zakonodajo zapisal, kot je zapisana v dokumentih, in je nisem povzemal s svojimi besedami. Podoben pristop sem izbral pri pregledu besedil z uradnih strani ministrstev, kjer so objavljeni ažurni cenzusi in morebitne spremembe. Takšno povzemanje je opazno izključno v poglavju, ki pregleduje različne pravice posameznikov in ima zato več zakonodajne tematike.

Naloga je razdeljena na uvod, pet vsebinskih poglavij in sklep. Razdeljena je na dva večja dela – teoretični del in empirično analizo. V prvem, teoretičnem delu, ki obsega poglavja od 1 do 4, podajam pregled glavnih dejavnikov, ki vplivajo na blaginjo, statističen pregled brezposelnih in prejemnikov minimalne plače, opis pripadajočih pravic obeh skupin in zakonodajno podlago.

1 TRG DELA IN SOCIALNA VARNOST ZAPOSLENIH IN SOCIALNO OGROŽENIH OSEB V SLOVENIJI IN ZNOTRAJ EU

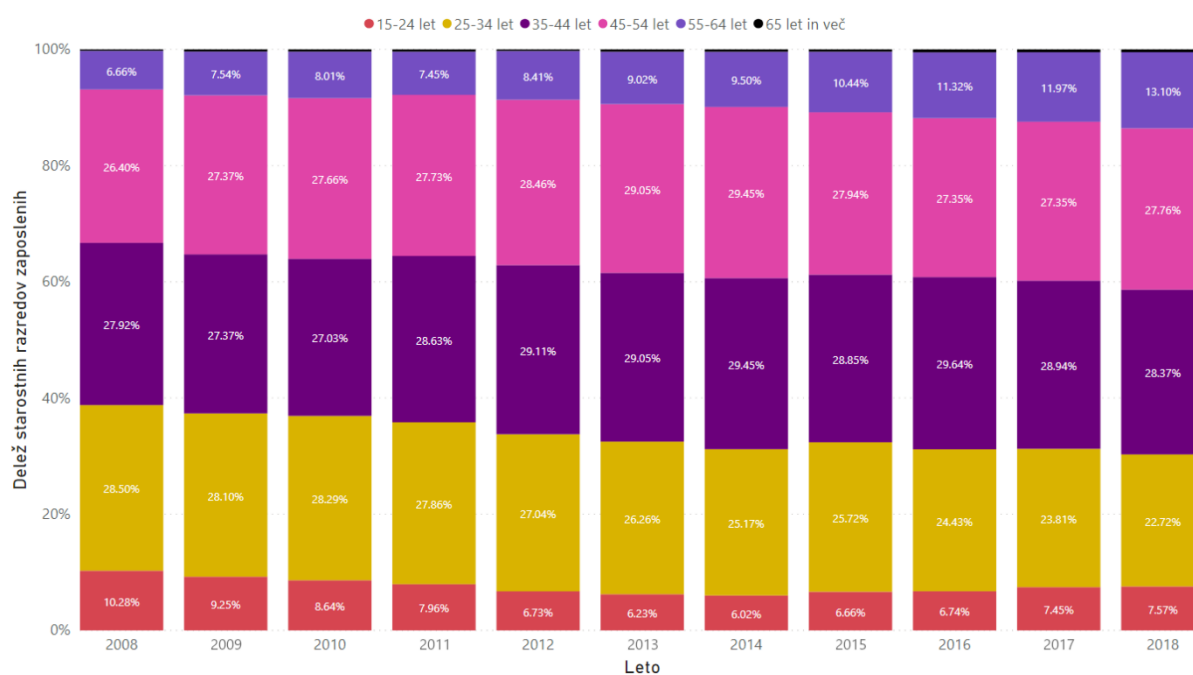
1.1 Pregled trga dela in trendi

Finančna kriza leta 2007 je botrovala spremembam na trgu delovne sile, kar se je izrazito kazalo v padcu razpoložljivih delovnih mest. Tako spremembe v makroekonomskem kontekstu kot reforme na področju trga dela so vplivale na delovne razmere zaposlenih, ki so obenem zametki trenutnih razmer. V obdobju krize se je povečalo povpraševanje po fleksibilnosti delavcev, ob tem je bila splošno prisotna negotovost zaposlitve, kar je bil odraz večanja števila brezposelnih, stagnacije trga dela ter dodatnega porasta prekarnih zaposlitev. Razmah slednjih se uvršča med vidnejše težave današnjega trga dela. Tovrstne zaposlitve so nasprotje tipičnih oblik zaposlovanja, za katere je značilna določena mera socialne varnosti, polna zaposlitev in uravnotežen odnos moči (Crepali in drugi, 2017, str. 16–17; Jenič in drugi, 2018).

Delež delovno aktivnega prebivalstva se je v zadnjih letih v večini držav članic Evropske unije (v nadaljevanju: EU) približal ravni pred krizo, kar je posledica tudi večje udeležnosti žensk in starejše populacije na trgu dela. V veljavo so namreč stopile politike aktivacije starajočega se prebivalstva in reforme, ki urejajo upokojitveno starost; podobne ukrepe je pričakovati tudi v prihodnje. Ugodno gibanje stopnje delovne aktivnosti starejše populacije se pojasnjuje še z ukrepi aktivne politike zaposlovanja in s spremembo generacije v skupini starih od 55 do 64 let; iz te skupine izstopajo generacije z nizko aktivnostjo, vstopajo pa osebe z visoko stopnjo delovne aktivnosti (UMAR, 2017). Takšen trend je po podatkih Eurostata (2019) prisoten tudi v slovenskem okolju. Število zaposlenih prebivalcev v starostni skupini od 55 do 64 let se je od leta 2008 do leta 2018 povečalo z 82.000 na 139.000 zaposlenih. V isti skupini se je izrazito povečalo število žensk, ki upokojitveno starost zdaj dosegajo pozneje. Obenem je v enakem obdobju število zaposlenih v starostni skupini od 15 do 24 let padlo z 98.000 na 68.000 zaposlenih. Spremembe v strukturi zaposlenih so vidne na sliki 1, na kateri se opazi zmanjševanje deleža mlajše populacije in večanje starejše.

V obdobju med letoma 2008 in 2018 je bilo sprememb deležno tudi področje študentskega dela, nova ureditev pa je imela učinek na število študentov in dijakov, ki dela opravljajo preko študentske napotnice. Z višanjem minimalne urne postavke študentskega dela je takšna oblika dela postala dražja, kar je zmanjšalo obseg študentskega dela. Občutno se je zmanjšalo tudi število oseb s statusom študenta ali dijaka ter mladih, ki vstopajo na trg dela. Znotraj EU so se delovne razmere najbolj poslabšale prav za mlade zaposlene, za katere so v 14 %, zaposlitve predstavljale pogodbe o zaposlitvi za določen čas, prisoten pa je trend rasti tovrstnih zaposlitev (Crepali in drugi, 2017, str. 17–19).

Slika 1: Struktura zaposlenih oseb med letoma 2008 in 2018 po starostnih razredih v Sloveniji, v odstotkih

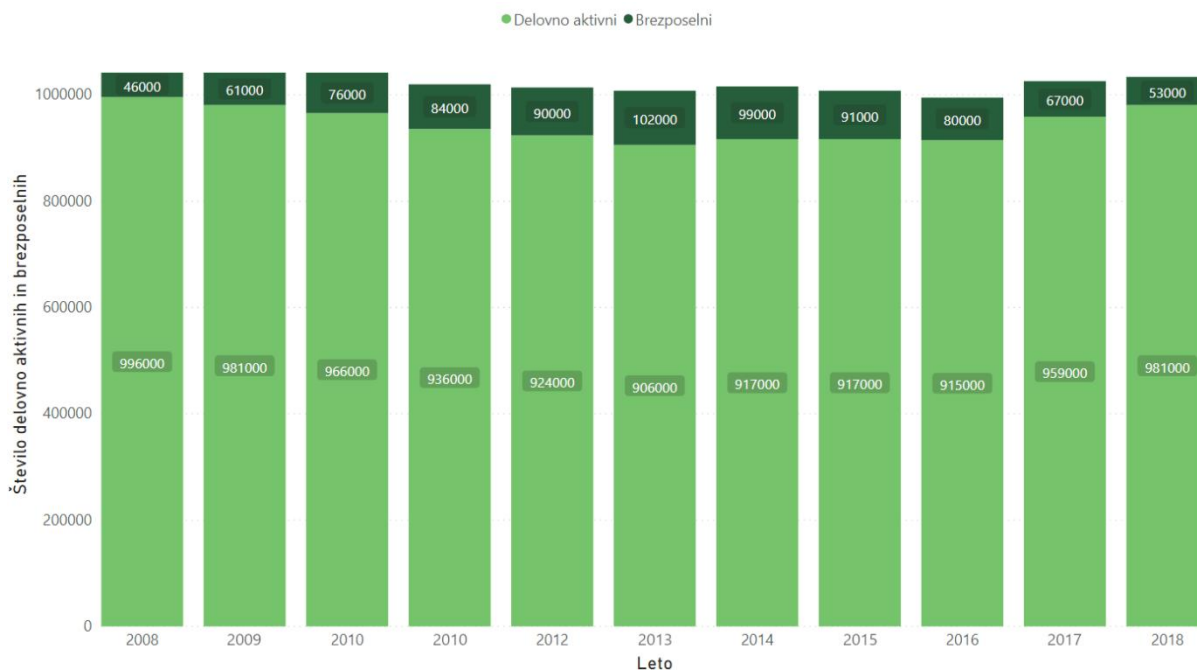
Vir: SURS (2020).

Slovensko gospodarstvo se je po dolgi in relativno globoki krizi stabiliziralo leta 2014, od leta 2014 je bila rast BDP¹ ponovno pozitivna. Z letom 2016 se je – kot odziv na večletno rast plač in tudi števila zaposlitev – povečalo zaupanje potrošnikov. To je prispevalo k rasti zasebne potrošnje (ta sicer raste že od konca leta 2013) in rasti nakupov trajnih potrošnih dobrin, ki so v obdobju krize najbolj upadle. Zasebna potrošnja ter državna in investicijska potrošnja sta se krepili tudi na ravni celotne EU. Rast zasebnih investicij v stroje in opremo je nakazovalo krepitev zaupanja v stabilnost gospodarstva, oboje pa ima lahko pozitiven učinek na zmanjševanje brezposelnosti. Med letoma 2014 in 2018 so se tako bistveno izboljšale razmere na trgu dela. Celotno obdobje je spremljalo naraščanje zaposlenosti, kar se je hkrati kazalo

¹ Slovenija kljub nadpovprečni evropski rasti BDP v zadnjih letih spada v skupino držav, v katerih se je od začetka krize relativni položaj gospodarske razvitosti najbolj poslabšal. Slovenski BDP na prebivalca v standardih kupne moči je v letih 2012–2015 predstavljal 82 % povprečja držav EU. Pri tem je bila razlika dodatno opazna med delitvijo Slovenije na Zahodno in Vzhodno kohezijsko regijo. Slednja je namreč dosegala samo 67 % povprečja EU, medtem ko je Zahodna Slovenija dosegala 97 %. Regionalni razvoj se dodatno spremlja z indeksom razvojne ogroženosti (IRO), ki je v letu 2017 izpostavil Pomursko regijo, kjer so prisotne najvišje vrednosti razvojne ogroženosti. Najnižja razvojna ogroženost je pričakovano v Osrednjeslovenski regiji (UMAR, 2018).

skozi večanje zaposlitev preko agencij za zaposlovanje, sprostile so se tudi omejitve zaposlovanja v državnem sektorju. Spremembe v številu aktivnih in brezposelnih oseb so vidne na sliki 2 (IRSSV, 2018; UMAR, 2017).

Slika 2: Število delovno aktivnih in brezposelnih oseb v Sloveniji od leta 2008 do leta 2018

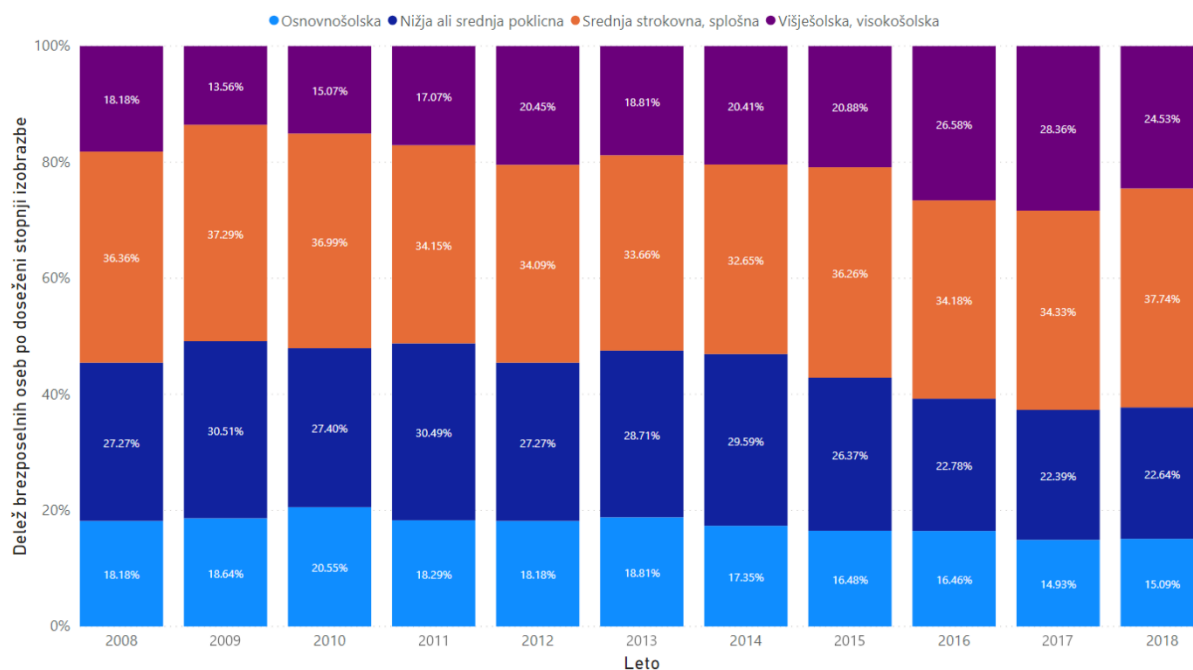

Vir: SURS (2020).

Konec leta 2019 se je brezposelnost v Sloveniji še vedno zniževala. Takšen trend je pričakovati tudi v letu 2020, vendar z manjšo stopnjo zniževanja kot v prejšnjih letih. Septembra 2019 je bilo registriranih brezposelnih 69.834, kar je 5,3 % manj kot septembra 2018. ZRSZ je v prvih devetih mesecih leta 2019 prejel tudi manj novoprijavljenih brezposelnih kot v istem obdobju leta 2018. Ob tem je bilo več prijav presežnih delavcev, najbolj pa so upadle prijave iskalcev prve zaposlitve (ZRSZ, 2019a). Razlog za slednje bi lahko ob demografskih spremembah pripisali tudi spremembam načina iskanja prve zaposlitve pred zaključkom študija. Delodajalci vse hitreje pristopajo k posameznikom, ki zaključijo izobraževanje in vstopajo na trg dela. Pogostejše je še vzpostavljanje stika z izobraževalnimi ustanovami in talentiranimi posamezniki že med šolanjem. Obsežnejša je tudi uporaba interneta, ki omogoči hitrejše iskanje prve zaposlitve.

Med brezposelnimi osebami se povečuje delež oseb, ki imajo končano srednjo strokovno šolo, in zmanjšuje delež tistih, katerih najvišja dosežena stopnja izobrazbe je osnovna šola. To se lahko pripiše splošnemu trendu spreminjanja deležev od celote pri osebah, katerih najvišja dosežena stopnja izobrazbe je srednja strokovna šola, in tistimi, ki kot najvišjo stopnjo izobrazbe navajajo osnovno šolo; sprememba deležev je razvidna iz slike 3 (SURS, 2020).

Slika 3: Struktura brezposelnih med letoma 2008 in 2018 po doseženi stopnji izobrazbe v Sloveniji, v odstotkih²

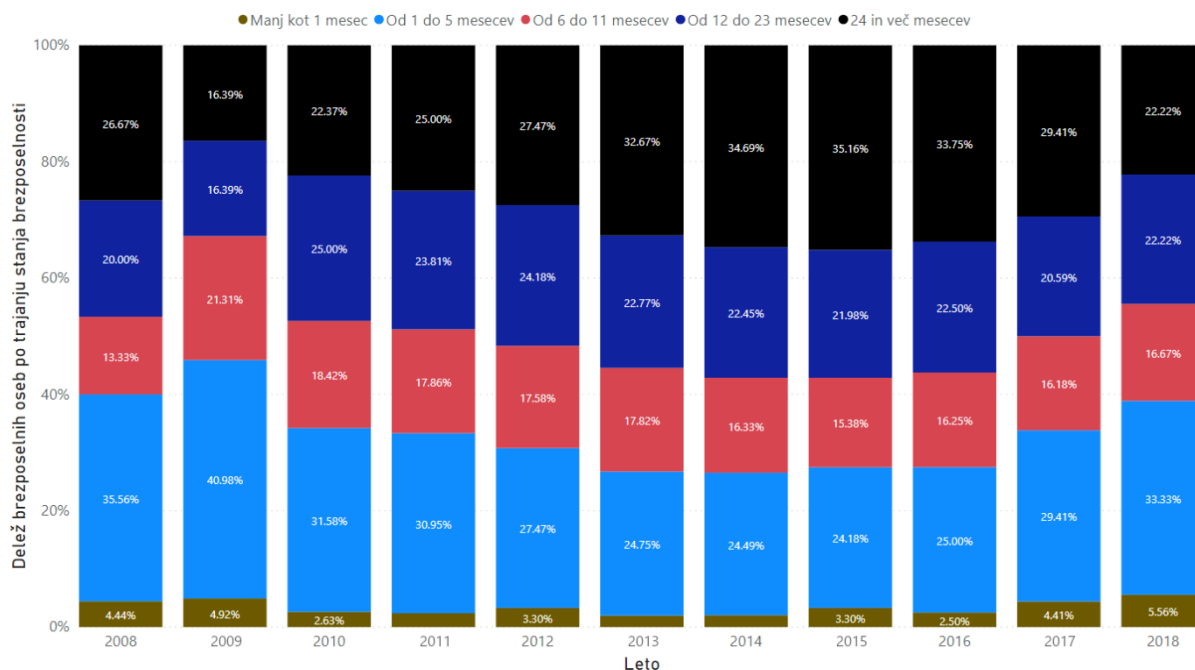

Vir: SURS (2020).

V strukturi brezposelnosti prevladujejo dolgotrajno brezposelne osebe, ki predstavljajo 54,3 % brezposelnih oziroma vsako drugo registrirano brezposelno osebo. Okoli 66 % registriranih dolgotrajno brezposelnih je brez zaposlitve že več kot dve leti ali več. Ta segment brezposelnih se sooča z največjim izzivom pridobitve zaposlitve, trajanje brezposelnosti pa se je podaljševalo tudi v času ugodnih razmer na trgu dela. Strukturne posebnosti in razlike izraža spremenljivka spola brezposelnih oseb (ZRSZ, 2019b). In sicer osebe, ki so brezposelne dve leti ali več, predstavljajo 22,22 % vseh brezposelnih oseb, njihov delež pa se zmanjšuje. V zadnjih letih je na splošno zaznati padec deleža brezposelnih oseb, ki so dolgotrajno brezposelne, kar je spodbudna informacija. Povečal se je delež oseb, ki so brezposelne od 1 do 5 mesecev, zelo majhen delež pa predstavljajo osebe, ki so brezposelne manj kot 1 mesec. Razmerja med deleži so predstavljena na sliki 4.

² Osebe brez izobrazbe oziroma tiste osebe, ki imajo nepopolno osnovnošolsko izobrazbo niso vključene v pregled, saj so ocene statističnega urada premalo natančne in niso primerne za objavo.

Slika 4: Struktura brezposelnih med letoma 2008 in 2018 po času trajanja brezposelnosti v Sloveniji, v odstotkih

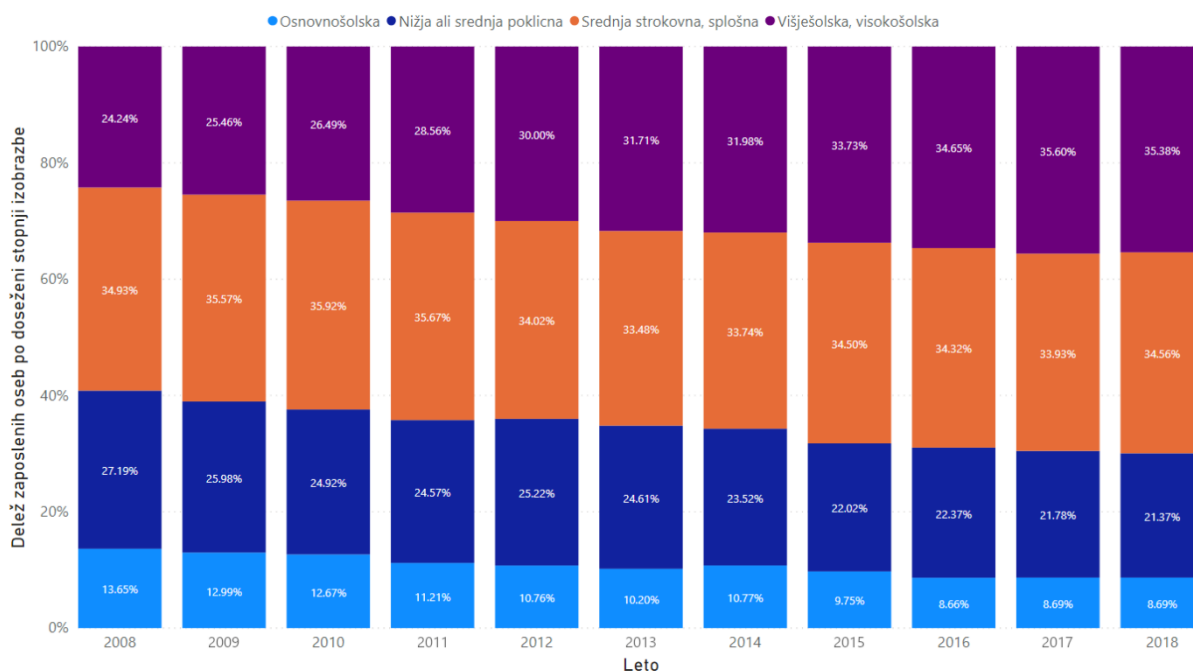

Vir: SURS (2020).

Zaradi večanja zaposlovanja v delovno intenzivnih panogah se je povečal delež zaposlenih moških, nekoliko večji delež brezposelnih pa predstavljajo ženske; vendar se razlika v razmerju po spolu brezposelnih razlikuje med segmenti brezposelnih oseb. Leta 2017 je bila v segmentu mladih stopnja brezposelnosti moških v povprečju pri 10 %, stopnja brezposelnosti žensk pa pri 13,1 %. Razmerje se manjša in se je leta 2018 gibalo pri 8,3 % za moške ter 9,6 % za ženske. Razmerje je drugačno pri starejših brezposelnih, med katerimi prevladujejo moški; ti predstavljajo 53,9 %. Invalidi predstavljajo 18,9-odstoten delež vseh brezposelnih. 41 % brezposelnih je starejših oseb, medtem ko mladi predstavljajo 17,7-odstotni delež. Obdobje krize je sicer na trgu dela najbolj ohromilo mlade v starostni kategoriji od 15 do 24 let. Stanje se je od takrat izboljšalo in v letu 2017 doseglo 11,3 % brezposelnosti, kar je 10,3 odstotne točke manj kot leta 2013, ko je bila brezposelnost mladih največja (ZRSZ, 2019b; SURS, 2020).

V zadnjem obdobju se je izrazito spreminja tudi struktura delovno aktivnega prebivalstva. Iz slike 5 je razvidno, da se povečuje delež zaposlenih oseb, ki imajo najvišjo doseženo višješolsko ali visokošolsko izobrazbo. Približno na podobni ravni se giblje zaposlena populacija, ki ima najvišjo končano srednješolsko izobrazbo, zmanjšuje pa se število zaposlenih oseb, ki imajo najvišjo končano nižjo ali srednjo poklicno ter osnovnošolsko izobrazbo (SURS, 2020).

Slika 5: Struktura zaposlenih med letoma 2008 in 2018 po doseženi stopnji izobrazbe v Sloveniji, v odstotkih

Vir: SURS (2020).

Z različnimi ukrepi ekonomske in drugih politik se deloma vpliva na povpraševanje po delovni sili, ki do neke mere spreminja nivo brezposelnosti in število uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje; vsaj kratkoročno. Zahtevneje je učinkovito spreminjati stran ponudbe, na katero imajo vpliv reforme, ki se izrazijo na dolgi rok. Spremembe na področjih zunaj socialne zakonodaje – takšen primer je reforma šolskega sistema ali povečanje vlaganj v raziskave in razvoj – so se izkazale za učinkovitejši pristop k izboljšanju zaposljivosti prebivalstva kot uporaba običajnih fiskalnih orodij. Stimulacijo in večanje BDP je tako možno doseči z vladnimi izdatki za raziskave in razvoj, zaposlovanje se lahko poveča tudi z nižanjem davka na dohodek in prispevka za socialno varnost. Kot praktičen primer večanja zaposlovanja se za Slovenijo navaja nižanje davka na dohodek iz dela, kar bi lahko imelo pozitiven vpliv na mednarodno konkurenčnost (Neck, Blueschke, Weyestrass & Majcen, 2018). Za tematiko, ki jo obravnavam v magistrskem delu, je smiselno zavedanje, da so za dolgoročno stimulacijo BDP in nižanje brezposelnosti učinkovitejši ukrepi, ki vplivajo tako na stran povpraševanja kot tudi na stran ponudbe. Zaradi tega je v duhu minimalne plače in brezposelnosti težko govoriti samo o izdatkih socialnih transferjev in bonitetah zaposlenih, kajti pri izboljšavah trga dela in socialnovarstvenih politik je smiselno upoštevati tudi reforme na področjih zunaj domene gospodarstvenikov.

1.2 Pregled socialnovarstvenih politik

Praktično vsa razvita gospodarstva imajo vsaj osnovne programe in storitve, s katerimi se varujejo zaposleni pred pretiranimi izgubami v času brezposelnosti. S tem, da se brezposelnim osebam omogoči potrošnja, se posamezniki zavarujejo pred sprejetjem zaposlitev, ki so pod ravno njihove kvalificiranosti, in odrekanjem lastnemu premoženju, kar se običajno kaže s prisilno prodajo tega. Tovrstni programi po eni strani delujejo proti-ciklično, po drugi strani pa je dobrodošla previdnost, saj so storitve, s katerimi se varujejo zaposleni in brezposelni, lahko preveč »radodarne«, kar brezposelnost veča in krepi; to izstopa v primerih, ko »radodarna obdobja« trajajo dalj časa. Namen državnih socialnih in ekonomskih ukrepov je torej varovanje pravic delavcev in brezposelnih s čim manjšo mero nezaželenih stranskih učinkov (Moffitt, 2014). Namen pa ni izključno varovanje pravic brezposelnih, temveč tudi oseb, ki so aktivne na trgu dela. Prekarni delavci v praksi pogosto tekmujejo »proti dnu« in na trgu konkurirajo z nizkimi cenami, kar dodatno slabi njihov položaj. S tega vidika je namen socialnih in ekonomskih ukrepov tudi varovanje pravic delavcev, in ne le zagotavljanje uspešnosti gospodarstva (Jenič in drugi, 2018).

V nadaljevanju bom predstavil ključne prejemke in izbrane statistične podatke o prejemkih in prejemnikih.

1.2.1 Socialnovarstveni prejemki

Prejemki iz naslova zavarovanj se med seboj razlikujejo glede na situacijo, v kateri je dotični posameznik, ki uveljavlja pravico do prejemka. Posamezniki lahko dobivajo različne denarne prejemke, med najbolj relevantnimi za magistrsko delo so:

- otroški dodatek,
- denarna socialna pomoč,
- izredna denarna socialna pomoč,
- varstveni dodatek,
- državna štipendija,
- denarno nadomestilo in
- lokalne denarne pomoči

Ločnica med prejemki se lahko postavi glede na zavarovanja za primer brezposelnosti in prejemke za osebe, ki nimajo sredstev za preživljanje (sredstev pa nima niti njihova družina, ki bi sicer posamezniku vzajemno pomagala v stiski). **Za tematiko tega magistrskega dela sta ključna predvsem dva prejemka.** Prvi je prejemek iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti oziroma pravica do DN, ki je del delovne zakonodaje. V tem primeru gre za upravičenost brezposelne osebe do uveljavitve DN po nastopu stanja brezposelnosti. V praksi to pomeni, da ga ne morejo uveljavljati mladi, ki vstopajo na trg dela, ali osebe, ki predhodno niso bile zaposlene, saj niso izgubili statusa zaposlene osebe. Upravičenost do DN je odvisna od predhodnega zavarovanja za primer brezposelnosti, torej od predhodnih zaposlitev, njihovega trajanja ter vzroka prenehanja zadnje zaposlitve. Na DN vpliva zavarovalna doba,

od česar je odvisen čas prejemanja DN. Drugi pomemben prejemek, ki je relevanten za magistrsko delo, je DSP, glede katerega ima pristojnost za odločanje Center za socialno delo (v nadaljevanju: CSD) in ga pokriva socialna zakonodaja. DSP lahko uveljavljajo tudi mladi brezposelni, ki predhodno še niso bili zaposleni, in družine z zaposlenimi družinskimi člani, zato število prejemnikov DSP presega število upravičencev do DN. Ne gre za pravico, ki bi bila izrecno pogojena s statusom zaposlitve, saj jo lahko uveljavljajo tako brezposelni kot zaposleni posamezniki, če njihov dohodek ne presega ustreznega cenzusa (ZSVarPre, 2010, ZUPJS, 2010, ZRSZ, 2018b, IRSSV, 2019). Pogoje upravičenosti do DN in DSP podrobneje navajam v poglavju Opis pravic brezposelnih in socialno ogroženih oseb.

Delo s skupinami dolgotrajno brezposelnih, starejšimi, mladimi, nizko izobraženimi in prejemniki denarnega nadomestila je spadalo med pet prednostnih nalog za leto 2018 na ZRSZ, zato so se rešitve za zaposlovanje iskale skupaj s CSD in v sklopu ukrepov aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju: APZ). Zaposlovanje prejemnikov DN je sicer v istem letu odstopalo o načrtovanega števila zaposlitev za enoletno obdobje, zaposlilo se je namreč 17.032 od načrtovanih 17.500 brezposelnih oseb. V primerjavi s prejšnjimi leti se število prejemnikov DN niža, kar je spodbuden trend. To se ob dodatnem pregledu trga dela ne odraža vedno v pozitivni luči. Nizek delež prejemnikov DN med registriranimi brezposelnimi osebami je bilo mogoče odčitati tudi leta 2015, kar je bila posledica višjega deleža dolgotrajno brezposelnih, ki jim je pravica do DN takrat že potekla. Dolgotrajno brezposelni predstavljajo najtežje zaposeljive osebe, zato trend ne glede na ugodne kazalnike ni bil spodbuden, saj se je njihovo število je v istem obdobju večalo. Zdaj se kaže upad števila prejemnikov DN, upada pa tudi število brezposelnih oseb, ki prejemajo DSP. Hkrati med vsemi brezposelnimi pada dejanski delež oseb, ki prejemajo DN, obenem pa narašča delež oseb, ki prejemajo DSP (ZRSZ, 2019b; IRSSV, 2019).

Na število upravičencev ob gospodarskih aktivnosti vplivajo tudi zakonske spremembe, kot so bili pokojninska reforma in ukrepi za konsolidacijo javnih financ. Največ izplačanih DN je bilo v letih 2011 in 2013, ki sta ob enem tudi edini leti, ko so izdatki za DN presegli 40.000 evrov (ZRSZ, 2018a). Dejanski izdatki za posamezne pravice so podrobno opredeljeni v naslednjem poglavju.

Iz tabele 1 je razvidno letno gibanje povprečnega mesečnega števila prejemnikov DN in prejemnikov DSP med leti 2008 in 2018. Opazen je večji delež oseb, ki prejemajo DSP, kot tistih, ki so upravičeni do DN. Pomembno je zavedanje, da je možna situacija, v kateri brezposelna oseba prejema DN, v istem obdobju pa gospodinjstvo prejema tudi DSP (IRSSV, 2019).

Tabela 1: Gibanje povprečnega mesečnega števila prejemnikov DN in prejemnikov DSP med vsemi registriranimi brezposelnimi osebami v Sloveniji

leto	Število registrirano brezposlenih oseb (povprečno mesečno)	Število prejemnikov DN (povprečno mesečno)	Število prejemnikov DSP (povprečno mesečno)	Delež prejemnikov DN med registrirano brezposelnimi	Delež prejemnikov DSP med registrirano brezposelnimi
2008	63.216	14.166	23.051	22,41%	36,46%
2009	86.354	27.346	27.885	31,67%	32,29%
2010	100.504	30.319	34.235	30,17%	34,06%
2011	110.692	36.344	34.809	32,83%	31,45%
2012	110.183	33.888	30.201	30,76%	27,41%
2013	119.827	32.981	33.458	27,52%	27,92%
2014	120.109	26.643	38.228	22,18%	31,83%
2015	112.726	21.083	39.884	18,70%	35,38%
2016	103.152	23.051	38.027	22,35%	36,87%
2017	88.648	21.518	35.109	24,27%	39,61%
2018	78.474	19.986	32.486	25,47%	41,40%

Vir: ZRSZ (2019); SURS (2020).

UMAR (2018) poudarja, da je slovenski delež prejemnikov DN med registriranimi brezposelnimi osebami v primerjavi z drugimi državami nizek. To se pripisuje zakonski ureditvi prejetanja DN. Zaradi zaostritve socialne zakonodaje leta 2012 je posledično upadel delež prejemnikov DSP med registriranimi brezposelnimi; v zadnjih letih se delež znova povečuje. V letu 2018 je DN in/ali DSP v povprečju mesečno prejelo 66,87 % vseh registriranih brezposelnih oseb, kar je 4,7-odstotno povečanje od leta 2017 (IRRSV, 2019).

Podobno kot pri sezonskem gibanju brezposelnosti je tudi pri prejemkih opazen sezonsko ponavljajoč se vzorec. Zaradi izteka pogodb o zaposlitvi za določen čas se število prejemnikov DN najbolj poveča ob začetku leta. Temu sledi obdobje zmanjševanja do jeseni ter nato ponovno naraščanje. Glavnina prejemnikov DN so starejši posamezniki (50 let ali več), predvsem zato, ker imajo pravico do DN priznana dalj časa. Starejše osebe z vsaj 25 let zavarovalne dobe lahko DN prejema tudi do 25 mesecev, kar ne velja za mlade; ti DN v povprečju prejema do 6 mesecev. Zaradi hitrega izteka DN mladi predstavljajo majhen delež med prejemniki (ZRSZ, 2019). Težavno področje predstavljajo osebe, ki so upravičene do prejetanja DN eno leto in več. Med strateškimi izhodišči ZRSZ (2019, str. 20) se navaja, da gre v teh primerih večinoma za starejše osebe, ki nato pogosto preidejo tudi med dolgotrajno brezposelne, dejansko obdobje prejetanja DN pa je običajno daljše od enega leta. Izpostavljene so osebe, ki so stare 55 let ali več ter bodo v doglednem času izpolnile pogoje za upokožitev. Pri teh je pričakovati, da se bodo takrat odjavile iz evidence brezposelnih. Nasprotje so osebe, ki še niso stare 55 let in pravico do DN v veliki večini izkoristijo v celoti.

Starostna struktura prejemnikov DN in DSP se praviloma razlikuje, predvsem zaradi razlik v pogojih do upravičenosti. Zaradi pomanjkanja zaposlitvene dobe mladi večinoma niso upravičeni do DN ali se jim ta izteče hitreje kot starejšim brezposelnim. Velik delež prejemnikov DSP zato predstavljajo mladi, prevladujejo pa osebe v starostni kategoriji od 30 do 49 let. Starejši predstavljajo četrtno vseh prejemnikov DSP, saj jih večina v primeru brezposelnosti prejema DN (ZRSZ, 2019).

Na IRSSV (2019, str. 19–20) opozarjajo, da je pri pokritosti registriranih brezposelnih oseb z denarnimi prejemki treba upoštevati tudi 10 % registriranih brezposelnih oseb, ki prejemajo nadomestila Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (v nadaljevanju: ZPIZ). V teh primerih gre za registrirane brezposelne osebe, ki so še zmožne za delo, vendar z določenimi omejitvami, zato se jim prizna status delovnega invalida II. ali III. stopnje. Na podlagi kriterijev, ki so v pristojnosti ZPIZ, se jim odmeri nadomestilo za invalidnost. V letu 2016 je bilo 10,21 % registriranih brezposelnih oseb prejemnikov nadomestila ZPIZ. Ti so prav tako lahko prejemniki tudi DN in DSP, kar lahko izkrivi točnost podatkov. Za leto 2018 se ocenjuje, da je enega od navedenih denarnih prejemkov prejemalo vsaj 75 % registriranih brezposelnih. To pomeni, da je brez denarnega prejemka iz naslova brezposelnosti, delne invalidnosti in/ali socialne varnosti okoli četrtnina registriranih brezposelnih oseb (IRSSV, 2019, str. 19–20).

1.3 Pregled izdatkov za socialno varnost v Sloveniji in EU

Socialna varnost se opredeljuje kot ena izmed funkcij držav, in sicer gre za ukrepe na področju zdravstva, dela, nastanitve, izobraževanja ipd. Pri denarnih prejemkih, ki jih obravnavam v magistrskem delu, je govora o socialnem varstvu, s katerim se zagotavlja socialna varnost za skupine in posameznike, ki nimajo zadostnih sredstev za preživetje. Pri tem gre za ukrepe, ki temeljijo na socialni pravičnosti, solidarnosti in enakih možnostih, cilj česar je večanje vključenosti vsega prebivalstva (GOV.SI, 2020). Eurostat v klasifikacijo izdatkov državnih funkcij (angl. Classification of the Functional Government – COFOG) uvršča še socialne izdatke, ki vključujejo naslednje kategorije: socialna varnost, bolezen in invalidnost, starost, smrt hranitelja družine, družina in otroci, brezposelnost, nastanitev, druge oblike socialne izključenosti, raziskave in razvoj na področju socialne varnosti ter neuvrščene oblike socialne varnosti (Eurostat, 2011).

V naslednjih podpoglavjih so predstavljeni državni izdatki za socialno varnost v Sloveniji in izbranih državah članicah EU ter pregled evropskih socialnih modelov.

1.3.1 Evropski socialni modeli

Slovenija se glede na ukrepe za potrebe socialne varnosti in ekonomske politike – med katere spadajo produktivnost, zaposlenost in proizvodnja – lahko umesti v Evropski socialni model (v nadaljevanju: ESM), ki je tudi geografsko determiniran. Evropski sistem socialne varnosti je v temeljih usmerjen k podpori preoblikovanja gospodarskega znanja ter nenehnemu moderniziranju sistema. Jasno spodbudo izvajanja ESM v državah članicah je možno zaznati s strani EU, ki sicer izpostavlja, da so pri ureditvah državnih socialnih sistemov prisotne razlike; a vendar se poudarja, da so naslednje vrednote skupne vsem socialnim sistemom držav članic: ohranjanje miru, socialna pravičnost, enakost in solidarnost, spodbujanje svobode in demokracije ter spoštovanje človekovih pravic. Čeprav ESM ni jasno definiran, so ukrepi evropskih socialnih sistemov skoraj povsod usmerjeni v zadovoljevanje materialnih potreb,

omogočanje socialne vključenosti in krepitve socialne kohezije (Silva Peneda & De Rossa, 2006; Aiginger & Leoni, 2009; Vaughan-Whitehead, 2015).

Socialni modeli držav članic EU se torej med seboj razlikujejo, sicer pa literatura že več let v grobem prepoznava štiri evropske socialne podmodele (Sapir, 2005):

- anglosaksonski model – liberalen;
- kontinentalni model – korporativističen;
- skandinavski model – univerzalen, socialističen;
- mediteranski model – korporativističen, tradicionalen.

V slovenski pravni ureditvi je socialno pravo pravzaprav pravo socialne varnosti. Takšna ločitev se razlikuje od francoskega socialnega prava, ki ne obsega samo prava socialne varnosti, temveč tega razume v širšem smislu in zajema tudi delovno pravo. V evropski ureditvi socialno pravo ureja povezovanje sistemov socialne varnosti, ki državljanom EU omogočajo (a) svobodno gibanje in (b) enako obravnavo v sistemu socialne varnosti. Države članice EU veže pravni akt unifikacije, ki sicer povezuje in koordinira sisteme socialne varnosti, vendar brez poseganja v vsebine nacionalnih sistemov. Pogoje za vključitev v sistem socialne varnosti, upravičence, dajatve in obseg teh države določajo same. Poenoten je le formalni del nacionalnega prava socialne varnosti, ki ureja stik s tujim pravom (Strban, 2018, str. 131–139).

Z vidika ESM bi Slovenijo lahko uvrstili v kontinentalni oziroma Bismarckov model, ki se pretežno financira iz prispevkov delavcev oziroma delodajalcev. Za tovrsten model je značilno obsežno državno zavarovanje, izdatki za brezposelne, sistem izplačila pokojnin in močna predstavnost sindikalnega združenja. Sapir (2005) poziva k reformam mediteranskega in kontinentalnega modela na področju trga dela in socialnih politik. Države z omenjenima socialnima modeloma skupaj predstavljajo dve tretjini BDP celotne EU ali skoraj 90 % BDP v območju evra, zaradi šibke učinkovitosti pa na globalni ravni ogrožajo konkurenčnost EU. Na podlagi razdelitve na štiri socialne modele je Sapir s sodelavci leta 2000 izpostavil države, za katere je pričakovati večji primež v primeru finančne krize, kar se je kasneje uresničilo. Socialne modele v osnovi evalvira na podlagi treh kriterijev, in sicer: uspešnost pri zmanjševanju revščine, stopnja zaščite pred tveganjem na trgu dela in obsežnost nagrajevanja ob sodelovanju na trgu dela. Skupna ocena poda razmerje med učinkovitostjo in izdatki posameznega socialnega modela (Boeri, 2002; Sapir, 2005).

1.3.2 Izdatki za socialno varnost v Sloveniji in EU

Socialni modeli varnosti znotraj EU niso poenoteni, tako kot ni poenotena stroškovna struktura in izdatki za socialno varnost. Izdatki in pritisk na javne finance so odvisni od razmer v gospodarstvu, predvsem na področju trga dela, torej od brezposelnosti in števila oseb, ki prejemajo denarne prejemke. ZRSZ v tem kontekstu deluje kot pomembna institucija, ki si prizadeva za čim hitrejšo aktivacijo brezposelnih in večanju motivacije za zaposlitev, kar vodi do manjšanja izdatkov za socialno varnost. Takšen pristop zahteva aktivno sodelovanje zasebnega sektorja, ZRSZ in drugih institucij (ZRSZ, 2019).

Iz zaključenega računa proračuna MDDSZ (2019) se razbere, da je leta 2018 skupna poraba ministrstva znašala 1.507.200.549 evrov. V to so zajeta področja delovnih razmerij in pravic iz dela, zaposlovanje in poklicna usposabljanja, enakih možnosti, družine, socialnih zadev, invalidskega varstva, vojnih invalidov, vojnih veteranov in žrtev vojnega nasilja ter vojnih grobišč (Zakon o državni upravi (ZDU-1), Ur. l. RS, št. 52/2002; MDDSZ, 2019c). MDDSZ je za izvajanje politik trga dela in delovnih pogojev ter socialne varnosti skupno namenilo 91,1 % celotnih sredstev. Sredstva so bila namenjena: družinskim prejemkom in starševskim nadomestilom (39,6 %), socialni pomoči in nadomestilom neposredno upravičenim (24,7 %), PPZ – varstvu brezposelnih oseb (11,5 %) državnim štipendijam, štipendijam za nadarjene ter nagradam za trajnostni razvoj (5,2 %) in socialnovarstvene storitve (6,1 %).

Skrb za izvajanje ukrepov na trgu dela v Republiki Sloveniji je domena MDDSZ, ki je v letu 2018 za te namene porabilo 3,2 % več sredstev kot leto prej. Skupno se je za dejavnosti na trgu dela in urejanje delovnih pogojev namenilo 280.672.583 evrov, kar predstavlja 94,7 % veljavnega proračuna za leto 2018. Varstvo brezposelnih oseb predstavlja daleč največji izdatek na področju državnega urejanja trga dela in delovnih pogojev, temu pa sledijo programi APZ, urejanje sistema in (urejanje) podpornih dejavnosti na področju trga dela ter storitve za trg dela. Na področju trga dela in delovnih pogojev se najmanjši delež namenja zaposlitvenim programom usposabljanja in izobraževanja (MDDSZ, 2019e).

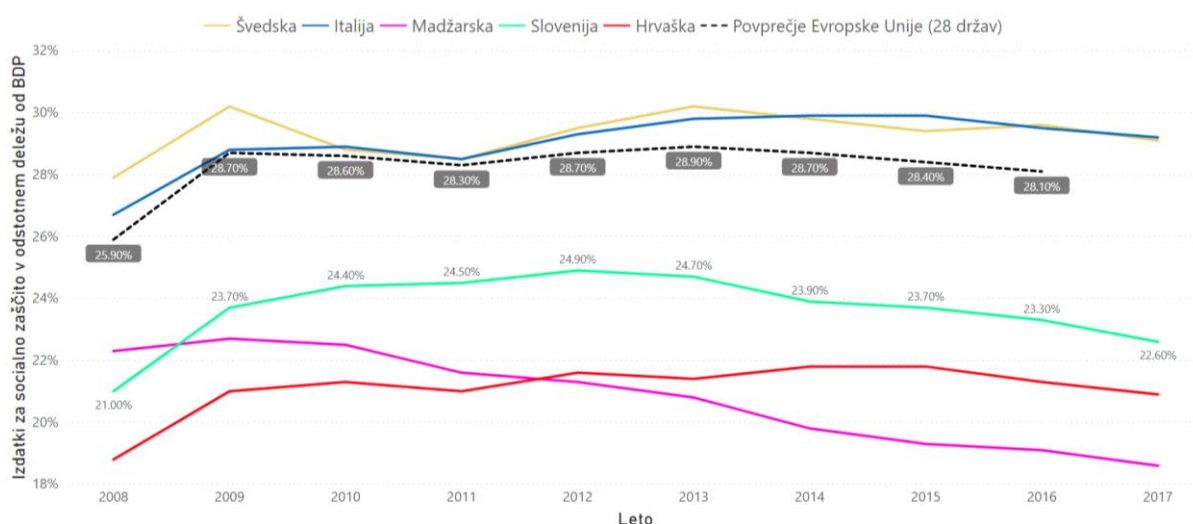
Izključno za namene socialne varnosti, v kar je zajeto področje brezposelnosti, se je leto prej v Sloveniji skupaj namenilo 9,728 milijona evrov, kar predstavlja 22,6 % BDP oziroma 4,708 evra na prebivalca. V cenah iz leta 2010 je poraba v letu 2017 znašala 9,186 milijona evrov, ta pa se je od leta 2012 v realnih vrednostih povečala za 5,3 %. Možno je razbrati, da se je delež BDP, ki je namenjen socialni varnosti, v istem obdobju zmanjšal za 2,3 odstotne točke; slednje se lahko pripiše splošni rasti BDP in padcu števila upravičencev. To sovпада s splošnim trendom nižanja deleža izdatkov, ki je prisoten v večini držav članic EU. Slovenija pri večini državnih izdatkov za socialno varnost zaostaja za povprečjem EU (Eurostat, 2019).

Zaostanek Slovenije je viden na sliki 6, na kateri so zajete sosednje države Slovenije (brez Avstrije) in Švedska. Slednja je upoštevana zgolj zaradi primerjave, saj je tam v rabi skandinavski socialni model, ki se v literaturi pogosto navaja kot primer dobre prakse, kot najučinkovitejšega ga izpostavlja tudi Sapir (2005). Iz slike je razvidno, da za socialne izdatke³ nadpovprečen delež državnega BDP namenjata Švedska in Italija. Gibanje izdatkov in razlike v deležih BDP so povezane z izhodišnimi razlikami med državami in so sicer težko primerljive. Struktura porabe se tako ob podrobnejšem pregledu med državami razlikuje, kot se razlikuje tudi učinkovitost sistema. Italija zdravstvenemu varstvu namenja podpovprečen delež BDP, medtem pa tudi Švedska ne dosega povprečja EU, ki se je leta 2016 gibalo pri 8 %. Švedska povprečje najbolj presega na področju invalidnosti, starosti, družine in otrok ter drugih oblik socialne izključenosti. Italija nadpovprečen delež BDP namenja področjem starosti, smrti

³ Klasifikacija izdatkov državnih funkcij (angl. Classification of the Functional Government – COFOG) med socialne izdatke vključuje področja socialne varnosti, bolezni in invalidnosti, starosti, smrti hranitelja družine, družine in otrok, brezposelnosti, nastanitve, drugih oblik socialne izključenosti, raziskav in razvoja na področju socialne varnosti ter nevrščene oblik socialne varnosti. Takšno klasifikacijo je sicer prevzel tudi SURS, vendar se za dejanski pregled deležev celotnih socialnih izdatkih uporablja prilagojena razdelitev (Eurostat, 2011).

hranitelja družine in brezposelnosti. Za področje brezposelnosti je Italija v letu 2017 namenila 1,7-odstotni delež BDP, kar je 7 odstotnih točk več od Švedske in kar 13 odstotnih točk več od Združenega kraljestva. Tako Švedska kot Združeno kraljestvo spadata v drug socialni model kot Italija. Čeprav Italija za brezposelnost tradicionalno namenja večji delež BDP, se ta znižuje počasneje kot na Švedskem in v Združenem kraljestvu (Eurostat, 2019).

Slika 6: Letno gibanje odstotnega deleža BDP, ki je namenjen za socialno varnost v izbranih državah EU med letoma 2008 in 2017 (v odstotkih BDP)

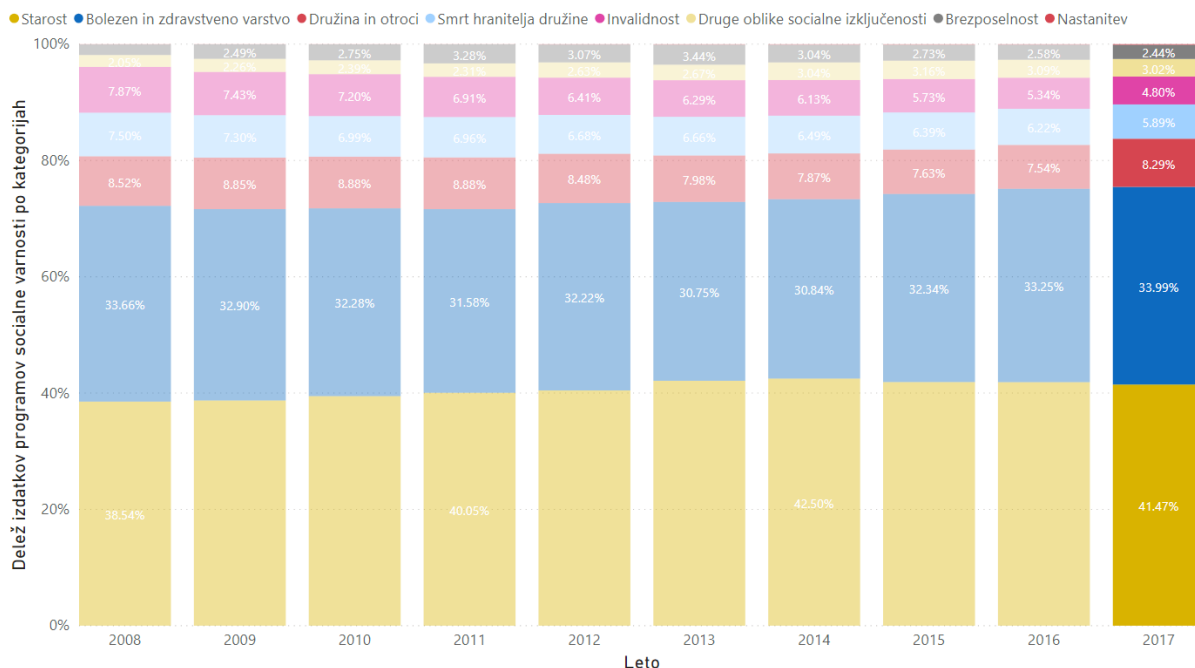
Vir: Eurostat (2019).

Slovenija za večino področij socialnega varstva namenja podpovprečen delež BDP, pri čemer izstopa področje drugih oblik socialne izključenosti, za katero je namenjen nadpovprečen delež BDP. Tik pod povprečjem je področje smrti hranitelja družine. Med višje deleže BDP (vendar vseeno pod povprečjem EU) spadajo izdatki za bolezen in zdravstveno varstvo ter starost, izrazito nizek pa je delež, ki se namenja za nastanitve (Eurostat, 2019).

Socialni transferji ne glede na zaostanek uspešno znižujejo stopnjo tveganja revščine, ta pa izkazuje trend zmanjševanja.⁴ Stopnja tveganja revščine je bila v Sloveniji leta 2018 13,3-odstotna, v kar spada 268.000 prebivalcev Slovenije. Če se ne upoštevajo dohodki družinskih in socialnih prejemkov, se stopnja tveganja revščine zviša za dobrih 10 odstotnih točk, na 23,4 %. Podatki nakazujejo, da so problem višina plač in relativno visoki življenjski stroški (SURS, 2020). Obseg in obremenjenost socialnega varstva na področju pokojnin je prikazana na sliki 7, iz katere je razvidno, da več kot 40 % vseh stroškov za namene socialne varnosti predstavljajo izdatki za starost.

⁴ Stopnja tveganja revščine predstavlja odstotek oseb, ki živi z dohodkom, ki je nižji od praga tveganja revščine. Dohodek se lahko izrazi na letni ali mesečni ravni. V letu 2018 je letni prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo znašal 7.946 evrov, mesečni pa 662 evrov; vsi, ki so razpolagali z nižjim dohodkom od navedenega, so se gibali pod pragom tveganja revščine. Za štiričlansko družino, sestavljeno iz dveh odraslih in dveh otrok, mlajših od 14 let (ta vzorec je uporabljen v analitičnem delu magistrskega dela), je ta prag znašal 1.391 evrov na mesec (SURS, 2018a).

Slika 7: Struktura izdatkov programov socialne varnosti v Sloveniji med letoma 2008 in 2017 (kot odstotek vseh izdatkov za socialno varnost)⁵

Vir: SURS (2019).

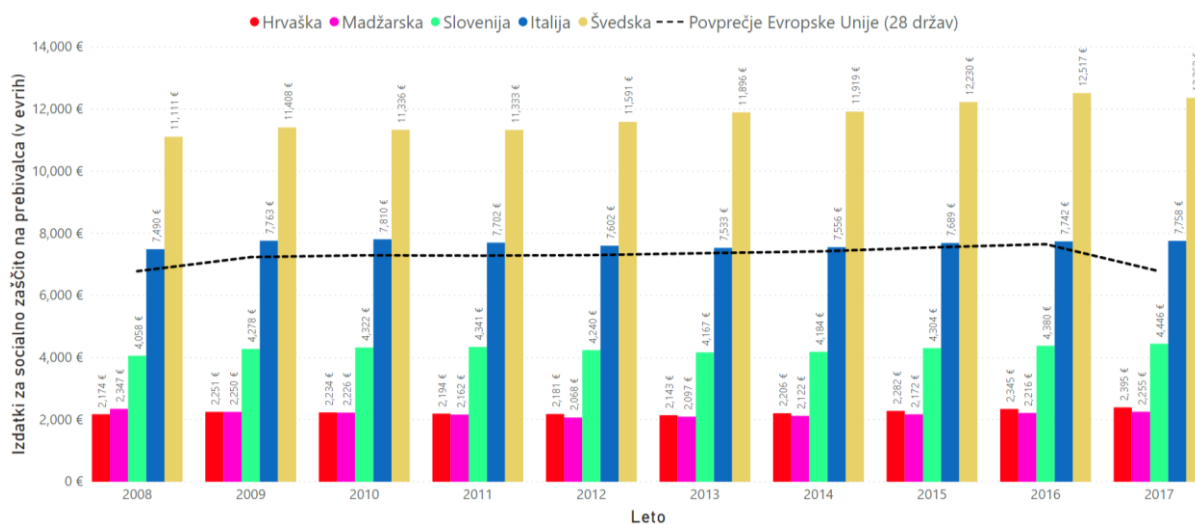
Struktura stroškov za namene socialne varnosti prikaže, da se največ izdatkov namenja za staro prebivalstvo, to pa dodatno potrjuje prej opisano segmentacijo socialnih modelov (glej str. 13). Stroški za ta segment so od leta 2014 do leta 2017 sicer padli za 1,03 odstotne točke, vendar je strošek na prebivalca v istem obdobju narasel. Večanje stroškov na področju staranja je pričakovati tudi v prihodnje. Med obsežnejšimi izdatki socialne varnosti je še področje bolezni in zdravstvenega varstva, na katerem stroški prav tako naraščajo ob večanju deleža BDP, ki se namenja za ta segment. Pravzaprav je to sploh edini segment v slovenskem socialnem varstvu, pri katerem je od leta 2014 namenski delež BDP narasel (Eurostat, 2019).

Tudi v pregledu izdatkov za socialno varnost na posameznega prebivalca Slovenija ne dosega povprečja EU. Izdatki se sicer povečujejo podobno hitro, kot se ti povečujejo v drugih evropskih državah, kar se lahko razbere iz slike 8. Absolutna primerjava med državami zaradi različnih življenjskih stroškov že v osnovi prikazuje drugačne letne državne izdatke na prebivalca. V tem smislu je smiselno upoštevati, da se izbrane države podobno razlikujejo tudi po BDP na prebivalca, zato lahko manjše izdatke povežemo tudi s tem, da je Slovenija revnejša država v primerjavi s Švedsko, kjer višji življenjski stroški zahtevajo višje izdatke za socialno varnost na prebivalca. Evropskemu povprečju izdatkov na posameznega prebivalca se najbolj približa področje drugih oblik socialne izključenosti, ki izkazuje trend rasti. Manjšajo se izdatki na področju brezposelnosti, kar bi lahko povezali z upadom stopnje brezposelnosti. Skupni izdatki za področje brezposelnosti so se od leta 2014 do leta 2017 zmanjšali za 16,42 %, medtem ko se je povprečno število brezposelnih od leta 2014 do leta 2017 zmanjšalo za

⁵ Kategorija »nastanitev« zaradi majhnega deleža ni vidna na grafu, čeprav so se izdatki za to kategorijo od leta 2008 do leta 2017 več kot podvojili. Leta 2017 je bilo za ta namen porabljenih več kot 10 milijonov evrov, vendar delež vseeno ne dosega niti enega odstotka skupnih izdatkov (SURS, 2019).

26,19 %. Slovenija je v letu 2017 za področje brezposelnosti skupno namenila 233,97 milijona evrov oziroma 113,23 evrov na prebivalca. Posamični izdatki programov socialnega varstva se samostojno težko ocenjujejo, saj se med sabo pogosto prekrivajo in dopolnjujejo. Učinkovitost socialnega modela in izdatkov je tako odvisna od komplementarnosti med razvojem človeškega kapitala ter zaščito prebivalstva s tradicionalnimi instrumenti socialnega varstva (Eurostat, 2019; ZRSZ, 2019; Vandenbroucke, 2015).

Slika 8: Letni državni izdatki za socialno varnost na prebivalca (v evrih) v izbranih državah EU med letoma 2008 in 2017

Vir: Eurostat (2019).

Večinski delež proračuna MDDSZ predstavljajo transferji posameznikom in gospodinjstvom. Pravzaprav je bilo kar 80 % vseh tekočih transferjev namenjenih transferjem posameznikom in gospodinjstvom (to je 1.161.936.853 evrov). Ti so se leta 2018 v primerjavi s prejšnjim letom zvišali za 3,5 %. Za 3,8 % se je zmanjšala poraba transferjev brezposelnim, za 14 % se je zmanjšala tudi poraba transferjev štipendij. Po drugi strani se je za 12,1 % povečala poraba transferjev za zagotavljanje socialne varnosti, kar se povečuje že zadnjih nekaj let. Za 4,8 % se je povečala še poraba za družinske prejemke in starševska nadomestila, prav tako so se povečali izdatki transferjev posameznikom (za 3,8 %). 12,1-odstotno povečanje porabe za transferje za zagotavljanje socialne varnosti se lahko v letu 2018 pripiše višanju osnovnega zneska minimalnega dohodka za samsko osebo z 297,53 evra na 385,95 evra. V istem letu je bila opravljena še redna letna uskladitev, po kateri je minimalni dohodek na dan 1. 8. 2018 znašal 392,75 evra. Od 1. 8. 2019 osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 402,18 evra (MDDSZ, 2019e).

Viri financiranja pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti se po načelih vzajemnosti in solidarnosti zagotavljajo iz prispevkov delavcev, delodajalcev in prostovoljnih zavarovancev ter drugih zavezancev, ki jih določa Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). Glavne kategorije virov financiranja programov socialne varnosti so socialnih prispevki, prispevki države, transferji iz drugih programov in drugi viri (SURs, 2019).

1.4 Opredelitev instrumenta minimalne plače

Z instrumentom minimalne plače se urejata dve področji politik, in sicer socialna politika in politika urejanja trga dela. Pri prvi se izpostavlja pravica do pravičnega plačila za opravljeno delo in manjšanje razlik med plačili, medtem ko se druga ukvarja z vprašanjem optimalnega delovanja trga, ki ga morebitna sprememba minimalne plače lahko omeji (Laporšek, 2013). Zaščita zaposlenih v obliki minimalne plače na prvi pogled ne izraža neposredne povezave z izdatki socialnih transferjev in programi socialnega varstva, a vendar se temeljito upošteva ob pregledu državne socialne zakonodaje. Višina minimalne plače predstavlja omejitev za večino izplačil socialnih transferjev. Socialnovarstvene politike med drugim stremijo k ukrepom, ki spodbujajo premike neaktivnih posameznikov k zaposlitvi tudi s finančnimi ugodnostmi, ki sovpadajo z zaposlitvijo. Višina finančnih bonitet socialnih transferjev naj zato ne bi presegala višine minimalne plače, saj bi se tako ustvarjali pogoji za morebitne pasti neaktivnosti (angl. inactivity trap oziroma welfare trap). V tem smislu ima višina minimalne plače pomemben posreden vpliv na sistem socialnega varstva oziroma na višino izdatkov socialnih transferjev. Višina minimalne plače se ob tem smatra kot delček paketa socialnih naložb v območju evra, ki je del strategije⁶ približevanja različnih nacionalnih politik tistim državam, ki na področju socialnega varstva dosegajo boljše rezultate. Iz te perspektive slovenski oblikovalci politik pri določitvi višine minimalne plače in izdatkov socialnega varstva nimajo povsem prostih rok, kajti zaznati je smernice EU ter ostalih držav članic (Vandenbroucke, 2015; Eurofound, 2018).

Minimalna plača je postala »naravna komponenta« ESM in je redno umeščena v politično ideologijo EU. Urad za ekonomske in znanstvene politike Evropske komisije izdaja poročila o politikah minimalne plače svojih članic. Crepali in drugi (2017, str. 10–12) v istem poročilu pišejo, da se kot temeljni element za manjšanje revščine, družbene izključenosti in neenakosti smatra predvsem gospodarska rast; a vendar se v obdobju po zadnji gospodarski krizi neredko zavzema stališče, da gospodarska rast sama po sebi ni rešitev za odpravo težav, ki so prisotne v sodobni družbi. Avtorji poročila trdijo, da politike, ki so usmerjene v finančno pomoč tistim, ki so pomoči potrebni, ne izboljšajo samo življenjskih pogojev posameznika, temveč vodijo tudi do boljših gospodarskih rezultatov in so v tem smislu z razlogom prisotne v državnih socialnih modelih. Med takšne politike spada izvajanje socialnovarstvenih programov in vzpostavitev primerne minimalne plače, ki se ob tovrstnih interpretacijah dodatno zasidra v državne socialne modele. Minimalna plača je v poročilu opredeljena kot državni instrument za zmanjševanje revščine in neenakosti, s čimer se pomaga celotnemu gospodarstvu, in ne izključno posamezniku. Takšna opredelitev minimalne plače je deležna kritik, saj je neposredni vpliv na revščino z minimalno plačo znatno omejen. Revščina gospodinjestev je namreč bolj kot z nizkimi plačili povezana z odsotnostjo zaposlitve in priložnosti za delo. Tako je glede namer pri vzpostavitvi minimalne plače o tem primerneje govoriti kot o določanju minimalnih

⁶ V letih po gospodarski krizi se je znotraj EU oblikovala iniciativa za enačenje socialnoekonomskih razmer v državah članicah, razprava pa je prinesla še vzpostavitev Evropske socialne unije (angl. European Social Union). S socialnimi naložbami se podpira dodaten razvoj področja socialnega varstva v tistih članicah, ki izkazujejo večjo prisotnost revščine. Stremi se k splošnemu doseganju ravni članic z boljšimi življenjskimi razmerami (angl. upward convergence), iniciativa pa je rezultat različnih negativnih posledic gospodarske krize v državah EU. Koncept socialnega združevanja sledi že prej vzpostavljenemu sistemu enačenja politik med državami članicami in zasledovanju ugodnih razmer v gospodarsko uspešnejših državah (Messkoub, 2019; Eurofound, 2018). Skozi tovrstne primere so v literaturi vidne razlike politik socialnega varstva med državami.

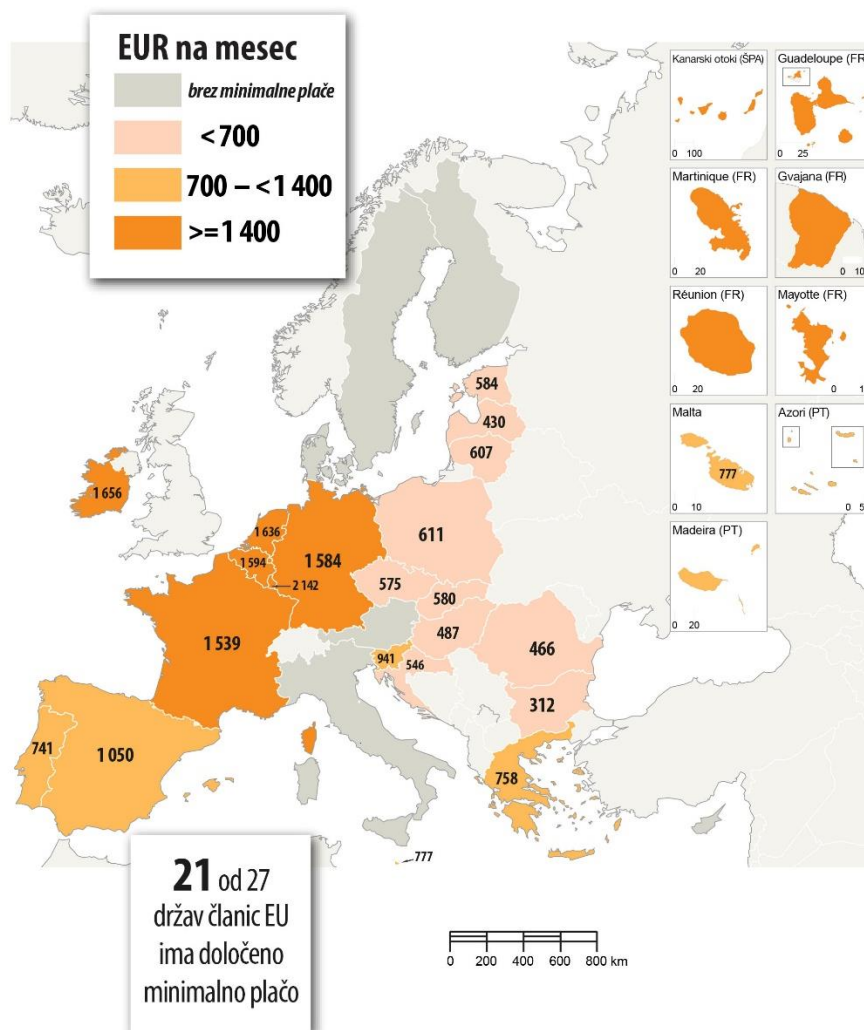
standardov zaposlitvenega razmerja, ki še zadoščajo družbeno sprejemljivim kriterijem. Sicer pa primerna minimalna plača deluje tudi kot spodbuda pri iskanju zaposlitve, če ni asimetrij, ki so opisane v prejšnjem odstavku (Crepali in drugi, 2017; Vandenbroucke, 2015).

1.4.1 Primerjava ureditve minimalne plače v EU

Zaradi naklonjenosti in samoumevnosti minimalne plače je v evropskem okolju smiselna previdnost pri formulaciji tega instrumenta in določanju višine minimalne plače. Napačne argumentacije v korist minimalne plače in poznejši ukrepi imajo negativne povračilne učinke. Eurofound je v letu 2013 opravil pregled predlogov o minimalni plači v evropskih državah. Med vidnejšimi predlogi je bila vzpostavitev minimalne plače v višini 60 % srednje vrednosti (mediane) mesečnih plač posamezne države. Takšna vzpostavitev minimalne plače bi imela vpliv na precejšnje število zaposlenih, s čimer bi se močno obremenilo delodajalce, ki bi bili prisiljeni povečati plačilo velikemu številu delavcem iz najnižjega dela strukture plač. Na kritiko je prav tako naletel predlog o panevropski minimalni plači, saj so razlike med državnimi institucijami, ki določajo minimalno plačilo, prevelike in je koordinacija tako rekoč nemogoča. Ne glede na kritike pristopov do minimalne plače in težavnost mednarodnega koordiniranja državnih institucij, se pogosto izpostavljajo pozitivne plati enotne minimalne plače v EU. Med vidnejšimi je reduciranje konkurenčnosti znotraj držav EU in minimiziranje pojava bonitetnega turizma ter socialnega dampinga, ki bi sledilo enotni minimalni plači v državah članicah EU (Vandenbroucke, 2015).

Ob pozitivnih vplivih orodja minimalne plače je osvetlitev omenjenih negativnih učinkov pomembna za uspešno delovanje socialnih modelov. V začetku poglavja sem predstavil, da ima morebitna previsoka postavitev višine minimalne plače lahko vse prej kot koristne posledice. V praksi se to v prvi vrsti kaže skozi višanje povprečnih stroškov dela, ki jih lahko delodajalci najlažje nadomeščajo z manjšanjem ugodnosti za zaposlene (angl. fringe benefits). Nekatere ugodnosti se uporabljajo zaradi lažjega zaposlovanja, večanja motivacije, izboljšav na delovnem mestu ali pa se želijo obdržati visoko usposobljeni zaposleni. Med ugodnosti spada usposabljanje delavcev, kar je problematično z vidika dolgoročnosti. Odsotnost usposabljanja namreč negativno vpliva na dohodke nizko kvalificiranih delavcev, ki posledično sprejemajo neperspektivne zaposlitve (angl. dead-end jobs) (Card & Krueger, 1995; Brown, 1999; Lindič, 2011). Zaradi takšnih negativnih učinkov na raven zaposlenosti, so v literaturi pogosto izraženi splošni dvomi o primernosti instrumenta minimalne plače. V osnovnem smislu gre za instrument, katerega ideja je zniževanje revščine in neenakosti, v praksi pa povišanju minimalne plače sledi večanje brezposelnosti, pri čemer so običajno najbolj na udaru mladi in nizko kvalificirani delavci. Oboji posledično posegajo po neformalnih oblikah zaposlitev, ki se povezujejo s šibkejšim pravnim zavarovanjem delavcev, nižjim plačilom in pomanjkanjem socialnega varstva. Torej to orodje ob povečanju ne znižuje revščine, temveč jo za najrevnejše še pogloblja, zato so pomisleki in previdnost o tej temi razumljivi (Muravyev & Oshchepkov, 2016).

Slika 9: Države, ki poznajo instrument minimalne plače in višina minimalne plače v evrih v državah EU za januar 2020

Vir: Eurostat (2020).

Instrument minimalne plače trenutno zakonsko ureja 90 % držav članic Mednarodne organizacije za delo (ILO). S tem delavcem pripada določena minimalna vsota plačila, ki njim in njihovim družinskim članom zagotavlja dostojno življenje (Zobavnik & Zeilhofer, 2016). Znotraj EU ima minimalno plačo vzpostavljeno 21 članic od skupno 27 (izjeme so Danska, Italija, Ciper, Avstrija, Finska in Švedska). Minimalno plačo urejajo tudi Velika Britanija in vse države kandidatke za vstop v EU. V Sloveniji je tema v tekočem letu dodatno aktualna zaradi nove zakonodajne spremembe o višini minimalne plače. Višina minimalne plače se med državami članicami izrazito razlikuje; najnižje je postavljena v Bolgariji pri 312 evrih ter najvišje v Luksemburgu, kjer minimalna plača znaša 2.142 evrov (Eurostat, 2020).

Razkorak med višino minimalne plače v različnih državah članicah EU je bistveno manjši, če se upoštevajo življenjski stroški držav in standard kupne moči. V državah, ki spadajo v skupino držav z najnižjo minimalno plačo, so življenjski stroški nižji. Njihova minimalna plača je, upoštevajoč standard kupne moči, zato bistveno višja, kot če bi primerjali le absolutno višino minimalne plače. Na drugi strani spektra je skupina držav, ki ima relativno visoko minimalno

plačo, vendar so ob tem visoki tudi življenjski stroški. Posledično je višina minimalne plače, upoštevajoč standard kupne moči, nižja od absolutne vrednosti. Razlike med višino minimalne plače med državami članicami EU so z upoštevanjem kupne moči precej manjše. Slovenija se glede višine minimalne plače – tako z vidika absolutne višine kot ob upoštevanju standarda kupne moči – giblje v sredini držav članic EU (Eurostat, 2020).

1.4.2 Opredelitev minimalne plače v Sloveniji

Minimalna plača je v Sloveniji zakonsko opredeljena kot najnižja višina plačila zaposlenim za delo s polnim delovnim časom. Če delavec ali delavka dela krajši delovni čas, ima pravico do sorazmernega dela minimalne plače, sicer pa gre za mesečno plačilo (ZMinP). Višino minimalne plače določa ministrica oziroma minister, pristojen za delo, in velja za plačilo dela, opravljanega od 1. januarja tekočega leta dalje. Določitev temelji na seštevku zneska minimalnih življenjskih stroškov, povišanih za 20 %, ter zneska davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost delavca, ki v davčnem letu, v katerem se določi višina minimalne plače, ne uveljavlja olajšav za vzdrževane družinske člane ter ki razen minimalne plače in regresa nima drugih obdavčljivih dohodkov, ki bi vplivali na višino splošne olajšave. Upošteva se rast cen, gibanje plač, gospodarske razmere in gibanje zaposlenosti, vendar pa znesek minimalne plače ne sme presegati seštevka zneska minimalnih življenjskih stroškov, povišanih za 40 %, ter zneska davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost za delavca, ki v davčnem letu, v katerem se določi višina minimalne plače, ne uveljavlja olajšav za vzdrževane družinske člane in ki razen minimalne plače regresa, določenega z zakonom, nima drugih obdavčljivih dohodkov, ki bi vplivali na splošne olajšave. Vsaj enkrat letno se višina minimalne plače usklajuje z rastjo cen življenjskih potrebščin, pri čemer se uporabljajo uradni podatki SURS, nadzor nad gibanjem minimalne plače pa opravlja Inšpektorat Republike Slovenije za delo (ZMinP).

Septembra 2019 se je število zaposlenih pri pravnih osebah, ki niso proračunski uporabniki in prejemajo plačo na ravni minimalne plače, gibalo okoli 38.000. V primerjavi s septembrom 2018 se je njihovo število povečalo za 4,9 %. Leta 2017 je v istem segmentu delavcev v povprečju na letni ravni minimalno plačo prejemale 29.022 zaposlenih, kar je predstavljalo približno 3 % vseh delovno aktivnih v Sloveniji. Zaradi ohlapne definiranosti minimalne plače je strukturna statistika plač oziroma število prejemnikov minimalne plače nepopolno. SURS pri tem opozarja, da gre zgolj za oceno prejemnikov minimalne plače, pri čemer se število delavcev bistveno poveča že, če se višina opazovane plače pomakne nekoliko nad višino minimalne plače (SURS, 2019).

Pregled politike minimalne plače in njeno gibanje v Sloveniji v obdobju od 1995 do 2010 prikazuje hitrejšo rast bruto minimalne plače v primerjavi s povprečno bruto plačo zasebnega sektorja. To je posledica usklajevalnega mehanizma, ki so ga vzpostavili socialni partnerji, z namenom višanja minimalne plače v razmerju do plače v zasebnem sektorju. To razmerje se je v Sloveniji leta 2008 gibalo pri 43,6 %, kar nas je uvrstilo v zgornjo polovico držav članic EU (Brezigar Masten, Kovačič & Lušina, 2010). Tak pristop se je ohranil tudi v prihodnje, razmerje pa se je od takrat še povečalo in se trenutno giblje okrog 55,8 %. Nekateri avtorji

poudarjajo, da se minimalna plača ne sme dojemati kot instrument za zmanjševanje revščine, kajti višina minimalne plače se ne osredotoča na revnejši del prebivalstva. Določitev minimalne plače je najprej institut za oblikovanje večje enakosti med prejemniki plač in šele nato instrument za zoperstavljanje revščini (Rutkowski, 2003).

Med osebe, ki prejemajo nižje plačilo za svoje delo, spadajo mladi in nizko kvalificiranimi delavci. Enaka skupina delavcev z nižjim plačilom se oblikuje v vseh evropskih državah. Ponavljajo se tudi industrije, v katerih so najpogosteje zaposlene najnižje plačane osebe; to so: prodaja, hotelirstvo, gostinske storitve, agrikultura in osebne storitve. Ob pregledu nizkega plačila v preteklosti se je to opazno povečalo za moške, ki so bili zaposleni za polni delovni čas, medtem ko se je plačilo za žensko populacijo znižalo. Nenehne rasti v vseh državah Evrope je bila deležna samo populacija mladih. Bolj specifična opredelitev profila osebe, katere plača se giblje blizu minimalne postavke, je mlada in neporočena ženska z osnovno šolo kot najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe. Tretjina teh oseb je takšnih, ki so edine zaposlene v domačem gospodinjstvu (Lucifora, McKnight & Salverda, 2005; Leight, 2005).

Minimalna plača se je v Sloveniji precej spremenila marca 2010, ko se je zvišala za 22,9 % oziroma s 597 na 734 evrov bruto. Leta 2012, dve leti po spremembi, je minimalna plača predstavljala 52,2 % povprečne slovenske plače, kar je Slovenijo uvrstilo v evropski vrh po relativni minimalni plači. Slovenija se še danes uvršča med države z najvišjo minimalno plačo glede na povprečno plačo v državi; leta 2018 je relativna vrednost minimalne plače znašala 51,7 % povprečne plače. V večini držav članic EU relativna vrednost minimalne plače ne presega niti 45 % povprečne plače v državi (Eurostat, 2019). Laporšek (2014) je v obdobju po spremembi opravila obsežen pregled učinkov dviga minimalne plače na prehajanje delavcev iz zaposlenosti, med zaposlitvami in iz brezposelnosti v zaposlitev. Čeprav podatki niso ažurni, so rezultati analize učnikov še vedno relevantni za domače okolje, podobne ugotovitve pa je mogoče zaznati v poznejši literaturi. Empirično analizo je mogoče povzeti v treh točkah (Laporšek, 2014):

- Z novo vzpostavljeno minimalno plačo se je zaposlenost zmanjšala za med 1,5 in 3 odstotne točke za zaposlene, ki so imeli izrazito nižjo plačo od nove višine minimalne plače. Dodatno se je povečala verjetnost prehajanja iz zaposlitve v brezposelnost in/ali neaktivnost ter med zaposlitvami za delavce, ki so bili podvrženi zakonski spremembi. Negativen učinek je bil višji med mladimi in nizko kvalificiranimi delavci, višina minimalne plače pa je otežila prehajanje iz brezposelnosti v zaposlenost, kar se je z zakonodajno spremembo še poslabšalo za mlade delavce. Pri ugotovitvah na področju zaposlovanja so opazne vzporednice s teorijo iz tujine in analizami iz drugih držav.
- Z dvigom minimalne plače so se dodatno zgostile plače v spodnjem delu porazdelitve plač. Povečale so se konice pri minimalni plači, kar je posledica povečanja deleža prejemnikov minimalne plače. Število prejemnikov minimalne plače v podjetjih javnega in zasebnega prava se je s 17.500 v februarju 2010 zvišalo na več kot 43.000 v naslednjem mesecu. Do leta 2013 je število prejemnikov minimalne plače že presehalo 50.000. Podrobnejši pregled mikropodatkov zunaj podatkovne baze AJ PES

sugerira, da je minimalno plačo v letih po spremembi prejemale do dvakrat toliko zaposlenih, največja obremenitev pa se je čutila v dejavnostih z nižjo dodano vrednostjo. Okrepile so se razlike v porazdelitvi plač med mladimi in starejšimi oziroma nizko in visoko kvalificiranimi delavci. Dvig minimalne plače pa se je prenesel tudi v rast plač višje v porazdelitvi. Učinek prenašanja je bil največji v plačah, ki za do 30 % presegajo novo vzpostavljeno minimalno plačo, s tem se je potrdil vpliv spremembe minimalne plače tudi na višje plače.

- Posebej v podjetjih in v dejavnostih, ki so bolj obremenjena s prejemniki minimalne plače, je bilo mogoče zaznati vpliv dviga na produktivnost. Pri tem je šlo za kratkoročni učinek in posledico zmanjšanja zaposlenosti, kar je vplivalo tudi na znižanje vrednosti vložkov. Neopredeljene so dolgoročne posledice dviga minimalne plače na produktivnost.

2 OPIS PRAVIC SOCIALNO OGROŽENIH OSEB

Vstopna točka za uveljavitev materialnih pravic iz javnih sredstev so centri za socialno delo. Ti imajo javna pooblastila za izvedbo nalog in storitev po relevantni zakonodaji za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev. Po katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, se s pravicami iz javnih sredstev zagotavlja materialna varnost posameznika ali družine (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2018). Upravičencem se omogoča uveljavitev vseh transferjev iz javnih sredstev, ki so neposredno odvisni od dohodkovnega in premoženjskega položaja upravičenca. Pravice do javnih sredstev lahko posameznik po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010) uveljavlja, če njegov dohodek ne presega meje dohodkov, ki jo za posamezno pravico iz javnih sredstev določa zakon, ter obenem izpolnjuje pogoje, ki so določeni s predpisi, ki urejajo posamezno pravico.

Pristojnost odločanja o pravicah iz javnih sredstev, ki jo imajo centri za socialno delo je treba ločevati od pravic iz zakonodaje trga dela, o katerih odloča ZRSZ; v magistrskem delu na tak način ločujem socialno zakonodajo in delovno zakonodajo. Socialni transferji se znotraj socialne zakonodaje ločijo, kot je prikazano v tabeli 2. Pri uveljavljanju denarnih prejemkov je vlagatelj pravice dolžan uveljavljati v zaporedju, kot so zapisane v tabeli. Iz vrstnega reda sledi uveljavljanje subvencij in znižanih plačil, pri čemer se ob neupoštevanju omenjenega vrstnega reda »izpuščeni« denarni prejemek vseeno upošteva v višini, kot da je bil dodeljen in se smatra za fiktivni dohodek. Pri uveljavljanju in oprostitvi plačil, vrstnega reda ni (ZUPJS; MDDSZ, 2018c).

Tabela 2: Razdelitev pravic socialne zakonodaje na denarne prejemke ter subvencije in oprostitve plačil

Denarni prejemki	Subvencije in oprostitve plačil
<ul style="list-style-type: none"> - otroški dodatek; - denarna socialna pomoč; - *izredna denarna socialna pomoč, v kar sta vključeni pogrebna in posmrtnina; - varstveni dodatek; - državna štipendija. 	<ul style="list-style-type: none"> - znižanje plačila za programe vrtcev; - dodatna subvencija malic za učence in dijake; - subvencija kosila za učence; - oprostitvev plačil socialnovarstvenih storitev; - prispevek k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika; - subvencija najemnine neprofitnega najemnega stanovanja, namenskega najemnega stanovanja, bivalne enote, tržnega najemnega in hišniškega stanovanja; - pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev; - pravica do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje za državljane Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki niso zavarovanci iz drugega naslova., - *oprostitvev plačevanja RTV-prispevka

Vir: ZUPJS (2010).

V magistrskem delu so nekatere pravice socialne zakonodaje (subvencija najemnine stanovanja, državna štipendija ipd.) le omenjene in jih temeljito ne upoštevam zaradi prevelikega obsega, ki bi ga zahtevala analiza teh pravic. Prav tako nekatere pravice niso relevantne za populacijo raziskave ali pa predstavljajo zanemarljiv delež populacije. Takšna je na primer pravica do prispevka k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika. Ta pravica po večini ureja razmere starostnikov in posameznikov, ki sicer ne sodelujejo na trgu dela in kot taki niso v skladu s tematiko magistrskega dela. Teoretično bi lahko upošteval starše, ki se jim skozi omenjene pravice zmanjšajo stroški za dolgotrajno oskrbo, vendar ti predstavljajo majhen delež populacije. Podobno velja za osebe, ki uveljavljajo subvencijo najemnine stanovanj. Analiza teh bi bila preobsežna za standarde izdelave magistrskega dela, ob tem pa predstavljajo majhen delež najemnikov.

Pri uveljavitvi pravic iz socialne zakonodaje je razlika opazna v času izteka pravice in načinu vlaganja vlog za pravice iz javnih sredstev. Tako se loči čas veljavnosti pravic, ki so lahko mesečne ali letne. Letne pravice (med te spadajo otroški dodatek, državne štipendije, znižano plačilo vrtca ter subvencije in malice) se mesečno avtomatično podaljšajo, pri čemer

posamezniki prvo vlogo vlagajo samostojno; postopek je namreč avtomatiziran samo za že priznane vloge, pri čemer morajo upravičenci poročati o morebitnih spremembah, ki lahko vplivajo na obdobje prejemanja, upravičeno višino in na samo upravičenost do pravice. Postopek se razlikuje od uveljavljanja vlog mesečnih pravic (med te spadajo denarna socialna pomoč, varstveni dodatek, subvencije, najemnine, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, pravica do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje, pravica do oprostitve plačila socialnovarstvenih storitev in pravica do prispevka k plačilu družinskega pomočnika), ki se vlagajo vsak mesec. Upravičena višina posamezne pravice iz javnih sredstev se določi skozi predpise in cenzuse, ki urejajo posamezno pravico (ZUPJS; MDDSZ, 2018d).

Administrativno in zakonsko so razvidni mejniki, ki ločujejo populacijo na osebe, ki so v zaposlitvenem razmerju, in brezposelne osebe. Dalje je omogočeno še ločevanje oseb, ki so upravičene do uveljavljanja pravic iz socialne zakonodaje, in tiste, ki lahko uveljavljajo pravice po zakonodaji trga dela. Po Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD), se za brezposelno osebo šteje iskalec zaposlitve, ki je zmožen za delo, prijavljen na zavodu, aktivno išče zaposlitev in je pripravljen sprejeti ustrezno oziroma primerno zaposlitev, ki mu jo ponudi zavod ali drug izvajalec storitve posredovanja zaposlitve ter:

- ni v delovnem razmerju;
- ni samozaposlen;
- ni družbenik in hkrati poslovodna oseba v osebni in kapitalski družbi ter ni ustanovitelj in hkrati poslovodna oseba v zavodu;
- ni kmet;
- ni upokojenec;
- nima statusa dijaka, vajenca, študenta ali udeleženca izobraževanja odraslih, mlajšega od 26 let.

S temi mejniki se na neki način omeji število upravičencev pravic socialne zakonodaje, kar hkrati dopušča segmentacijo prebivalstva, ta pa mi obenem koristi pri opredelitvi populacije raziskovanja. Pod jasno opredeljenimi pogoji se v evidenco brezposelnih lahko uvrstijo tudi osebe, ki se izobražujejo ob delu, osebe s statusom udeleženca izobraževanja odraslih, državljani držav članic EU, Evropskega gospodarskega prostora ali Švice, in tujci, ki izpolnjujejo specifično določene pogoje po Zakonu o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev in Zakonu o urejanju trga dela. Na podlagi podatkov, pridobljenih iz uradnih evidenc drugih institucij, ZRSZ posameznikove pogoje za uvrstitev v evidenco brezposelnih preverja ves čas vodenja osebe v evidenci.

Ločnica pri uveljavljanju pravic vseeno ni začrtana do te mere, da bi se vsaka posamezna pravica lahko jasno pripisala samo zaposlenim ali brezposelnim osebam. Takšen primer so pravice, ki so osrednji del magistrskega dela, in sicer: DSP, prejemki nadomestila ZPIZ in izredna denarna pomoč. Do teh so namreč pod določenimi pogoji upravičene tako brezposelne kot zaposlene osebe. Zato so statistični podatki o denarnih prejemnikih lahko izkrivljeni, na kar sem že opozoril; posledično so navedeni podatki o upravičencih zgolj ocene.

Pravice denarnih prejemkov, subvencij in oprostitve plačil ter preostale pogosteje uveljavljene pravice, ki spadajo v delovno zakonodajo, opisujem v naslednjih dveh poglavjih. Spodnja podpoglavja pravic sem oblikoval in zožil v pogovoru in sodelovanju z zaposlenimi na CSD in ZRSZ, ki so svetovali, katere pravice so najpogosteje uporabljene ter jih je smiselno upoštevati v magistrskem delu. Če so do posamezne pravice upravičene tako zaposlene kot brezposelne osebe, je to izpostavljeno pri dotični pravici. Na začetku seznama so pravice, ki izrecno pripadajo socialni zakonodaji (DSP, znižanje plačila za programe vrtca, dodatek na veliko družino, ipd.), nato seznam dopolnjujejo še pravice delovne zakonodaje (zavarovanje za primer brezposelnosti, DN ipd.).

Pomemben je poudarek, da pravic subvencij in oprostitve plačil v nekaterih primerih ni mogoče uveljavljati kot samostojne pravice, temveč so vezane in pogojene z uveljavitvijo pravic denarnih prejemkov. Tako pravico do plačila prispevka za obvezno zdravstveno in dopolnilno zavarovanje lahko uveljavljajo samo posamezniki, ki uveljavljajo pravico do DSP. Osebe, ki niso prejemniki DSP in prejema samo VD, nimajo zakonske podlage, da bi uveljavljali tudi prispevke za dodatno zdravstveno zavarovanje. Tovrstnih prepletanj in variacij je v praksi precej, tiste, ki se nanašajo na populacijo tega raziskovalnega dela so podrobneje izpostavljene.

Posamezne pravice v besedilu vključujejo tabele cenov in razvrstitve upravičencev v določene segmente na podlagi dohodka. Pri tem je vredno opomniti, da se cenzusi usklajujejo z gospodarsko rastjo tekočega leta. V večji meri so prikazani ažurirani podatki; če to ni bilo možno, so prikazani podatki iz zakona, brez uskladitve s trenutnimi cenami.

Za razumevanje pripadajočih denarnih prejemkov je ključno izpostaviti upoštevanje osebnih dohodkov posameznika in vpliv teh na končni prejeti znesek. **Pri nekaterih pravicah** (predvsem je to pomembno pri pravici do denarne socialne pomoči, varstvenem dodatku, subvenciji najemnine, pravici do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, pravici do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje, oprostitvi plačila socialnovarstvenih storitev ter pri prispevku k plačilu družinskega pomočnika) **se namreč izplačuje le razlika med vsemi osebnimi dohodki, ki jih posameznik prejema in pripadajočim zneskom denarnega prejema⁷ (če oseba, ki uveljavlja pravico, z osebnimi dohodki ne presega cenzusa)**. To pomeni, da če je oseba upravičena do določenega zneska denarnega prejema, ob tem pa se opazi še osebni dohodek, se na koncu izplača le razlika med njima, in ne celotni upravičeni denarni prejemek. To zavedanje je pomembno pri ugotavljanju materialnega položaja oseb. Med osebne dohodke pa spadajo tudi nekateri državni denarni prejemki. To pravzaprav pomeni, da če oseba prejema otroški dodatek, se ta odšteva od končnega zneska, do katerega je ista oseba upravičena iz naslova druge pravice. **Dohodki, ki se upoštevajo kot osebni dohodek in se odštevajo od upravičenega denarnega prejema, so (ZUPJS):**

- obdavčljivi dohodki po zakonu, ki ureja dohodnino, ki niso oproščeni plačila dohodnine;
- pokojninske rente in odkupne vrednosti, izplačane skladno z zakonom, ki ureja prvi pokojninski sklad Republike Slovenije in preoblikovanje pooblaščenih investicijskih

⁷ Pravzaprav gre za način ugotavljanja materialnega položaja posameznika, ki uveljavlja pravico, saj se lahko komaj na podlagi teh ugotovitev odloča o upravičenosti in dejanski višini pripadajočega zneska.

- družb, ter dodatne starostne pokojnine na podlagi zakona, ki ureja pokojninsko in invalidsko zavarovanje;
- dohodki, razen povračil stroškov, prejeti na podlagi pogodbe o prostovoljnem služenju vojaškega roka;
 - preživnina, nadomestilo preživnine in drugi prejemki, prejeti na podlagi izvršilnega pravnega naslova z namenom kritja življenjskih stroškov, pri otrocih in pastorkih iz 2. točke prvega odstavka 10. člena Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev pa do višine minimalnega dohodka, ki bi jim pripadala po zakonu, ki ureja socialnovarstvene prejemke, če ne bi imeli drugih dohodkov;
 - nagrada skrbniku skladno z zakonom, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja;
 - plačilo dela rejniku, ki se izplačuje iz proračuna skladno z zakonom, ki ureja rejniško dejavnost;
 - starševski dodatek;
 - otroški dodatek brez dodatka za enostarševsko družino in brez dodatka za otroka, ki ni vključen v vrtec, zmanjšan za 20 % višine otroškega dodatka za prvega otroka iz prvega dohodkovnega razreda;
 - denarna socialna pomoč, razen izredne denarne socialne pomoči;
 - varstveni dodatek;
 - državna štipendija, zmanjšana za znesek, ki je enak dodatku za bivanje, dodatku za uspeh ter dodatku za štipendiste s posebnimi potrebami;
 - dodatek za aktivnost po predpisih, ki urejajo zaposlovanje;
 - dodatek k pokojnini po zakonu, ki ureja zagotavljanje socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ;
 - rente iz življenjskega zavarovanja po zakonu, ki ureja zavarovalništvo;
 - veteranski dodatek po zakonu, ki ureja področje vojnih veteranov;
 - invalidski dodatek in družinski dodatek po zakonu, ki ureja področje vojnih invalidov, ter nadomestilo za invalidnost po zakonu, ki ureja družbeno varstvo duševno in telesno prizadetih oseb;
 - sredstva za nego in pomoč ter druge oblike denarnih nadomestil, ki jih dobiva oseba, za katero skrbi oseba, ki se upošteva pri ugotavljanju materialnega položaja, v polovični višini prejetih sredstev;
 - prejemki za delo pripornikov in obsojencev;
 - pomoči v obliki denarnih sredstev, ki jih socialno ali drugače ogrožene osebe prejmejo od organizacij, ki imajo skladno z zakonom, ki ureja humanitarne organizacije, status humanitarne organizacije, ki deluje v javnem interesu na področju socialnega ali zdravstvenega varstva, in od organizacij, ki imajo skladno z zakonom, ki ureja invalidske organizacije, status invalidske organizacije, ki deluje v javnem interesu na področju invalidskega varstva, namenjene za preživetje, zmanjšane za višino minimalnega dohodka, ki bi pripadal posamezni osebi, če ne bi imela drugih dohodkov, kot ga določa zakon, ki ureja socialnovarstvene prejemke, razen pomoči v obliki denarnih sredstev, za katere dajalec sredstev opredeli namen porabe;

- pomoči v obliki denarnih sredstev, ki jih pomoči potrebne osebe prejmejo od dobrodelnih ustanov, katerih ustanovitev in poslovanje sta skladna z zakonom, ki ureja ustanove, namenjene za preživetje, zmanjšane za višino minimalnega dohodka, ki bi pripadal posamezni osebi, če ne bi imela drugih dohodkov, kot ga določa zakon, ki ureja socialnovarstvene prejemke, razen pomoči v obliki denarnih sredstev, za katere dajalec sredstev opredeli namen porabe;
- plačila za vodenje knjigovodstva na kmetijah po uradni metodologiji Evropske unije za zbiranje računovodskih podatkov o dohodkih in poslovanju kmetijskih gospodarstev, ki so namenjena vodenju knjigovodstva v povezavi z opravljanjem osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti, kot je določena z zakonom, ki ureja dohodnino;
- dohodki, prejeti na podlagi pogodbe o vojaški službi v rezervni sestavi, razen nadomestila plače oziroma izgubljenega zaslužka ter razen dohodkov za čas opravljanja vojaške službe (v miru ter v izrednem in vojnem stanju);
- dohodki, prejeti na podlagi pogodbe o službi v Civilni zaščiti, razen nadomestila plače;
- obdavčljivi dohodki po zakonu, ki ureja davke na dobitke pri klasičnih igrah na srečo.

Ne glede na pravkar naštetih dohodke se pri ugotavljanju upravičenosti do nekaterih pravic kot osebni dohodki upoštevajo tudi nekateri drugi dohodki po zakonu, ki ureja dohodnino, ne glede na to, ali so oproščeni plačila dohodnine, razen (ZUPJS):

- subvencije, ki se v skladu s posebnimi predpisi izplačujejo iz proračuna za določene namene, razen subvencij, ki jih posameznik prejme v zvezi z doseganjem dohodkov iz dohodka iz zaposlitve, dejavnosti, osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti, oddajanja premoženja v najem in iz prenosa premoženjskih pravic in kapitala;
- subvencije, ki pripada mladi družini kot spodbuda za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja po zakonu, ki ureja nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo in subvencije mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja;
- enkratne denarne pomoči po zakonu, ki ureja varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, zakonu, ki ureja obrambo, in zakonu, ki ureja notranje zadeve;
- enkratne solidarnostne pomoči, ki jo izplača sindikat svojim članom z namenom nudenja materialne pomoči v primerih socialne ogroženosti ter v primerih reševanja izjemnih razmer (kot so smrt, naravne in druge nesreče), če je izplačana pod pogoji, ki so določeni z aktom, ki ga sprejme reprezentativni sindikat na ravni države;
- povračila škode za sredstva, ki jih je zavezanec dal na razpolago za obrambne potrebe in za potrebe varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, v skladu z zakonom, ki ureja obrambo, zakonom, ki ureja materialno dolžnost, in zakonom, ki ureja varstvo pred naravnimi nesrečami;
- dohodkov, povezanih s kmetijsko in gozdarsko dejavnostjo, ki jih kot izjeme določi minister, pristojen za socialne zadeve, v soglasju z ministrom, pristojnim za kmetijstvo, in ki ne predstavljajo dohodka oziroma nadomestila za izpad dohodka, ampak so namenjeni povračilu stroškov, povezanih z opravljanjem dejavnosti;

- štipendij in drugih prejemkov, izplačanih osebi, ki je vpisana kot učenka ali učenec, dijakinja ali dijak oziroma študentka ali študent, v zvezi z izobraževanjem ali usposabljanjem na podlagi posebnih predpisov, in sicer iz proračuna ali sklada, ki je financiran iz proračuna in od navedenih prejemkov, ki jih financira tuja država ali mednarodna organizacija oziroma izobraževalna, kulturna ali znanstveno-raziskovalna ustanova, razen prejemkov, ki so prejeti kot nadomestilo za izgubljeni dohodek ali v zvezi z opravljanjem dela oziroma storitev;
- prejemkov, izplačanih za kritje šolnine in stroškov prevoza ter prebivanja osebi, ki je vpisana kot učenec, dijak ali študent za polni učni ali študijski čas, ki jih izplača pristojni organ za zaposlovanje, ustanova, ustanovljena z namenom štipendiranja, ki ni povezana oseba ali sedanji, prejšnji ali bodoči delodajalec prejemnika ali osebe, ki je povezana s prejemnikom;
- prejemkov, ki so namenjeni plačilu izobraževanja ali usposabljanja;
- prejemkov, namenjenih pokritju stroškov prehrane med delom in prevoza na delo ter stroški v skladu z 2., 3., 4. in 5. točko 107. člena in četrtem odstavkom 108. člena Zakona o dohodnini (Uradni list RS, št. 33/11 – uradno prečiščeno besedilo, 9/12 – odločba US, 24/12, 30/12, 40/12 – ZUJF, 71/12 – odločba US, 75/12, 94/12 in 52/13).

Iz seznama je razvidno, da se nekateri denarni prejemki, ki izhajajo iz naslova pravic socialne zakonodaje ter so del tega dela, med seboj odštevajo pri odločanju o upravičenem znesku.

Zaradi omejitve populacije raziskovanja in omejenega obsega magistrskega dela so iz pregleda pravic izvzete lokalno pogojene pravice. Primer teh so občinske denarne pomoči in lokalno reševanje stanovanje problematike. Brezposelne osebe in osebe, ki uveljavljajo pravice iz socialne zakonodaje, imajo v posebej določenih primerih tudi možnost koriščenja ugodnejših vozovnic javnega potniškega prometa, skoraj brezplačne vstopnice za kulturne dogodke in podobne druge ugodnosti. Tovrstne ugodnosti niso vključene v primerjavo magistrskega dela, vendar bi jih bilo smiselno umestiti v obširnejšo primerjavo, ki je sorodna tej.

2.1 Otroški dodatek

Pravica otroškega dodatka je opredeljena kot dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka. Pravico lahko uveljavlja eden od staršev ali druga oseba za otroka s prijavljenim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki živi v Republiki Sloveniji. Pravica do otroškega dodatka se lahko uveljavlja do 18. leta starosti otroka in se prizna največ za dobo enega leta (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSPD-1), Ur. l. RS, št. 26/2014).

Višina otroškega dodatka se določi glede na uvrstitev družine v dohodkovni razred v nominalnih mejah. Glede na število otrok se s seštevkom posameznih zneskov otroških dodatkov za vsakega otroka določi višina skupnega otroškega dodatka (MDDSZ, 2019f). Cenzusi višine otroškega dodatka glede na uvrstitev v dohodkovni razred in število otrok so prikazani v tabeli 3.

Tabela 3: Cenzusi otroškega dodatka glede na uvrstitev v dohodkovni razred in število otrok od 1. 7. 2019 naprej

dohodkovni razred	povprečni mesečni dohodek na osebo (v evrih)	znesek otroškega dodatka za otroka do konca osnovne šole ali do 18. leta (v evrih)			znesek otroškega dodatka za otroka v srednji šoli, vendar najdlje do 18. leta (v evrih)		
		1. otrok	2. otrok	3. in naslednji otrok	1. otrok	2. otrok	3. in naslednji otrok
1	do 188,02	117,05	128,75	140,47	117,05	128,75	140,47
2	od 188,03 do 313,37	100,08	110,63	121,12	100,08	110,63	121,12
3	od 313,38 do 376,05	76,27	85,25	94,19	76,27	85,25	94,19
4	od 376,06 do 438,72	60,16	68,64	77,28	60,16	68,64	77,28
5	od 438,73 do 553,63	49,19	57,41	65,57	49,19	57,41	65,57
6	od 553,64 do 668,53	31,17	39,01	46,81	31,17	39,01	46,81
7	od 668,54 do 856,56	23,38	31,17	39,01	29,52	37,31	50,84
8	od 856,57 do 1.034,14	20,36	28,16	35,95	23,43	31,23	40,85

Vir: MDDSZ (2019f).

V izjemnih primerih se višina otroškega dodatka lahko poveča. Takšen primer so enostarševske družine, kjer se upošteva 30-odstotno povečanje posameznih zneskov otroškega dodatka za vsakega upravičenega otroka. Kot enostarševska družina se šteje skupnost enega od staršev z otroki, ko je drugi od staršev umrl in otrok po njem ne prejema prejemkov za preživljanje ali je drugi izmed staršev neznan ali kadar otrok po drugem izmed staršev dejansko ne prejema prejemkov za preživljanje. Višina otroškega dodatka se izjemoma poviša za 20 % še v primeru, ko predšolski otrok, ki je mlajši od štirih let, ni vključen v predšolsko vzgojo v skladu s predpisi, ki urejajo vrtce (MDDSZ, 2019f; Dujič, 2019⁸; ZSPD-1).

Pri pravici do otroškega dodatka se navaja posebnost uveljavitve materialne oblike prejemkov. Zaposleni na CSD lahko, po lastni presoji, odložijo izplačilo denarne oblike družinskega prejemka. To je nadomeščeno z dobrinami na podlagi naročilnice za konkretno blago, plačilom posameznih računov in podobno. Takšen pristop se ubere v primerih, ko odločevalci poznajo družinske razmere in presodijo, da denarni prejemek ne bo namensko porabljen in tako ne bo prispeval k socialnoekonomski varnosti otroka. Primer tega so razne oblike zasvojenosti, zanemarjanje otroka in slabo izvajanje starševskih dolžnosti (MDDSZ, 2019f).

Otroški dodatek spada med družinske prejemke, ki v celoti obsegajo še druge denarne prejemke. Na višino družinskih prejemkov lahko vpliva še starševski dodatek, pomoč ob

⁸ Dujič, M. (Osebna komunikacija s socialno delavko iz Centra za socialno delo).

rojstvu otroka, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka in delno plačilo za izgubljen dohodek. Večina teh ni odvisna od socialnih in materialnih razmer, v katerih se znajde posameznik, ki pravico uveljavlja, torej je namenjen celotni populaciji, in ne osebam, ki koristijo socialnovarstvene storitve (ZSPD-1).

Tabela 4: Upravičenci in celotna izplačana sredstva za namene otroškega dodatka v Sloveniji med letoma 2010 in 2018

Leto	Upravičenci	Izplačana sredstva (v evrih)
2010	374.466	289.642.826
2011	367.525	293.890.552
2012	283.361	249.535.863
2013	237.576	221.347.098
2014	238.325	217.624.215
2015	242.665	220.401.873
2016	249.230	228.088.632
2017	252.871	234.635.435
2018	294.149	246.051.387

Vir: MDDSZ (2019f).

Do otroškega dodatka je bilo v letu 2018 upravičenih 294.149 oseb, za kar se je izplačalo 246.051.387 evrov. Največ sredstev je bilo izplačanih leta 2011, za tem so izplačila upadla. Iz tabele 4 je razvidno, da se v zadnjih letih kaže trend naraščanja upravičencev in izplačil otroškega dodatka (MDDSZ, 2019f).

2.2 Denarna socialna pomoč

Denarna socialna pomoč je opredeljena kot varstveni prejemek in je osrednji denarni prejemek socialne zakonodaje, namenjen posameznikom ali posameznicam, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati. DSP posameznikom zagotavlja zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje.⁹ To pravico lahko uveljavljajo tako brezposelne osebe kot tudi zaposlene osebe (ZSVarPre; MDDSZ, 2019a).

Pravico do DSP ima namreč tisti posameznik, ki si sam ne more zagotoviti preživetja z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanja, z dohodki iz premoženja in drugih virov oziroma z nadomestili ali prejemki po drugih predpisih ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati. (ZSVarPre). Višina prejema je odvisna od višine dohodkov, števila družinskih članov, premoženja, prihrankov ter zagotovljene oskrbe in morebitnega obstoja krivdnega razloga (takšen primer sta neprijavljenost na ZRSZ ali prestajanje zaporne kazni). Posameznik oziroma družina se na podlagi življenjskih okoliščin, aktivnosti ter dohodka razvrsti v primeren segment

⁹ Osnovni pogoji za preživetje posameznika so omogočeni, če so upravičencu do pravice do denarne socialne pomoči zagotovljeni dohodki, s katerimi razpolaga po zmanjšanju za normirane stroške oziroma dejanske stroške, priznane po zakonu, ki ureja dohodnino, ter po plačilu davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost, v višini minimalnega dohodka. Od 1. 8. 2019 osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 402,18 evra, ta pa se usklajuje po zakonu, ki ureja usklajevanje transferjev posameznikom in gospodinjstvom v Republiki Sloveniji (ZSVarPre).

(statusi, uteži in aktualni cenzusi so vidni v tabeli 5), na podlagi česar se upošteva utež in znesek, ki pripada posamezniku. Posameznik je na podlagi ugotovitve o okoliščinah, ki jih izvajajo zaposleni na CSD, lahko upravičen do primerne zneska oziroma razlike, do pripadajočega zneska (do razlike je oseba upravičena, če ima osebne dohodke; za dodatno pojasnilo glej str. 26). Čas trajanja pravice je omejen za določen čas (MDDSZ, 2019a).

Tabela 5: Informativna višina denarne socialne pomoči v letu 2019 od 1. 8. 2019 v evrih po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (cenzus)

status	utež	znesek (v evrih)
prva odrasla oseba ali samska oseba ali odrasla oseba, ki je v institucionalnem varstvu	1	402,18
prva odrasla oseba ali samska oseba, ki je delovno aktivna v obsegu od 60 do 128 ur na mesec ¹⁰	1,26	506,75
prva odrasla oseba oziroma samska oseba, ki je delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec	1,51	607,29
samska oseba med dopolnjenim 18. in dopolnjenim 26. letom starosti, prijavljena pri zavodu za zaposlovanje v evidenci brezposelnih oseb oziroma v evidenci iskalcev zaposlitve, ki ima prijavljeno stalno prebivališče na istem naslovu kot starši ali dejansko prebiva z njimi ter imajo starši dovolj lastnih sredstev za preživljanje	0,7	281,53
samska oseba, ki je trajno nezaposljiva ali trajno nezmožna za delo ali je starejša od 63 let (ženska) oziroma 65 let (moški), ki ima prijavljeno stalno ali začasno prebivališče na istem naslovu kot osebe, ki niso družinski člani po zakonu o socialno varstvenih prejemkih in imajo dovolj lastnih sredstev za preživljanje, oziroma dejansko prebiva z njimi	0,76	305,66
vsaka naslednja odrasla oseba	0,57	229,24
vsaka naslednja odrasla oseba, ki je delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec	0,83	333,81
vsaka naslednja odrasla oseba, ki je delovno aktivna v obsegu od 60 do 128 ur na mesec	0,7	281,53
otrok osebe, ki uveljavlja denarno socialno pomoč, dokler ga je ta dolžna preživljati	0,59	237,29
povečanje za vsakega otroka v enostarševski družini, kadar je drugi od staršev umrl in otrok po njem ne dobiva prejemkov ali je drugi od staršev neznan ali kadar otrok po drugem od staršev prejemkov za preživljanje dejansko ne prejema	0,18	72,39

Vir: MDDSZ (2019a).

Osnovni dejavnik za določitev višine DSP je torej lastni dohodek upravičenca oziroma celotne družine. Če ima oseba lastni dohodek, se višina upravičenega DSP določa kot razlika med njenim dohodkom in upravičenim zneskom. Prav tako se obravnavajo seštevki minimalnih

¹⁰ Kot delovno aktivne osebe se štejejo zaposlene osebe, osebe, ki opravljajo dejavnost, osebe, ki so vključene v ukrepe aktivne politike zaposlovanja in programe psihosocialne rehabilitacije, katerih cilj je zaposlitev, družinski pomočnik po zakonu, ki ureja socialno varstvo, osebe, ki so upravičene do delnega plačila za izgubljeni dohodek po zakonu, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemke, osebe, ki imajo sklenjeno pogodbo o opravljanju volonterskega pripravništva, osebe, ki imajo sklenjen pisni dogovor o prostovoljskem delu po zakonu, ki ureja prostovoljstvo, ter osebe, ki so vključene v zaposlitveno rehabilitacijo. Naštete osebe so upravičene do dodatka za delovno aktivnost, ki je dodatek k minimalnemu dohodku delovno aktivne samske osebe ali odraslega družinskega člana, namenjen spodbujanju k delu ali ohranjanju motivacije za delo. Dodatek je odvisen od opravljenega števila ur. Ne glede na uvrščenost v tabeli, se za osebe, ki so vključene v programe psihosocialne rehabilitacije, ter za osebe, ki imajo sklenjen pisni dogovor o prostovoljnem delu, šteje, da so delovno aktivne v obsegu od 60 do 128 ur na mesec; kar pomeni, da tem osebam vedno pripada nižji dodatek za delovno aktivnost, ne glede na število ur, ki jih opravijo mesečno. Utež tega znaša 0,28 ali 0,14. (ZSVarPre, MDDSZ, 2019a).

dohodkov oziroma socialnovarstveni prejemki, ki pripadajo posameznim družinskim članom, in lastni dohodki družine. Če enemu družinskemu članu pripada DSP, ta pa te pravice ne uveljavlja, se ob odločanju o pravicah iz javnih sredstev za drugega družinskega člana (na primer uveljavljanje državne štipendije) upošteva tudi fiktivni dohodek ostalih družinskih članov v višini minimalnega dohodka, čeprav se realno ne uveljavlja (ZSVarPre).

Prejemki v okviru denarne socialne pomoči so bili srž nesoglasij zadnjega potrjevanja načrtne državne porabe za leti 2020 in 2021. Omenjalo se je več sistemskih asimetrij in prav slednje je vplivalo na tematiko tega magistrskega dela. V javnosti se je takrat kot posamezna pravica izpostavljal predvsem »dodatek za delovno aktivnost«, vendar gre pri tem zgolj za dodatno utež pri odločanju glede višine zneska denarne socialne pomoči. Tako »dodatek za delovno aktivnost« kot samostojna pravica ne obstaja, temveč je del odločanja o višini DSP. Dodatka za delovno aktivnost ne more prejemati posameznik, ne da bi prejemal tudi DSP; lahko pa dodatek poveča pripadajoči znesek dejanske DSP za posameznika (ZUPJS).

Za izhodiščni izračun upravičenega zneska DSP se upoštevajo uteži odrasle osebe, ki nima lastnega dohodka in ni delovno aktivna. Takšne okoliščine posameznika uvrstijo v segment oseb, ki so upravičene do DSP v višini 402,18 evra. Slednje je višina minimalnega dohodka, ki je podrobno predstavljen v zgornjih odstavkih in je osnova za kalkulacijo cenusov in dodatkov. Če oseba ima lastni dohodek in ob tem ne presega cenusa, se izplačuje le razlika do upravičene višine. Drugačni koeficienti se pri izračunu upravičene višine DSP uporabljajo za družine oziroma posameznike, ki niso samski, in tiste, ki so delovno aktivni. Tabela 6 prikazuje, kako se izračun cenusov kaže v praksi.¹¹ Prikazana je družina, ki jo sestavljata dve odrasli osebi, od katerih je zaposlena samo ena. V tem primeru lahko druga brezposelna oseba uveljavlja pravico do DSP, če le ne presega cenusa. Če imata odrasli osebi še otroka, ki sta ga dolžni preživljati, se tudi ta vključi v izračun, ki cenus dodatno spremeni.

Tabela 6: Primer izračuna minimalnega dohodka za družino z dvema odraslima brezposelnima osebama in enim otrokom

status osebe	utež	minimalni dohodek oz. upravičeni znesek v evrih
Prva odrasla oseba v družini	1	402,18
Naslednja odrasla oseba v družini	0,57	229,24
Otrok osebe, ki uveljavlja denarno socialno pomoč, in ga je odrasla oseba dolžna preživljati	0,59	237,29
Seštevek vseh koeficientov in cenus za specifično družino	2,16	868,71

Vir: Lastno delo.

Če skupni dohodek družine, ki je prikazana v tabeli 6, ne presega 868,71 evra (to bi bilo možno v primeru, da edina zaposlena oseba v družini prejema neto plačo v višini minimalne plače, ki

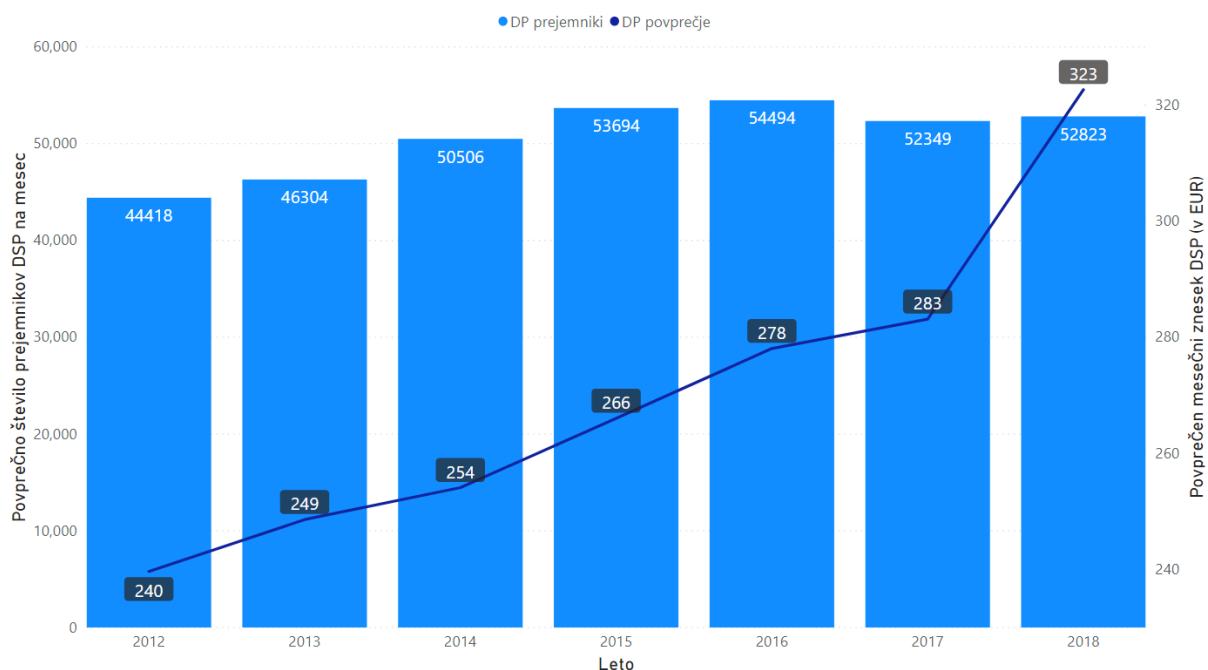
¹¹ Prikazan je zgolj en primer kalkulacije zneska DSP, dodatni primeri so prikazani v analizi magistrskega dela.

je nižja od navedene višine DSP), je družina upravičena do prejemanja sorazmernega deleža DSP, kajti po izračunu ne dosega minimalnega dohodka, ki ga potrebuje za preživetje.

Ob uveljavitvi DSP posameznik pridobi tudi pravico do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, kar materialno ugodnost posameznika znatno poveča (ZUPJS).

Gibanje povprečnega števila prejemnikov DSP na mesec in njihov povprečni mesečni znesek skozi leta sta prikazana na sliki 10. V letu 2018 je bilo do denarne socialne pomoči v povprečju upravičenih 52.823 oseb na mesec, za kar se je skupaj namenilo 205.347.423 evrov. Na mesečni ravni je bilo izplačanih 17.112.285 evrov, oziroma 323,95 na osebo. V letu 2019 se mesečno število prejemnikov DSP povečuje, kar je sicer trend iz leta 2018. V prvem polletju se je povečal tudi povprečen mesečni izdatek na osebo glede na isto obdobje leta 2018 (MDDSZ, 2019a).

Slika 10: Gibanje povprečnega števila prejemnikov DSP na mesec med letoma 2012 in 2018 in vrednost povprečnega mesečnega prejema v evrih v Sloveniji

Vir: MDDSZ (2019a).

2.3 Varstveni dodatek

Do varstvenega dodatka (v nadaljevanju: VD) so zaradi zagotovitve socialne varnosti upravičene osebe, ki so trajno nezaposljive ali trajno nezmožne za delo ali so ženske, starejše od 63 let, ali moški, starejši od 65 let. Ob tem so (ZSVarPre):

- upravičeni do DSP oziroma bi do nje lahko bili upravičeni ali
- njihov lastni dohodek oziroma lastni dohodek družine presega višino njihovega minimalnega dohodka oziroma seštevek minimalnih dohodkov posameznih družinskih

članov družine in zaradi tega niso upravičeni do DSP, ne presega pa višine njihovega minimalnega dohodka oziroma seštevka minimalnih dohodkov.

Upravičenci do VD imajo v času, ko prebivajo v Republiki Sloveniji s to pravico zagotovljena sredstva za kritje življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin ipd.) in niso stroški za zagotavljanje minimalnih življenjskih potreb. Tako kot pri DSP je tudi višina varstvenega dodatka odvisna od lastnega dohodka in cenzusa; ta od 1. 8. 2019 za samsko osebo znaša 591,20 evra, maksimalna višina pa je 189,02 evra (MDDSZ, 2019a).

VD je tako kot DSP namenjen osebam, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere same ne morejo vplivati (MDDSZ, 2019a). Razlika med omenjenima pravicama je ta, da je VD primarno namenjen trajno nezmožnim za delo (osebe s statusom invalida I. kategorije, invalidsko upokojene osebe, osebe s statusom invalida po zakonu, ki ureja varstvo duševno in telesno prizadete osebe ali osebe, ki ima mnenje invalidske komisije Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje o trajni nezmožnosti za delo) in trajno nezaposljivim osebam (oseba, ki razpolaga z odločbo o nezaposljivosti ZRSZ), medtem ko DSP vsaj ideološko pripada osebam, ki so v danem trenutku brez zaposlitve in nimajo minimalnega dohodka za preživetje, so pa sicer zmožne za delo. Pogosti uveljavitelji varstvenega dodatka so tudi osebe, ki razpolagajo z nizko pokojnino. Razlika med pravicama je tudi ta, da upravičencem do DSP pripadata pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev ter pravica do plačila prispevka za obvezno in dopolnilno zdravstveno zavarovanje, medtem ko upravičencem do VD pripada samo pravica do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje, torej si morajo dopolnilno zdravstveno zavarovanje oziroma polno vrednost zdravstvenih storitev v celoti kriti sami (ZUPJS).

Razlika med VD in DSP je tudi ta, da se ob uveljavitvi VD ugotavlja dolžnost preživljanja. Družinski zakonik (Družinski zakonik (DZ), Ur. l. RS, št. 15/2017) določa, da so starši dolžni preživljati otroke do 18. leta starosti, oziroma do 26. leta, če se ta šola. Zaradi koncepta vzajemnosti pa so do preživljanja obvezani tudi odrasli otroci, ki morajo po svojih zmožnostih preživljati starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in jih ne morejo pridobiti, vendar najdlje toliko časa, kot so starši dejansko preživljali njega. Iz tega naslova se sklene notarski zapis, v katerem je opisan mesečni znesek oziroma preživitina. V primeru nesposobnosti pomoči pri preživljanju, lahko otroci to uveljavljajo ali pa dokazujejo, da staršev niso dolžni preživljati; takšen primer je, ko starši iz neupravičenih razlogov niso izpolnjevali preživitinskih obveznosti do njega, torej niso plačevali preživitine (DZ; Dujič, 2019).

Število upravičencev in izplačanih zneskov VD se iz leta v leto večja, izplačila pa se tako kot pri DSP povečajo proti koncu leta. V letu 2018 je bilo skupno prejetih 207.890 vlog, za kar se je na letni ravni izplačalo 32.693.724 evrov oziroma 2.724.277 evrov na mesec. Povprečno je bilo mesečno vloženih 17.324 vlog, za kar se je v povprečju izplačalo 154,90 evra na osebo. V prvem polletju leta 2019 je bilo vloženih 109.665 vlog, skupaj pa se je izplačalo 18.814.715 evrov, oziroma 103,17 evra na osebo (MDDSZ, 2019a).

2.4 Izredna denarna socialna pomoč

Pravica do izredne denarne pomoči je posebna oblika denarne socialne pomoči in se dodeljuje v obliki enkratnega zneska ali za obdobje od 3 do 6 mesecev. Skupaj z DSP spada med pravice socialne pomoči in jo lahko uveljavljajo tako brezposelne kot zaposlene osebe. Namenjena je kritju izrednih stroškov, ki so vezani na preživljanje in jih z lastnim dohodkom ali lastnim dohodkom družine ni mogoče pokriti. Pravica do izredne denarne socialne pomoči se lahko prav tako uveljavlja v primeru, ko se oseba ali družina iz razlogov, na katere ni imela vpliva, znajde v položaju materialne ogroženosti (MDDSZ, 2019a).

Višina izredne denarne pomoči na mesečni ravni ne sme presegati 402,18 evra za samsko, delovno aktivno osebo ali največ 1.106 evrov za družino. V obdobju enega leta višina ne sme presegati 2.010,9 evra za samsko, delovno aktivno osebo ali največ 5.530 evrov za družino. Pri višini so opredeljene izjeme, ko se lahko dodeli večkratnik cenzusa; to je v primeru naravnih nesreč, višje sile ali za opravljanje nakupov, ki omogočajo spodobno življenje posameznika. V nasprotju z DSP se izredna denarna socialna pomoč upravičuje z dokazili o namenski porabi v roku 45 dni po prejemu izredne denarne socialne pomoči oziroma najkasneje ob vložitvi nove vloge, če se ta vloži pred potekom roka 30 dni; pomoč je namreč treba porabiti v roku 30 dni od prejema. Dokazovanje namenske porabe ima vpliv na nadaljnje uveljavljanje nove izredne denarne socialne pomoči, ki se ob izostanku predložitve potrdil ali z ugotovitvijo nenamenske porabe, zamrzne za 14 mesecev po mesecu prejema pomoči (MDDSZ, 2019a).

Pri odločanju o upravičenosti do izredne denarne pomoči pride v veljavo diskrecijska pravica socialnih delavcev, ki so zaposleni na CSD in pokrivajo področje pravic iz javnih sredstev. Pri tem se sklicujejo na usmeritve, ki v sklopu mesečnih okrožnic pridejo s pristojnega ministrstva. Te vključujejo podatke o primernosti odobritve izrednih denarnih pomoči. Pravno podlago pri odločanju nudi Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, zaposleni pa se navezujejo tudi na že rešene primere (Dujč, 2019).

V letu 2018 je bilo skupno vloženi 65.562 vlog za pridobitev izredne denarne socialne pomoči. V istem letu se je za izredno denarno socialno pomoč namenilo 22.141.391 evrov oziroma 337,72 evra na osebo. Tako kot je to vidno pri številu upravičencev do DSP, je tudi v primeru izredne denarne pomoči opazen porast izplačil v primerjavi z letom poprej. V prvem polletju leta 2019 se je za dobrih 6 % povečal skupni znesek, ki je namenjen izredni denarni socialni pomoči (MDDSZ, 2019a).

2.5 Izredna denarna socialna pomoč pogrebnine in posmrtnine

Pravica do izredne denarne pomoči kot pomoč pri kritju stroškov pogreba (pogrebnina) in pravico do enkratne izredne denarne socialne pomoči po smrti družinskega člana (posmrtnina) sta posebni obliki denarne socialne pomoči socialno šibkejšim ob smrti družinskega člana. Pogrebnina je denarni prejemek, namenjen za pomoč pri kritju stroškov pogreba družinskega člana, posmrtnina pa denarni prejemek, namenjen finančni pomoči svojcem umrlega (ZSVarPre; ZUPJS).

Za uveljavitev posmrtnine se mora izpolnjevati zakonsko določen cenzus, ki je odvisen od števila družinskih članov vlagatelja ter višine osnovnega zneska minimalnega dohodka. Do pravice posmrtnine je po isti pokojni osebi lahko upravičen en družinski član pokojne osebe, ki je bil na dan smrti umrlega upravičen do socialnovarstvenih pravic ali njegov lastni oziroma skupni dohodek družine ne presega 606 evrov za samsko osebo in 909 evrov za družino (v seštevku se ne upoštevajo DSP, VD, otroški dodatek in štipendija) (ZSVarPre).

Višina posmrtnine znaša 402,18 evra (osnovni znesek minimalnega dohodka). Pogrebna znaša dva osnovna zneska minimalnega dohodka, torej 804,36 evra, pri čemer ne sme preseči stroškov pogreba (ZSVarPre).

2.6 Znižanje plačila za programe vrtcev

Odločanje o znižanju plačila za programe vrtcev je domena CSD, ki hkrati odločajo o oprostitvi plačila vrtca za drugega in vsakega naslednjega otroka (ZUPJS). To pravico lahko uveljavljajo starši za otroke, ki so vključeni v javni vrtec, zasebni vrtec s koncesijo in zasebni vrtec, ki se financira iz občinskega proračuna. Višina plačila vrtca se ugotavlja na podlagi mej povprečnega mesečnega dohodka na osebo, in sicer glede na uvrstitev v dohodkovni razred (glej prilogo 1). Starši otrok plačajo odstotek cene programa, v katerega je vključen otrok. Plačila so oproščeni starši, ki imajo najnižje dohodke (pod 188,02 evra), medtem kot starši z najvišjimi dohodki pokrijejo 77 % cene programa (MDDSZ, 2019h). Dohodkovni razredi, povprečni mesečni dohodek na osebo in odstotek cene programa glede na plačilo staršev so navedeni v prilogi 3 (ZUPJS).

Pravica do znižanja plačila za programe vrtcev je letna pravica in je ni treba podaljševati, vseeno pa je treba vložiti prvo vlogo, ki se nato mesečno podaljšuje. Če starši pravice ne uveljavljajo, se jim cena programa obračuna v višini najvišjega dohodkovnega razreda (MDDSZ, 2019h).

Dodatne ugodnosti znižanega plačila za vrtec lahko prizna občina s svojim aktom. Staršem se na tak način plačilo za vrtec še dodatno zniža. Takšne dodatne ugodnosti občine vodijo ločeno. Nižje plačilo vrtca lahko določi tudi sam CSD, če na podlagi okoliščin oceni, da plačilo programa vrtca lahko ogrozi socialno varnost oseb. CSD lahko še dodatno zniža plačilo subvencije vrtca za en dohodkovni razred v posebnih okoliščinah, kot je bolezen otroka, za katerega je osnovno plačilo za vrtec večje zaradi njegovega stanja (ZUPJS; Dujič, 2019; MDDSZ, 2019f).

2.7 Dodatna subvencija malic za učence in dijake

Subvencija malic pripada tistim učencem, ki se redno izobražujejo, so prijavljeni na malico in pri katerih povprečni mesečni dohodek na osebo ne presega 53 % neto plače (to trenutno znaša 553,63 evra). Subvencija je v višini cene malice (ZUPJS). Pogoji za uveljavitev te pravice ni brezposelnost, zato pripada tako osebam, ki so zaposlene, kot tistim, ki niso delovno aktivne.

Enaki pogoji veljajo za subvencijo malic dijakom, ki se redno izobražujejo in so prijavljeni na malico (organiziranost, način prijavljanja in odjavljanja od malic ter nadzor nad izvajanjem dejavnosti šolske prehrane podrobno ureja Zakon o šolski prehrani (Zakon o šolski prehrani (ZŠolPre-1), Ur. l. RS, št. 3/2013)), dejanska višina subvencije pa je odvisna od povprečnega mesečnega dohodka na osebo, ki je ugotovljen v odločbi o otroškem dodatku ali državni štipendiji. Subvencija se odmerja, kot je navedeno v tabeli 7 (ZUPJS).

Tabela 7: Višina subvencije glede na povprečni mesečni dohodek družine na osebo

Dohodkovni razred	Povprečni mesečni dohodek na osebo (v evrih)	Subvencija v odstotku od cene malice
1	do 432,67 (42 % neto povprečne mesečne plače)	100 %
2	od 432,68 do 545,98 (53 % neto povprečne mesečne plače)	70 %
3	od 545,99 do 659,30 (64 % neto povprečne mesečne plače)	40 %

Vir: MDDSZ (2019g); ZUPJS (2010).

Sredstva za subvencioniranje cene ene malice dnevno se za učence in dijake iz socialno manj vzpodbudnega okolja zagotavljajo iz državnega proračuna. Šolsko prehrano šoli plačajo učenec ali dijak oziroma starši. Če šola dobi dodatna sredstva za šolsko prehrano, se višina plačila za šolsko prehrano lahko dodatno zniža. Tovrstna sredstva so lahko prispevki sponzorjev, prispevki občin, donacije ali drugačne oblike prispevkov (ZŠolPre-1).

2.8 Dodatna subvencija kosil za učence

Tako kot pri subvenciji malic so sredstva iz državnega proračuna zagotovljena tudi za subvencijo cene enega kosila dnevno, vendar le za učence iz socialno manj vzpodbudnega okolja; torej v to niso všteti dijaki (ZŠolPre-1).

Subvencija kosila pripada učencem, ki se redno šolajo, so prijavljeni na kosilo in pri katerih povprečni mesečni dohodek na osebo ne presega 18 % neto plače. Subvencija je v višini cene kosila (ZŠolPre-1; ZUPJS).

2.9 Oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev in prispevek k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika

V tem delu zajemam dve ločeni pravici, vendar kot omenjam v začetku tega poglavja, te pravice izvzemam iz analize zaradi vsebinske omejitve dela, ki sledi zahtevam dolžine. Vseeno pravici omenjam, ker se kaže porast uveljavljanja omenjenih pravic. Sodeč po literaturi iz poglavja o socialnovarstvenih izdatkih, se večajo izdatki socialnovarstvenih storitev, še posebej na

področju starostnikov, na katere se navezujeta zgornji pravici. Iz tega razloga je to tematiko priporočljivo dodatno proučevati in vredno omeniti.

2.10 Subvencija najemnine neprofitnega najemnega stanovanja, namenskega najemnega stanovanja, bivalne enote, tržnega najemnega in hišnega stanovanja

Izdatno finančno breme za posameznika ali družino je stanovanjsko področje. Vprašanje stanovanjske problematike je z leti vse bolj prisotno v javni in posledično politični razpravi, težava pa se skoraj v celoti dotika mestnega prebivalstva. To se srečuje s pomanjkanjem ponudbe, visokimi najemninami, slednje pa se ob počasnem tempu dohajanja primernih novogradenj lahko še povečajo. Nedavne zaostritve ukrepov Banke Slovenije na področju kreditiranja prebivalstva, vsaj kratkoročno, situacije za najemnike ne olajšajo. Ti so namreč primorani ostati v vlogi najemnika. To je stalnica predvsem urbane družbe in se dotika tudi oseb, ki uveljavljajo pravice socialne zakonodaje, ter morebitno materialno stisko še pogloblja. Vlogo tukaj igrajo neprofitna najemna stanovanja in subvencije najemnine stanovanj, za katerimi stojijo občine, država, javni stanovanjski skladi ali neprofitna stanovanjska organizacija. Tematike podrobneje ne obravnavam, vendar jo zaradi pomembnosti vseeno omenjam.

Sicer so najpogostejši lastniki stanovanj zaposlene osebe, ki predstavljajo 48 % vseh lastnikov, sledijo jim upokojenci, ki so lastniki stanovanj v 43 %. V 80 % naseljenih stanovanj v njih živijo lastniki, 7,7 % stanovanj je najemnih, 11,5 % pa uporabniških. Delež oseb, ki koristijo subvencijo neprofitnih stanovanj oziroma t. i. socialnih stanovanj, je zelo majhen delež na celotnem stanovanjskem trgu. Pristojni organ glede tematike neprofitnih najemnih stanovanj je Ministrstvo za okolje in prostor. Zaradi teh dejstev in odsotnosti socialne zakonodaje pri omenjeni tematiki najemnin ne upoštevam v magistrskem delu. Število najemnih stanovanj z leti upada, pri čemer je upad največji pri tistih stanovanjih, ki so v lasti javnega sektorja. Pravzaprav je tako pri stanovanjih na prostem trgu kot neprofitnih stanovanjih v zadnjih desetih letih prišlo do trenda padca števila najemnih stanovanj (SURS, 2018b).

2.11 Štipendije

Štipendije so formalno namenjene spodbujanju izobraževanja in doseganju višje ravni izobrazbe študentov ali študentk, vzpostavljanju enakih možnosti za izobraževanje in izobraževanju za deficitarne poklice, spodbujanju mednarodne mobilnosti, spodbujanju doseganja izjemnih dosežkov, odgovornosti študentov za svoje izobraževanje kot tudi za izbiro izobraževalnega programa, krajšanju dobe izobraževanja in izboljšanju zaposljivosti (Zakon o štipendiranju (ZŠtip-1), Ur. l. RS, št. 56/2013). Gre torej za dopolnilni prejemek, ki delno krije stroške, ki nastanejo v času šolanja. Pravica do štipendije se dodeljuje na podlagi javnega razpisa.

Država dodeljuje in financira pet vrst štipendij (državne štipendije, Zoisove štipendije, štipendije za deficitarne poklice, štipendije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter štipendije

predstavljalo 33 % vseh prejemnikov, zdaj pa kar 67 %. Skupno je bilo v letu 2018 46.361 prejemnikov, od tega 30.932 dijakov in 15.429 študentov. Povprečna štipendija je znašala 122 evrov, skupno pa je bilo porabljenih 67.876.435,93 evra sredstev. Povprečna višina štipendije se je v obdobju zadnjih šest let znižala, pri čemer se je količina porabljenih sredstev za štipendije zvišala (MDDSZ, 2019c).

2.12 Oprostitev plačevanja RTV-prispevka

Za zasebno rabo se plačuje mesečni prispevek RTV Sloveniji v naslednji višini (Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1), Ur. l. RS, št. 96/2005):

- zavezanci – fizične osebe plačujejo za vse televizijske in radijske sprejemnike ter druge naprave, ki omogočajo sprejem radijskih oziroma televizijskih programov, ki jih uporabljajo osebno ali skupaj s člani družine, 12,75 evra;
- če ima zavezanec za zasebno rabo le enega ali več radijskih sprejemnikov, nima pa drugih naprav, ki bi mu omogočale sprejem televizijskih programov, plačuje 3,77 evra;
- prispevek v višini iz prejšnjih dveh točk velja tudi za pravne osebe, državne organe, organe samoupravnih lokalnih skupnosti in samostojne podjetnike posameznike, vendar za vsak sprejemnik, če je sprejemnik namenjen izključno osebni rabi zaposlenih ali samostojnega podjetnika posameznika;

Vendar pa so plačila prispevka oproščene nekatere skupine zavezancev, med katere se uvrščajo socialno ogroženi. Za socialno ogrožene se štejejo prejemnice oziroma prejemniki denarne socialne pomoči ali varstvenega dodatka po zakonu, ki ureja socialnovarstvene prejemke (ZRTVS-1).

3 OPIS PRAVIC PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE

Opis pravic v tem delu prehaja iz socialne zakonodaje v delovno zakonodajo. Pravice socialne zakonodaje oziroma pravo socialne varnosti se neizogibno povezujejo z delovnim pravom, sicer pa se obravnavajo ločeno. Pravo socialne varnosti je namreč namenjeno splošni družbi, medtem ko delovno pravo obravnava osebe, ki so v delovnem razmerju. Povezanost se izrazito pokaže ob morebitnem nastopu brezposelnosti, ko v veljavo vstopi pravo socialne varnosti, katerega namen je varovanje dohodka. Ob tem je pomembno zavedanje, da je pri izračunu socialnih prispevkov in dajatev ključna višina plače, ki vpliva na prihodnje pravice. Pogoj za pridobitev nekaterih socialnovarstvenih pravic je prav delovno razmerje,¹² kar zopet nakazuje na povezanost teh dveh, sicer ločenih, pravnih panog (Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Ur. l. RS, št. 3/2007; ZDR-1).

¹² Delovno razmerje se sklene s pogodbo o zaposlitvi, ki je temelj pravic in obveznosti na podlagi opravljanja dela v delovnem razmerju in vključitve v socialno zavarovanje. Z dnem nastopa dela, dogovorjenim v pogodbi o zaposlitvi je delodajalec delavca dolžan prijaviti v obvezno pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje ter zavarovanje za primer brezposelnosti v skladu s posebnimi predpisi. (ZDR-1)

Obe pravni panogi sta torej pomembni za zaposlene in brezposelne (še posebej za tiste, ki so zaposlitev predhodno imeli), vseeno pa trg dela in pravice oseb, ki sodelujejo na trgu dela, izraziteje ureja Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). Trg dela in delovno pravo se s pravnega vidika nikakor ne enačita in tovrstno sklepanje bi bilo zmotno. Zakon o urejanju trga dela (ZUTD) ureja ukrepe države na trgu dela,¹³ s katerimi se zagotavlja izvajanje storitev javne službe na področju zaposlovanja in ukrepov aktivne politike zaposlovanja ter delovanje sistema zavarovanja za primer brezposelnosti. Tako so določeni izvajalci ukrepov, ki predpisujejo pogoje in postopke za uveljavitev pravic in storitev, ki so določene z omenjenim zakonom. Urejen je način financiranja ukrepov ter spremljanje, vrednotenje in nadzor nad njihovim izvajanjem ter zagotavljanje dela delavcev uporabniku.

Cilj delovne zakonodaje je vključevanje delavcev v delovni proces, zagotavljanje usklajenega poteka delovnega razmerja ter preprečevanje brezposelnosti, pri čemer se upošteva pravica delavcev do svobode dela, dostojanstva pri delu in varujejo interesi delavcev v delovnem razmerju (ZDR-1). Vseeno pa delovno pravo ni prepoznavno po absolutni avtonomiji in enakopravnosti strank; ravno obratno, za delovna razmerja je značilna podrejenost pogodbenih strank. Delavci so ekonomsko odvisni od delodajalca in se podrejajo navodilom slednjega. Pri sklenitvi pogodbe o zaposlitvi sta sicer obe stranki svobodni, vendar je znano, da gre za uravnoteženje subordinacije delavca do delodajalca. Namen pravnega varstva delavcev je prav redistribucija moči ter krepitev moči delavcev, ki lahko učinkoviteje soustvarjajo delovne pogoje (ZDR-1; ZUTD).

Ob gospodarski rasti in splošnem napredku v ekonomiji, ki je sicer ključna za večanje enakosti, lahko prihaja do negativnih sprememb v družbi, ki se odražajo skozi socialne probleme in z večanjem revščine. Zato je ključno, da se ob nenehnem vzpostavljanju medčloveških razmerij poudarja pomembnost regulacij na trgu dela, delovnega prava in pristojnost demokratičnih institucij. Pri tem se upoštevajo osnovne človeške vrednote, temeljne človeške pravice, socialna pravičnost in človeško dostojanstvo, enakost med spoloma, primerne delovne razmere ter diskrecija in zasebnost (Mednarodna organizacija dela, 2010; Mednarodna organizacija dela, 2020).

V zadnjih letih je prišlo do pomembne reforme trga dela s spremembo Zakona o delovnih razmerjih. S prenovo delovne zakonodaje leta 2013 se je zmanjšala segmentacija na trgu dela, povečala pa se je prožnost delovnih razmerij. To se kaže skozi upad stroškov in s poenostavitvijo postopkov zaposlovanja in odpuščanja. Dopolnila in spremembe prenove so opazne pri praktično vseh delovnopравниh institutih; sklepanju, spremembi in prenehanju pogodbe o zaposlitvi, poskusnem delu, agencijskem delu, delu za določen čas in drugih fleksibilnih oblik dela ter tudi druge pravice iz dela, kot je na primer letni dopust. V komentarju novega zakona avtorji dodajajo še, da spremembe uvajajo tudi nekatere nove institute, med katerimi je delovnopravno varstvo ekonomsko odvisnih oseb, *kar je v praksi aktualno v povezavi z vprašanjem razmejevanja delovnega razmerja od drugih civilnopravnih ali*

¹³ Po Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD) je trg dela prostor, na katerem se srečujejo iskalci zaposlitve z znanji, veščinami in delovnimi izkušnjami ter delodajalci, ki iščejo kandidate za prosta delovna mesta oziroma vrste dela. V predhodnih poglavjih magistrskega dela je že opisano, da na trgu dela prihaja do povpraševanja po delavcih, ti pa tvorijo ponudbo.

gospodarskih oblik dela. Slovenski pravni sistem se namreč na področju delovnega prava razlikuje od nekaterih evropskih sistemov, v katerih pogodbo o zaposlitvi ureja ravno civilni zakonik; nasprotni primer tega so skandinavske države, Nemčija in Italija. Pravzaprav Zakon o delovnih razmerjih ne definira pogodbe o zaposlitvi, vendar se v teoriji ob opredeljevanju te opira na elemente delovnega razmerja, ki pa so del omenjenega zakona (Bečan in drugi, 2016).

Za domačo populacijo je ob slovenski zakonodaji relevantno še upoštevanje evropskega delovnega prava oziroma delovnega prava EU, ki se je – še v času evropske gospodarske skupnosti – razvilo z namenom vzpostavitve skupnega evropskega trga dela, ki je poglobljen za delovanje notranjega trga. Delovno pravo EU se vsebinsko dotika ureditve svobode gibanja delavcev in harmonizacije nacionalnih ureditev ter se hkrati odziva na gospodarske, tržne ter stabilizacijske in protikrizne politike EU. Delovno pravo EU je kot tako zmes politike in prava, vidna pa je tudi že poznana prepletenost delovnega prava z drugimi strokami in panogami; zaradi neločljive povezanosti vprašanja koordinacije sistemov socialne varnosti in svobode gibanja delavcev in njihovih družinskih članov znotraj EU je tudi v tem primeru opazno prepletanje delovnega in socialnega prava (Mišič, 2018).

Mišič (2018) povzema dva nemška avtorja, ki ob pregledu delovnega prava EU poudarjata pravice delavca do prostega gibanja, iskanja zaposlitve in prebivanja v drugi državi članici, čemur so pridružene še pravice družinskih članov. Pri tem se poraja vprašanje, ali takšne svoboščine večajo blaginjo zaposlenega posameznika v primerjavi z brezposelno osebo. Tematika kakovosti življenja se nanaša na naslednje poglavje, v katerem se dotikam prav dejavnikov blaginje; vseeno pa je prisotnost tega osrednjega raziskovalnega vprašanja, ki je srčika magistrskega dela, dobrodošla že ob branju tega in tudi prejšnjih poglavij.

Delavec je torej z obstojem pogodbe o zaposlitvi kot temeljnega instituta delovnega prava varovan pred negotovostmi, kot so primer plačilne nesposobnosti delodajalca ali kolektivni odpust, ureditev teh pa prihaja predvsem iz direktiv EU. Prav tako se z delovnim pravom urejajo varnost in zdravje pri delu, enakost moških in žensk, enakost obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost in podobna druga varovala. Gre za večanje gotovosti v vsakdanjem življenju ob bolj zagotovljenem rednem dohodku, česar uveljavitelji pravic socialne zakonodaje ne uživajo v enaki obliki. Ob tem se zopet postavlja vprašanje, kolikšen vpliv ima samo plačilo na blaginjo prejemnikov minimalne plače in ali kateri od kriterijev blaginje negativno zaznava odsotnost rednega prejemanja plačila za delo.

Z višino bruto minimalne plače se določa enoten znesek za vse zaposlene, dejanski neto znesek pa je odvisen od okoliščin zaposlenega. Tako se razlikuje neto plača med osebami glede na davčne olajšave. Višina davčnih olajšav je odvisna od višine neto plače, števila otrok, zdravstvenega stanja otroka, morebitne telesne okvare, statusa šolanja in števila vzdrževanih družinskih članov (Finančna uprava Republike Slovenije, 2019a; Zakon o dohodnini (ZDoh-2), Ur. l. RS, št. 13/2006). Iz variabilnosti so izvzeti prispevki za socialno varnost, ki jih morajo plačevati zavarovanci oziroma delavci v delovnem razmerju. Odstotek teh je namreč enak za vsakega zavarovanca, z izjemo tistih primerov, ki jih zakon opravičuje plačevanja prispevkov (Finančna uprava Republike Slovenije, 2019b; Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), Ur. l. RS, št. 96/2012; Zakon o prispevkih za socialno varnost (ZPSV), Ur. l. RS, št. 5/1996). Obračun bruto plače je pomemben za posameznika, ki ga zanima, s

kakšnim zneskom bo razpolagal ob plačilu za opravljeno delo. Neto znesek je ključnega pomena tudi v analitičnem delu magistrskega dela, saj omogoča primerjavo s prejemki socialne zakonodaje.

3.1 Pravica do zagotovitve dela in plačila za opravljeno delo

Eden najpomembnejših institutov delovnega prava je pogodba o zaposlitvi, ob sklenitvi katere nastane delovno razmerje.¹⁴ V okviru slednjega delavec in delodajalec urejata medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti v času trajanja delovnega razmerja. S prenehanjem pogodbe o zaposlitvi preneha tudi delovno razmerje. Med bistvenimi elementi delovnega razmerja je pravica do plače, ki se ureja pri sami definiciji delovnega razmerja, opredelitvi vsebine pogodbe o zaposlitvi in pri opredelitvi obveznosti delodajalca kot pogodbene stranke. Trenutna ureditev pravice do plačila je podrobnejša od predhodne ureditve, ki je bila prepuščena večjemu avtonomnemu urejanju; bolj relevantne so tudi trenutne mednarodne norme. V tovrstnih razmerjih pravil obligacijskega prava ni mogoče uveljavljati, v primeru pogodb obligacijskega prava so namreč pogodbene stranke enakopravne in sledijo načelu prostega urejanja pogodbenih razmerij. V delovnih razmerjih moč ni enakomerno razporejena, tako pa tudi delovnih pogojev in oblikovanja pogodbenih razmerij ni smiselno prepustiti avtonomni urejenosti pogodbenih strank. Iz tega izhajajo minimalni standardi oziroma pravice delavcev, ki avtonomno voljo pogodbenih strank omejujejo (Bečan in drugi, 2016; ZDR-1).

Iz naslova obveznosti zagotavljanja dela mora delodajalec delavcu zagotoviti delo, za katero sta se stranki dogovorili v pogodbi o zaposlitvi. Prav tako mora delodajalec delavcu zagotoviti vsa potrebna sredstva in delovni material, da lahko nemoteno izpolnjuje svoje obveznosti in mu omogočiti prost dostop do poslovnih prostorov (ZDR-1).

Delavcu za opravljeno delo nato pripada plačilo, ki ga zagotavlja delodajalec. Znesek osnovne plače delavca je določen v pogodbi o zaposlitvi, prav tako mu pripadajo tudi morebitna druga plačila. Pogodba o zaposlitvi vključuje še določilo o drugih sestavinah plače delavca, plačnem obdobju, plačilnem dnevu in o načinu izplačevanja plače. Zakonsko so urejene še sestavine plače in druga plačila, ki niso neposredno povezana z opravljenim delom, temveč s statusom delavca (regres za letni dopust, odpravnina ob upokojitvi). Izplačilo teh zagotavlja delodajalec, skupaj z morebitnim povračilom stroškov, ki niso dejanska plačila za delo, ampak – kot sugerira že imenovanje – povrnitev stroškov, ki delavcu nastanejo zaradi dela pri delodajalcu (Bečan in drugi, 2016; ZDR-1).

Plačilo za delo je izrednega pomena in hkrati širši pojem, ki ne zajema le plačila za delo pri delodajalcu oziroma tako imenovane plače, temveč so v to vključena tudi plačila, ki jih delavec prejema, ko iz določenih upravičenih razlogov ne dela (nadomestila), drugi prejemki, plačila v naravi. Plačilo za delo ima dodatno težo s tem, da zajema še socialni vidik zavarovanja delavca

¹⁴ Delovno razmerje je razmerje med delavcem in delodajalcem, v katerem se delavec prostovoljno vključi v organiziran delovni proces delodajalca in v njem za plačilo, osebno in nepretrgano opravlja delo po navodilih in pod nadzorom delodajalca. Vsaka od pogodbenih strank je dolžna izvrševati dogovorjene ter predpisane pravice in odgovornosti (ZDR-1).

in njegove družine, plačni sistem pa vpliva tudi na družbenoekonomski razvoj države, na trg dela, inflacijo, rast družbenega proizvoda, proračunsko in drugo porabo ipd. Iz naštetih razlogov izhaja prepričanje, da je potrebna določena mera regulacije in uredb na področju določitve plačila za delo. V tej ideologiji se prepozna smiselnost državne intervencije v obliki umestitve instrumenta minimalne plače v plačilni sistem (Bečan in drugi, 2016).

3.2 Minimalni standardi izplačil delavcem

Plačni sistem je deležen precejšnje državne intervencije, ki z zakonsko ureditvijo posega v minimalni standard nekaterih izplačil delavcem. Gre za področje, na katerem so izredno dejavni socialni partnerji. Zakonsko urejeni plačni sistem pomembno nadgrajujejo še kolektivne pogodbe, v okviru katerih je določena osnovna plača in tarifni razredi, vrsta in višina posameznih sestavin plač, merila za individualno in poslovno uspešnost, dodatki in druga plačila, novi instituti, ki v delovni zakonodaji niso opredeljeni (to so npr. božičnica, trinajsta plača, jubilejna nagrada, solidarnostna pomoč ipd.), pomembno pa je tudi upoštevanje načela *in favorem laboratoris*¹⁵ (Bečan in drugi, 2016).

Višina plače je ob minimalnih standardih odvisna še od kolektivne pogodbe na ravni dejavnosti. Ta je temeljna pravna podlaga, preko katere se z operacionalizacijo kriterijev in meril delovne in tudi poslovne uspešnosti omogoča večja odvisnost višine plače od delavčevih doseženih rezultatov in poslovne uspešnosti podjetja (stimulativni del plače), s čimer se vpliva na motiviranost delavcev za doseganje boljših rezultatov. Kolektivna pogodba je sicer urejena po Zakonu o kolektivnih pogodbah (Zakon o kolektivnih pogodbah (ZKoiP), Ur. l. RS, št. 43/2006), v katerem je izjemoma dopuščena nadgradnja ugodnejših pravic za delavce na ožji ravni;¹⁶ dogovor o ugodnejših pravicah in delovnih pogojih je v tem primeru vzporeden z načelom *in favorem laboratoris*. Kolektivni pogodbi na širši ravni se ne glede na pravkar omenjeno načelo lahko pod pogoji, ki se določijo s kolektivno pogodbo na širši ravni, s kolektivno pogodbo na ožji ravni določijo pravice in delovni pogoji, ki so za delavce drugačni ali manj ugodni; v tem primeru gre za urejanje v škodo delavca oziroma *in peius*. To v praksi pomeni, da kolektivna pogodba na nižji ravni lahko ureja pravice v obsegu, ki je manjši od minimalnega obsega v kolektivni pogodbi na širši ravni. Vendar je to možno le v okviru določb kolektivne pogodbe na širši ravni, upoštevajoč meje, ki dopuščajo drugačno urejanje. Takšni primeri so določeni s kolektivnimi pogodbami na širši ravni, ko gre za poslabšanje poslovanja delodajalca, kar bi lahko ogrozilo obstoj delodajalca. V te izjeme, ki s kolektivno pogodbo določijo manj ugodne pravice za delavca, pa niso vključena plačila za delo. Izjema namreč

¹⁵ Delovnopravno načelo *in favorem laboratoris* je pomembno izhodiščno pravilo, ki odločitve ter odnose, ki se navezujejo na delovno razmerje, razlaga v korist delavca, ki je šibkejša stranka v odnosu. Načelo je uzakonjeno v Zakonu o delovnih razmerjih in je del tako Splošne deklaracije o človekovih pravicah kot Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Načelo ima dodatno težo v zasebnem sektorju, medtem ko plače v javnem sektorju ureja poseben zakon. Novejša praksa in ob enem nasprotje načelu *in favorem laboratoris* je urejanje v škodo delavca oziroma *in peius* (Bečan in drugi, 2016; Vrhovno sodišče Republike Slovenije, Sodba VIII Ips 125/2005; ZDR-1).

¹⁶ Kolektivne pogodbe se v zakonski ureditvi hierarhično delijo na širšo in ožjo (tudi nižjo) raven. Kot slednje so mišljene predvsem tiste kolektivne pogodbe, ki urejajo za delavca ugodnejše pravice (ZKoiP).

velja za odpravnino ob upokojitvi, pri čemer se dejanska pravica do plačila za delo lahko določi le pod ugodnejšimi pogoji (Bečan in drugi, 2016; ZDR-1; ZKoliP).

Osnovni minimalni standard pri plači predstavlja instrument minimalne plače. Delavec, ki pri delodajalcu v Republiki Sloveniji dela polni delovni čas, ima pravico do plačila za opravljeno delo najmanj v višini minimalne plače, določene z Zakonom o minimalni plači (ZMinP). Minimalna plača je mesečna plača za delo pravljeno v polnem delovnem času; v minimalno plačo pa se všttevajo dodatki, ki so določeni z zakoni in drugimi predpisi ter s kolektivnimi pogodbami, deli plače za delovno uspešnost in plačilo za poslovno uspešnost, ki je dogovorjeno s kolektivno pogodbo ali pogodbo o zaposlitvi. Do sorazmernega dela minimalne plače je upravičen delavec, ki dela krajši delovni čas (ZMinP).

Višina minimalne plače se določi kot seštevek zneska minimalnih življenjskih stroškov, povišanih za 20 % ter zneska davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost za delavca, ki v davčnem letu, v katerem se določi višina minimalne plače, ne uveljavlja olajšav za vzdrževane družinske člane skladno z zakonom, ki ureja dohodnino, in ki razen minimalne plače in regresa, določenega z zakonom, nima drugih obdavčljivih dohodkov, ki bi vplivali na višino splošne olajšave. Z upoštevanjem rasti cen življenjskih potrebščin, gibanjem plač, gospodarskih razmer oziroma gospodarsko rast in gibanje zaposlenosti se lahko minimalna plača določi v znesku, ki je višji od pravkar opisanega zneska. Vseeno pa znesek ne sme biti višji od seštevka zneska minimalnih življenjskih stroškov, povišanih za 40 % ter zneska davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost za delavca, ki v davčnem letu, v katerem se določi višina minimalne plače, ne uveljavlja olajšav za vzdrževane družinske člane skladno z zakonom, ki ureja dohodnino, in ki razen minimalne plače in regresa, določenega z zakonom, nima drugih obdavčljivih dohodkov, ki bi vplivali na višino splošne olajšave. Sprememba formule izračuna minimalne plače se bo v praksi začela uporabljati leta 2021; takrat bo moral najnižji prejemek za polni delovni čas za 20 % presežati izračunane minimalne življenjske stroške (MDDSZ, 2019d; ZMinP).

Višino minimalne plače na podlagi prejšnjega člena zakona določi ministrica oziroma minister, pristojen za delo, po predhodnem posvetu s socialnimi partnerji in ga objavi v Uradnem listu Republike Slovenije najkasneje v roku treh mesecev po spremembi zneska minimalnih življenjskih stroškov, določenega z zakonom, ki ureja socialnovarstvene prejemke. Ta višina se enkrat letno uskladi najmanj z rastjo cen življenjskih potrebščin na način, ki je opisan v zgornjem odstavku. Za uskladitev minimalne plače se uporabi uradni podatek Statističnega urada Republike Slovenije o medletni rasti cen življenjskih potrebščin decembra preteklega leta glede na december predpreteklega leta. Znesek minimalne plače, ki je določen na pravkar opisan način, velja za plačilo dela, opravljenega od 1. januarja tekočega leta dalje, pri čemer je objava v Uradnem listu Republike Slovenije potrebna najkasneje do 31. januarja tekočega leta (ZMinP).

Minimalna plača za plačilo dela, opravljenega od 1. januarja 2019 do 31. decembra 2019 je znašala 886,63 evra; aktualna minimalna plača za plačilo dela, to je od 1. januarja 2020 do 31. decembra 2020 pa znaša 940,58 evrov (MDDSZ, 2019d).

Z začetkom leta 2020 je prišlo do spremembe višine minimalne plače, prav tako pa so bili iz minimalne plače izvzeti tudi vsi dodatki, del plače za delovno uspešnost in plačilo za poslovno uspešnost. Leta 2016 so se v okviru razporeditve delovnega časa iz minimalne plače izvzeli dodatki za delo v posebnih pogojih dela. Ti so: dodatek za nočno delo, dodatek za delo v nedeljo in dodatek za delo na praznike in dela proste dneve. Že v osnovi v minimalno plačo niso všteti povračilo stroškov in drugi prejemki iz delovnega razmerja (MDDSZ, 2019d; ZMinP).

3.3 Varnost delovnih razmer in varovanje delavčeve osebnosti

Zadnja pravica, ki jo uvrščam med prednostne pravice zaposlenih oseb, je pravica do varnih delovnih razmer in varovanje osebnosti s strani delodajalca. Brezposelne osebe se v izrednih primerih odločajo za delo na črno, saj to predstavlja dodaten vir zaslužka. Zaradi gibanja v območju sive ekonomije se takšna delovna aktivnost ne beleži, s tem pa se lahko obdržijo še ugodnosti pravic socialne zakonodaje. Vendar je vredno omeniti, da v teh primerih delavci niso upravičeni do zaščite, ki jo nudi delovna zakonodaja.

Delavec z aktivnostmi na trgu dela tako ni upravičen le do plačila, temveč Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) opredeljuje tudi pogoje za varnost in zdravje delavcev v skladu s posebnimi predpisi o varnosti in zdravju pri delu, ki jih mora zagotavljati delodajalec. Delodajalec mora vseskozi varovati in spoštovati delavčevo osebnost ter upoštevati in ščititi delavčevo zasebnost. Prav tako je delodajalec dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju s strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. V ta namen mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu (ZDR-1).

V zadnjem obdobju je vse več poudarka na pomembnosti zasebnosti in varovanju osebnih podatkov posameznika. Tudi na tem področju so delavci deležni zakonske zaščite. Osebnih podatki delavcev se sicer lahko zbirajo, obdelujejo, uporabljajo in posredujejo tretjim osebam samo, če je to določeno s tem ali drugim zakonom ali če je to potrebno zaradi uresničevanja pravic in obveznosti iz delovnega razmerja ali v zvezi z delovnim razmerjem. Vendar pa lahko zbira, obdeluje, uporablja in posreduje osebne podatke delavcev tretjim osebam samo delodajalec ali delavec, ki ga delodajalec za to posebej pooblasti. Delavec je tudi primoran k takojšnjemu izbrisu in k prenehanju uporabljanja osebnih podatkov delavcev, za zbiranje katerih ne obstoji več zakonska podlaga (ZDR-1).

Zaposleni posamezniki torej za čas dela razpolagajo z dodatnimi oblikami zaščite kot brezposelne osebe. Izpostavljeni so precejšnji meri varnosti zagotovitve dela ter posledično dohodka, kar je svojevrstna prednost v primerjavi z brezposelnimi osebami. Vseeno je vredno dodati, da prednost takšne varnosti kopni v primerjavi z dohodki iz pravic socialne zakonodaje, če dejanski mesečni dohodek zaposlenega ne izkazuje pozitivne razlike. Ob tem se mora upoštevati še socialni vidik zaposlenosti, stigmatizacija, ki lahko sovпада s statusom brezposelnosti ter splošno blaginjo, ki je prisotna za eno ali drugo skupino prebivalstva.

3.4 Državni ukrepi na trgu dela

Aktivno prebivalstvo sestavljajo delovno aktivni prebivalci in brezposelne osebe skupaj, pravice te populacije oseb pa se za omejeno obdobje razlikujejo od pravic socialno ogroženih oseb. Osebe, ki so ostale brez zaposlitve, uživajo določeno mero zavarovanja za nastalo situacijo, vendar je ta časovno omejena, posamezniki pa lahko sčasoma uveljavljajo samo pravice socialne zakonodaje. Pravice posameznikov, ki so ostali brez zaposlitve, in brezposelnih oseb opisujem v tem in naslednjem podpoglavju. To podpoglavje se deloma navezuje tudi na osebe, ki so socialno ogrožene in lahko uveljavljajo samo pravice socialne zakonodaje.

Z vpisom v evidenco brezposelnih oseb posameznik pridobi status brezposelne osebe ter hkrati možnost koriščenja pravic, katerih namen je aktivacija brezdelnih posameznikov, stimulacija trga dela in zaščita pred izpadom dohodka. Gre za prvi korak in pogoj, ki osebam omogoča koriščenje pravic delovne zakonodaje. Med osnovnimi cilji delovne zakonodaje je prav zagotavljanje varnosti zavarovancem, ki so brez svoje krivde ali proti svoji volji izpostavljeni brezposelnosti; varnost se zagotavlja z zagotovitvijo denarnih nadomestil po načelih vzajemnosti in solidarnosti (ZUTD).

Evidence,¹⁷ ki so določene z Zakonom o urejanju trga dela (ZUTD), se obdelujejo za potrebe odločanja o pravicah iz zavarovanja za primer brezposelnosti, za izvajanje storitev in vključevanje v ukrepe APZ, izdelavo zaposlitvenega načrta, izvajanje nadzora, spremljanje, načrtovanje in vodenje politike na področjih, ki jih ureja Zakon o urejanju trga dela, ter za znanstvenoraziskovalne in statistične namene.

Ob pogojih, ki omogočajo vpis v evidenco brezposelnih oseb, so v veljavi razlogi, ki vplivajo na prenehanje vodenja osebe v evidenci brezposelnih oseb ali prenos vodenja v drugo evidenco; večina teh razlogov se nanaša na nezmožnost zaposlitve, odklonitev zaposlitve ali če oseba ne izkazuje prizadevanja za pridobitev zaposlitve. S tem se od brezposelnih oseb zahteva prilagoditev in sodelovanje z državnimi institucijami (ZUTD). Po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS) je posameznik dolžan poročati o spremembah, ki imajo vpliv na upravičenost do pravic iz javnih sredstev.

Osrednja prednost vpisa v evidenco brezposelnih oseb so državni ukrepi; ti so (ZUTD):

- storitve za trg dela (vseživljenjska karierna orientacija in posredovanje zaposlitve);
- aktivna politika zaposlovanja;
- zavarovanje za primer brezposelnosti;
- zagotavljanje pravic iz obveznega in prostovoljnega zavarovanja za primer brezposelnosti.

¹⁷ Zakon o urejanju trga dela vodi več evidenc znotraj trga dela. Ločijo se evidenca brezposelnih oseb, evidenca oseb, ki so začasno nezaposljive, evidenca oseb, vključenih v programe APZ, evidenca iskalcev zaposlitve, evidenca delodajalcev z negativnimi referencami, evidenca poslovnih subjektov prejemnikov javnih sredstev na podlagi določb istega zakona, evidenca dijakov in študentov, ki opravljajo občasno in začasno delo študentov in dijakov (ZUTD). Opredeletitev se podaja zaradi osvetlitve zakonske segmentacije oseb, ki so brezposelne, in tistih, ki so tudi iskalci zaposlitve; za oba segmenta se namreč vodi ločena evidenca, vsaki skupini pa se pripišejo drugačne značilnosti, ki jih morajo izpolnjevati posamezniki za uvrstitev v evidenco.

Če je oseba vključena v izvajane storitve, je za magistrsko delo relevanten še dodatek za aktivnost in nadomestilo stroškov brezposelnih oseb. Dodatek za aktivnost in nadomestilo za potne in poštno stroške za celotno ali delno pokrivanje nastalih stroškov zagotavljata pogoje za iskanje zaposlitve in splošno vključevanje v storitve, ki povečajo varnost iskalcev zaposlitve ter krepita koncept varne prožnosti na trgu dela. Višina dodatka je odvisna od trajanja vključitve osebe v izvajanje storitve, natančne določbe dodatka pa določi minister, pristojen za delo (ZUTD).

Vseživljenjska karierna orientacija zajema aktivnosti, ki omogočajo identifikacijo sposobnosti, kompetenc in interesov za sprejemanje odločitev na področju zaposlovanja, izobraževanja, usposabljanja in izbire poklica ter omogoča vodenje življenjskih poti tako, da se posamezniki teh sposobnosti in kompetenc naučijo in jih uporabljajo. Med aktivnosti vseživljenjske karierne orientacije spadajo informiranje o trgu dela, samostojno vodenje kariere, osnovno karierno svetovanje, poglobljeno karierno svetovanje in učenje veščin vodenja kariere (ZUTD).

Druga storitev na trgu dela je posredovanje zaposlitve, ki se izvaja z namenom usklajevanja ponudbe in povpraševanja po delavcih na trgu dela v Sloveniji in ostalih državah EU, EGP in v Švicarski konfederaciji. V to so zajete aktivnosti iskanja primerne ali ustrezne zaposlitve iskalcu zaposlitve in napatitev iskalca zaposlitve k delodajalcu ter aktivnosti iskanja ustreznega ali primerne delavca za delodajalca (ZUTD).

Med vidnejše ukrepe in ob enem pravice brezposelnih spada APZ, ki se ne navezuje samo na brezposelne osebe, temveč z nekaterimi svojimi ukrepi zajema tudi zaposlene; predvsem ko gre za večanje kompetenc že zaposlenih.¹⁸ APZ se označuje kot nabor ukrepov na trgu dela, ki so namenjeni povečanju zaposlenosti in zmanjševanju brezposelnosti, večji zaposljivosti oseb na trgu dela in povečanju konkurenčnosti in priložnosti delodajalcev. Med ukrepe spada (ZUTD):

- usposabljanje in izobraževanje;
- nadomeščanje na delovnem mestu in delitev delovnega mesta;
- spodbude za zaposlovanje;
- kreiranje delovnih mest;
- spodbujanje samozaposlovanja.

Po Zakonu o urejanju trga dela (ZUTD) so v ukrepe APZ prednostno vključene osebe, ki prejemajo denarno nadomestilo za primer brezposelnosti ali socialnovarstvene prejemke, osebe iz ranljivih skupin na trgu dela ter brezposelne osebe, ki še niso bile vključene v noben ukrep APZ. Tako kot prej je tudi v tem primeru za magistrsko delo relevantno, da se osebam, ki so vključene v ukrepe APZ, lahko zagotavlja celotno ali delno pokrivanje stroškov vključitve z naslednjimi denarnimi prejemki: dodatek za aktivnost, dodatek za prevoz in dodatek za stroške izobraževanja. Višina prejemkov je odvisna od trajanja vključitve v program (ZUTD).

¹⁸ Večanje kompetenc že zaposlenih je zaradi pomanjkanja delovne sile v zadnjih letih vse bolj aktualna tematika med ekonomisti, gospodarstveniki in oblikovalci politik (UMAR, 2019).

3.5 Zavarovanje za primer brezposelnosti

Med osrednjimi in tradicionalnimi ukrepi države na trgu dela je zavarovanje za primer brezposelnosti, ki je bilo prisotno že pred ukrepi aktivne politike zaposlovanj in ga je urejal Zakon o zaposlovanju za primer brezposelnosti. V tem se je od delodajalcev zahtevala prijava prostega delovnega mesta na ZRSZ, kar je ukinil aktualni Zakon o delovnih razmerjih. Takšna odločitev je razbremenila in poenostavila administracijo na trgu dela (ZDR-1; ZUTD; Zakon o zaposlovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB), Ur. l. RS, št. 5/1991).

Krog upravičencev do obveznega zavarovanja za primer brezposelnosti zajema (ZUTD):

- osebe, ki so v delovnem razmerju v Republiki Sloveniji,
- osebe, ki po prenehanju delovnega razmerja prejemajo nadomestilo plače med začasno zadržanostjo od dela od Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije, po predpisih, ki urejajo zdravstveno zavarovanje,
- izvoljeni ali imenovani nosilci javne ali druge funkcije v organih zakonodajne, izvršilne ali sodne oblasti v Republiki Sloveniji ali v organih lokalne samouprave, če prejemajo za to funkcijo plačo,
- državljani Republike Slovenije, ki so na ozemlju Republike Slovenije zaposleni pri tujih in mednarodnih organizacijah in ustanovah, tujih konzularnih in diplomatskih predstavništvih, če ni z mednarodno pogodbo drugače določeno, in zaposleni pri tujih delodajalcih, za katere se v skladu s predpisi EU uporablja zakonodaja Republike Slovenije,
- samozaposlene osebe,
- družinskega pomočnika, upravičenca do delnega plačila za izgubljeni dohodek po predpisih o socialnem varstvu,
- osebe, ki so na podlagi poklicnega opravljanja rejniške dejavnosti obvezno zavarovane skladno z določbami zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, če niso zavarovane na drugi podlagi,
- upravičence do starševskih nadomestil, ki jim je prenehalo delovno razmerje v času starševskega dopusta, po zakonu, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemke,
- starše, ki zapustijo trg dela zaradi nege in varstva štirih ali več otrok za čas upravičenosti do plačila prispevkov po predpisih, ki urejajo starševsko varstvo,
- prejemniki denarnega nadomestila za primer brezposelnosti.

V zavarovanje se lahko pod pogoji, ki so določeni s 56. členom Zakona o urejanju trga dela (ZUTD), prostovoljno vključijo tudi dotični posamezniki, če niso obvezno zavarovani. Zavarovanje traja od začetka pravnega razmerja, ki je podlaga za obvezno zavarovanje, do prenehanja takšnega razmerja.

Pravice iz obveznega in prostovoljnega zavarovanja za primer brezposelnosti lahko, na podlagi plačanih prispevkov, zavarovanci uresničujejo po predpisih, ki urejajo posamezno vrsto socialnega zavarovanja. Pravice iz obveznega in prostovoljnega zavarovanja za primer brezposelnosti so (ZUTD):

- pravica do denarnega nadomestila za primer brezposelnosti,
- pravica do plačila prispevkov za obvezna socialna zavarovanja,
- pravica do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje eno leto pred izpolnitvijo minimalnih pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Zgoraj navedena pravica do denarnega nadomestila pripada brezposelni osebi, ki je bila pred nastankom brezposelnosti zavarovana najmanj 9 mesecev v zadnjih 24 mesecih (izjema so osebe, ki so mlajše od 30 let; te so morale biti zavarovani najmanj 6 mesecev). Pravice iz zavarovanja pridobi zavarovanec izključno na podlagi plačila prispevkov, če zakon za posamezen primer ne določa drugače (izjeme so osebe, ki so bile vključene v zavarovanje na podlagi delovnega razmerja, delodajalec pa kot zavezanec za plačilo prispevkov teh ni plačal). Za uveljavitev pravice do denarnega nadomestila brezposelni osebi delovno razmerje ne sme prenehati po njeni krivdi ali volji, kar v praksi pomeni, da oseba, ki sama poda odpoved pogodbe o zaposlitvi, ni upravičena do denarnega nadomestila. Denarno nadomestilo pripada tudi tisti brezposelni osebi, ki je prijavljena pri ZRSZ in je vložila zahtevo za uveljavitev pravice do denarnega nadomestila v 30 dneh po prenehanju obveznega zavarovanja (ZUTD).

Pravkar opisani pogoji za pridobitev DN so pomembni za mlade, ki so komaj vstopili na trg dela in so hkrati razlog zakaj je več uveljaviteljev DSP kot DN; za uveljavitev DN je namreč zahtevanih več pogojev, kot za uveljavljanje DSP. To je dodatno opisano v poglavju, ki zajema pravico DSP.

Denarno nadomestilo lahko brezposelna oseba uveljavlja v trajanju (ZUTD):

- 3 mesecev za zavarovalno dobo od 9 mesecev do 5 let,
- 6 mesecev za zavarovalno dobo od 5 do 15 let,
- 9 mesecev za zavarovalno dobo od 15 do 25 let,
- 12 mesecev za zavarovalno dobo nad 25 let,
- 19 mesecev za zavarovance, starejše od 50 let, in za zavarovalno dobo nad 25 let,
- 25 mesecev za zavarovance, starejše od 55 let, in za zavarovalno dobo nad 25 let.

Višina denarnega nadomestila za prve tri mesece prejemanja znaša 80 %, v naslednjih devetih mesecih 60 % ter po izteku enega leta 50 % povprečne mesečne plače, ki jo je vlagatelj zahtevka prejel v obdobju osmih mesecev pred mesecem nastanka brezposelnosti (za zavarovanca, ki je mlajši od 30 let in je bil pred nastankom brezposelnosti zavarovan najmanj šest mesecev v zadnjih 24 mesecih, je osnova za odmero pravice njegova povprečna plača, prejeta v petih mesecih pred mesecem nastanka brezposelnosti). Izplačano denarno nadomestilo ne sme biti nižje od 530,19 evra in ne višje od 892,50 evra bruto (ZRSZ, 2019c).

4 DEJAVNIKI BLAGINJE IN BLAGINJA BREZPOSELNIH IN PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE V LITERATURI

Države razpolagajo s podatki o materialnih dobrinah prebivalstva in kazalniki gospodarske aktivnosti. Poudarek je na materialnih razmerah, v katerih živi prebivalstvo, ob tem je manjša osredotočenost na dojemanju kakovosti življenja s strani prebivalstva. Slednje je opredeljeno kot subjektivno merjenje blaginje prebivalstva (Huppert in drugi, 2014). Tovrsten pristop se dodatno vključuje v pregled državnega gospodarstva kot odziv na šibko povezanost objektivnih kazalnikov (to so BDP, poraba gospodinjstev, stopnja izobrazbe, stopnja kriminala ipd.) z dojemanjem kakovosti življenja prebivalstva (Helliwell, 2003). Blaginja je opredeljena kot stanje, za katero je značilen obstoj zadostne količine materialnih dobrin, vendar se ne glede na to upošteva tudi subjektivno merjenje blaginje, ki ne zajema samo materialnih dobrin.

Dejavnike, ki vplivajo na blaginjo posameznika in pregled subjektivnih ocen različnih skupin populacije predstavljam v naslednjih podpoglavjih.

4.1 Dejavniki blaginje posameznikov ter vpliv dohodka na blaginjo

Konzorcij institucij Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju: UMAR), SURS, Agencija Republike Slovenije za okolje (v nadaljevanju: ARSO) in Nacionalni inštitut za javno zdravje (v nadaljevanju: NIJZ) v projektu Kazalniki blaginje v Sloveniji v izraz blaginja zajema širok spekter dejavnikov. »Področje blaginje je [namreč] interdisciplinarno, v domeni različnih znanstvenih ved (ekonomije, sociologije, psihologije, medicine ipd.), saj obravnava dejanska stanja življenja ljudi in njihova občutja ter dejavnike, ki vplivajo nanje« (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Statistični urad Republike Slovenije, Agencija Republike Slovenije za okolje & Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2013). Kot namen projekta je naveden prikaz stanja in sprememb blaginje med izbranimi leti in primerjava z drugimi državami EU. Blaginjo so razdelili v tri segmente: materialna blaginja, družbena blaginja in okoljska blaginja. Vsak izmed segmentov je sestavljen iz več področij, ki so merljiva in omogočajo medletno primerjavo podatkov.

Kot vodilni kazalniki treh segmentov blaginje se štejejo (Kazalniki blaginje v Sloveniji, 2013):

- Materialna blaginja
 - Dohodki prebivalstva: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG na prebivalca, v SKM
 - Premoženje prebivalstva in ekonomska varnost: Obseg finančnih sredstev na prebivalstva, v evrih
 - Revščina in socialna izključenost: Stopnja tveganja revščine, v odstotkih
 - Potrošnja: Končna potrošnja gospodinjstev in NPISG na prebivalca, nacionalni koncept, v SKM
 - Delo in zaposlitev: Stopnja delovne aktivnosti prebivalcev v starostni skupini 20–64 let, v odstotkih
 - Stanovanja: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti, v odstotkih

- Družbena blaginja
 - Zadovoljstvo/sreča: Zadovoljstvo z življenjem, v odstotkih
 - Izobraževanje: Delež prebivalstva z vsaj srednješolsko izobrazbo, v odstotkih
 - Zdravje: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu (m, ž), število let
 - Družbena klima: Zaupanje v institucije – parlament, v odstotkih
 - Osebna varnost: Umrljivost zaradi napadov na 100.000 prebivalcev, število
 - Komunikacije: Širokopasovni dostop do interneta v gospodinjstvih, v odstotkih
 - Kultura in prosti čas: Zadovoljstvo s porazdelitvijo časa, povprečna ocena
- Okoljska blaginja
 - Površje in ekosistemi: Indeks ptic kmetijske krajine, indeks
 - Zrak: Izpostavljenost prebivalcev mest prekomerni onesnaženosti zraka z delci, v $\mu\text{g}/\text{m}^3$
 - Voda: Nitrati v podzemni vodi, v mg/l
 - Podnebje: Opozorila o izrednih vremenskih dogodkih, v številu dni na leto
 - Energetski viri: Delež energije iz obnovljivih virov v bruto rabi končne energije, v odstotkih
 - Ne-energetski viri: Domača poraba snovi na prebivalca, na kg
 - Odpadki: Količina odloženih komunalnih odpadkov na prebivalca, v kg

Podobne kazalnike omenja Pečar (2017), ki blaginjo označuje kot enega izmed poglavitnih razvojnih ciljev sodobne družbe. Zaradi zahtevnosti merjenja blaginje Pečar (2017, str. 3–11) opozarja na združevanje običajnih ekonomskih kazalnikov s socialnimi in okoljskimi. To je razvidno iz tega, da vse meritve vključujejo več dimenzij, ki merijo življenje prebivalstva.

Poznavanje družbene blaginje je zaželeno, saj se ob odsotnosti blaginje in ob prisotnosti revščine kaže vzročna povezava s težavami v družini, bolj specifično na področju razvoja otrok. Prav višina dohodka in revščina sta prepoznana kot koristna kazalnika družbene blaginje. Posledice izpostavljenosti revščini so vidne skozi materialno stisko, prisotnost stresa v družinskem okolju in ostale dejavnike, ki vplivajo na razvoj otroka. Vpliv na blaginjo ima tudi čas pojava in trajanja izpostavljenosti revščini ter pomoč skupnosti, zato so rezultati raziskav koristni pri oblikovanju socialnih politik (Chaudry & Wimer, 2016).

Med dejavniki, ki občutno oblikujejo tako subjektivno kot materialno oceno blaginje, sta prihodek in finančna stabilnost posameznika. Razlike pri subjektivni oceni blaginje se kažejo tudi na tem področju, kjer je razlika izrazito vidna na področju spola. Razlikujejo se namreč razlogi za finančno zadovoljstvo. Za žensko populacijo je prevladujoč vir finančnega zadovoljstva finančni status, medtem ko je pri moških znanje s področja financ (Gerrans, Speelman & Campitelli, 2014). Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje posameznikove subjektivne ocene blaginje, so ključnega pomena ob interpretaciji rezultatov subjektivne blaginje. Pri oblikovanju metodologije raziskave je zato potrebno upoštevanje omenjenih dejavnikov ob sestavi merskih instrumentov in v fazi izbire populacije raziskovanja.

Pri pregledu zadovoljstva je smiselno upoštevati še porabo posameznika. Na posameznikovo dožemanje blaginje namreč bolj vpliva poraba in potrošnja kot dejanski dohodek. To dvoje je težko ločljivo, saj je potrošnja v precejšnji meri odvisna od dohodka. Ob dohodku na porabo vpliva še davčna obremenjenost in nagnjenost k varčevanju osebnih sredstev (Birdsall & Meyer, 2015).

Višja raven razvoja družbe in višji BDP na prebivalca sta močno povezana z blaginjo posameznika in družbe. Vendar se takšno višanje blaginje lahko dogaja na račun slabšanja okoljevarstvene dolgoročnosti, ki ob enem predstavlja enega od elementov kakovosti življenja. Pregled segmentov, ki sestavljajo oceno blaginje, dopusti identifikacijo tistih segmentov, ki še dopuščajo okoljsko dolgoročnost. Ob primerjavi bogatejših in slabše razvitih držav pa je mogoče prepoznati, da čim se okoljski kazalniki slabšajo, se gospodarski razvoj, blaginja družbe in posameznika bistveno viša (Fritz & Koch, 2016). Torej se ob težnjah po višanju kakovosti življenja lahko zaradi zasledovanja gospodarskih ugodnosti nižajo drugi dejavniki, ki skupno oceno bistveno poslabšajo.

Negativen vpliv na posameznikovo oceno zadovoljstva z življenjem in tudi na zdravje posameznika imata nestabilna zaposlitev in brezposelnost; se pa vpliv teh razlikuje glede na delovno zakonodajo in politiko aktivacije brezposelnih oseb (Bambra & Eikemo, 2009). Ukrepi socialne politike po eni strani pomembno vplivajo na posameznikovo doživljanje stanja brezposelnosti, po drugi strani pa ukrepi za primer brezposelnosti skorajda nimajo vpliva na počutje delavcev z nestabilnimi oblikami zaposlitve, pri katerih je sicer večja možnost, da postanejo brezposelni. V praksi se kaže, da višje denarno nadomestilo uspešno blaži negativno oceno zadovoljstva z življenjem brezposelnih, medtem ko nima pomembnejšega učinka na splošno zdravje brezposelne populacije. Države z večjo zaščito predvsem delavcev s polnim delovnim časom in manjšo regulacijo zaposlitev za določen čas navajajo večje negativne učinke brezposelnosti na posameznikovo zaznavanje blaginje in slabše splošno zdravje omenjene populacije (Voßemer in drugi, 2017).

Pri negativnih posledicah brezposelnosti je ob pomanjkanju materialne blaginje uporabno upoštevati družbene dejavnike, ki vplivajo na subjektivno oceno blaginje. Takšen primer je stigmatizacija brezposelnih oseb, ki ne uspejo dobiti ali zadržati zaposlitve, tudi v gospodarsko uspešnih ciklih, ko se od njih pričakuje, da zaposlitev imajo (Furåker & Blomsterberg, 2003). Paradoksalna situacija nastane ob nezadovoljstvu z življenjem in višjo stopnjo samomorov v sicer bolj razvitih družbah. Na to je opozorila Banka državnih rezerv v San Franciscu, sicer pa je fenomen značilen za skandinavske države, kjer je vzpostavljena močna mreža socialnovarstvenih storitev. Teorija govori o izostanku krivcev, ki bi opravičili neuspehe brezposelnih prebivalcev (angl. no-one-left-to-blame theory) sicer urejene države (Daly, Oswald, Wilson & Wu, 2011).

Družbeni dejavniki se lahko smiselno upoštevajo tudi za zaposlene osebe. Med zaposlenimi se razlike v dojetanju blaginje vidijo predvsem v razliki dohodka. Ob tem je opazna tudi razlika v pritisku družbene norme, ki narekuje nujno po delu. V Sloveniji je norma čutiti nekoliko nad povprečjem ostalih držav Evrope in zato v povprečju zaposlene osebe poročajo o višji subjektivni oceni blaginje kot brezposelne osebe. V večini evropskih držav visoko subjektivno oceno blaginje izražajo upokojeni delavci; ta se giblje v podobnih vrednostih, kot jih izražajo zaposlene osebe. Slabe subjektivne ocene blaginje izražajo brezposelne osebe, kar delno priča o ugodnosti statusa zaposlenosti. Nekateri avtorji zagovarjajo tezo, da zaposlene in upokojene osebe izražajo višjo subjektivno blaginjo kot brezposelni, že zaradi večje svobode pri odločanju. Vredno je dodati, da močnejša družbena norma po delu ni izrazito povezana z višjim BDP. Osebe, ki živijo v državah z nižjim BDP in niso več delovno aktivne (takšen primer so

upokojeanci), ob tem pa je prisotna tudi močna družbena norma po delu, ne izražajo nižje ocene blaginje zaradi stigmatizacije ob nedelu; temveč so deležni slabše državne oskrbe, kar botruje nižji subjektivni oceni blaginje kot v državah z višjim BDP. (Stam, Sieben, Verbakel & de Graaf, 2016).

4.2 Pregled podatkov o primerjalni blaginji

Vpogled v materialno in subjektivno blaginjo evropskega prebivalstva omogoča agencija EU za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer Eurofound. Omogočen je vpogled v zadovoljstvo z delovnimi razmerami po dohodkovnih razredih, kar je relevantno za tematiko magistrskega dela. Z ostalimi rezultati anketiranja na sorodnih področjih je s podatki Eurofounda mogoče orisati kakovost življenja z vidika splošnega bivanja, socialnega okolja ter državnih storitev. Podatke v naslednjih odstavkih uporabljam za primerjavo (subjektivne) blaginje brezposelnih oseb ter oseb, katerih višina plače spada v najnižji kvartil.¹⁹

Evropska raziskava o delovnih razmerah omogoča selekcijo odgovorov nizko kvalificiranih delavcev, ki opravljajo fizična dela, ter pregled njihovih odgovorov na vprašanja o delovnih razmerah in kakovosti življenja. Po podatkih prejšnjih poglavjih je to eden izmed profilov zaposlenih delavcev, ki so najpogosteje prejemniki minimalne plače. S temi podatki predpostavljam, da populacija, ki je znotraj Eurofoundovih podatkov opredeljena kot nizko kvalificirani delavci, predstavlja osebe, ki imajo največje možnosti, da se njihovo plačilo giblje v bližini minimalne plače. Populacija nizko kvalificiranih fizičnih delavcev se v manjši meri strinja, da vedno ali večino časa opravlja koristno delo, kot populacija nizko kvalificiranih pisarniških delavcev, katerih dohodek je običajno nad višino minimalne plače. Tovrstne razlike med tistimi, ki prejema minimalno plačo, in tistimi, ki prejema višjo plačo od minimalne, so opazne tudi v drugih primerih. Nizko kvalificirani delavci fizičnih del tako izražajo večje možnosti, da v naslednjih šestih mesecih izgubijo zaposlitev, kot visoko kvalificirani delavci fizičnih del, kar sugerira, da so izpostavljeni manjši stabilnosti življenjskih dogodkov in gotovosti zaposlitve. Na splošno je opazen vzorec, da delavci, katerih dohodek je bližje minimalni plači, izražajo slabše zadovoljstvo tako z delovnimi razmerami kot tudi z življenjem. V tem kontekstu še ni primerjave z brezposelnimi osebami, temveč primerjam izrecno razlike, ki so vidne med osebami, ki prejema višjo plačo za opravljeno delo, kot je višina minimalne plače. Tako je opazno, da se z višino plačila večja tudi gotovost in življenjska stabilnost (Eurofound, 2016; Eurofound, 2020a).

Ob primerjavi subjektivne blaginje zaposlenih in brezposelnih oseb je mogoče razbrati, da v Sloveniji in tudi v ostalih evropskih državah večje zadovoljstvo z vsakdanom izražajo zaposlene osebe. To se spremeni, če gledamo subjektivno blaginjo samo tistih zaposlenih, katerih dohodek se giblje v najnižjem kvartilu. Ti namreč izražajo nižje zadovoljstvo kot

¹⁹ Pri interpretaciji podatkov Eurofounda operiram z dvema večjima predpostavkama. Za brezposelne osebe po večini smatram, da uveljavljajo vsaj eno pravico socialne zakonodaje, ob tem pa se dohodek zaposlenih, katerih plača je v najnižjem kvartilu, giblje blizu višine minimalne plače. Predhodno določena populacija, ki jo raziskuje Eurofound, se v nekaterih delih ne pokriva z mojo populacijo raziskovanja, zaradi tega sem primoran k delnim predpostavkam, vsako naslednjo predpostavko izrecno izpostavljam v besedilu.

populacija brezposelnih oseb. Približno enako subjektivno blaginjo izražajo osebe v drugem kvartilu; v vseh ostalih kvartilih pa zaposlene osebe izražajo večjo subjektivno blaginjo, kot brezposelne osebe. Brezposelne osebe v Sloveniji se torej počutijo bolje ter izražajo večje zadovoljstvo, kot zaposlene osebe, ki prejemajo minimalno plačo (Eurofound, 2016).

Zaposlene osebe, katerih dohodek je v najnižjem kvartilu, prav tako izražajo večjo skrb glede primernosti višine dohodka v času upokojitve, kot ga izražajo brezposelne osebe. Brezposelne osebe v Sloveniji na splošno izražajo večje zadovoljstvo z javnimi storitvami kot zaposlene osebe, kar bi lahko delno pripisali ugodni socialni politiki. Zaposlene osebe so tako pod povprečjem zadovoljstva z državnimi storitvami med državami EU, medtem ko brezposelne osebe povprečje dosegajo. Slovenija je v zgornjem delu držav, ki so v zadnjih letih povišale višino minimalne plače. Po večini so tu države vzhodnega bloka in z manjšim BDP na prebivalca (Bolgarija, Poljska, Slovaška, Grčija, Češka ipd.). Na vrhu so države, ki imajo že tako vzpostavljeno nadpovprečno visoko minimalno plačo in sprememb v zadnjih letih ni bilo (Belgija, Francija, Nemčija, Nizozemska, Luksemburg ipd.) (Eurofound, 2016; Eurofound, 2020b).

Na splošno je pri večini primerjav mogoče opaziti vzorec večjega nezadovoljstva tistih delavcev, ki prejemajo minimalno plačo, v primerjavi z brezposelnimi osebami. Med ključnimi dejavniki, ki vplivajo na boljšo samooceno o kakovosti življenja med mladimi brezposelnimi in zaposlenimi so navedene ugodne finančne razmere. Če osebe, ki prejemajo minimalno plačo, ne čutijo, da imajo ugodnejše finančne razmere kot brezposelne osebe, je zgornji vzorec razumljiv (Hultman & Hemlin, 2008). Vendar kot je opisano v prejšnjih podpoglavjih, je treba pri meritvi subjektivne blaginje ravnati s previdnostjo, saj ta ni sprejeta kot objektivna meritev. To se kaže tudi skozi to, da posamezniki ob vprašanju o morebitnih trenjih med bogatejšim in revnejšim prebivalstvom odgovarjajo drugače v korelaciji z aktivnostjo gospodarstva. Največja trenja med bogatim in revnim prebivalstvom so bila izražena v letu 2011, medtem ko se je v letih 2007 in 2016 (oboje sta leti, ko je bilo čutiti pozitiven gospodarski cikel) ocenilo, da je trenj manj (Eurofound, 2016).

5 ANALIZA BLAGINJE UVELJAVITELJEV SOCIALNE ZAKONODAJE IN PREJEMNIKOV MINIMALNE PLAČE

V tem poglavju na podlagi pregledanih in zgoraj predstavljenih podatkov analiziram blaginjo treh različnih populacij, ki se naknadno delijo še na uveljavitelje socialne zakonodaje in prejemnike minimalne plače. V spodnjih podpoglavjih so opredeljene populacije raziskovanja, pravice, ki jim pripadajo, in skupne ugodnosti, ki sledijo iz teh naslovov. Namen raziskave je ugotoviti razlike v blaginji med brezposelnimi osebami in redno zaposlenimi, ki prejemajo minimalno plačo.

V zaključku sledi interpretacija podatkov ter odgovor na glavno raziskovalno vprašanje: *Kakšna je primerjalna materialna blaginja brezposelnih oseb v primerjavi z osebo z minimalnimi dohodki v Sloveniji?*

5.1 Opredelitev metodologije

Raziskava v veliki večini temelji na primarnih virih, pri čemer se opira tako na sekundarne kot tudi na terciarne vire. Pogostejši odklik od prvotnega vira je mogoče opaziti na področju pregleda zakonodajne podlage, kjer sem upošteval literaturo s komentarji.

Prevladujejo kvantitativne metode raziskovanja, pri čemer se do določene mere opazijo tudi kvalitativni pristopi, ki sicer niso osrednji del analize. Z namenom ažurnosti, natančnejšega pregleda stanja v slovenskem okolju ter dodatnega pridobivanja informacij iz prakse dela sem izvedel intervjuje s strokovnimi delavci, ki se v svojem strokovnem življenju aktivno srečujejo s socialno in delovno zakonodajo. Tako sem pridobil pomembne informacije o možnih pravicah socialne ter delovne zakonodaje, ki bi jih sicer s samostojnim pregledom pravic lahko izpustil. Dobil sem informacije o specifičnih primerih, ki so mi pomagali pri interpretaciji podatkov. Intervjuji so bili opravljeni s strokovnimi delavci na Centrih za socialno delo in Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. V izogib napačni interpretaciji osebnih okoliščin posameznikov sta bila opravljena intervjuja z uveljaviteljema pravic socialne zakonodaje in intervju z osebo, ki prejema minimalno plačo. Kvantitativni pristop je opazen ob pregledu trga dela, uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje in pri pregledu sprememb instrumenta minimalne plače. Kvantitativni pregled je bil uporabljen tudi v večini drugih delov magistrskega dela, ki je deskriptivno razložen. Analitični del magistrskega dela temelji na pripravi simulacij; namen analize niso bili kvalitativni intervjuji. Ti so prej služili kot opora in smernice za izdelavo dela.

Kot populacija raziskovanja so opredeljene tri skupine oseb:

- Samske osebe
- Enostarševske družine
- Družina dveh odraslih oseb, ki preživljata enega otroka
- Družina dveh odraslih oseb, ki preživljata tri ali več otrok

Vsaka skupina je jasno definirana in uporabljena za primerjavo v dveh situacijah:

- Prva situacija: odrasle osebe v družini so brezposelne in uveljavljajo pravice socialne zakonodaje
- Druga situacija: odrasle osebe v družini so zaposlene in prejemajo minimalno plačo (izračun neto plače je opravljen ob upoštevanju splošnih in posebnih davčnih olajšav)

V prvi situaciji je dotična skupina predstavljena kot uveljavitelj pravic socialne zakonodaje, v drugi pa kot prejemnik minimalne plače. Skupne finančne ugodnosti v vsaki situaciji mi povedo, katera situacija je za skupino bolj ugodna. Opravljene so bile tudi hibridne simulacije (npr. minimalno plačo je prejela ena odrasla oseba v družini, medtem ko je bila druga oseba brezposelna). Tudi te skupine oseb so vključene v končno primerjavo. V primeru družine, ki jo sestavljata dve odrasli osebi, od tega pa je bila zaposlena samo ena oseba, sem ugotavljal, ali je za drugo (sicer brezposelno odraslo osebo) finančno bolj ugodno, da sprejme zaposlitev za plačo v višini minimalne ali pa prejema vse ugodnosti socialne zakonodaje. Vzorec sem uspel

določiti s pomočjo zakonodaje, kajti vidna je zadostna ločnica med osebami, ki uveljavljajo pravice socialne zakonodaje, in tistimi, ki prejemajo minimalno plačo.

Zakonodaja, ki opredeljuje pravice obeh skupin in sem jo upošteval v delu analize:

- Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1), Ur. l. RS, št. 13/2013
- Zakon o dohodnini (ZDoh-2), Ur. l. RS, št. 13/2006
- Zakon o minimalni plači (ZMinP), Ur. l. RS, št. 13/2010
- Zakon o prispevkih za socialno varnost (ZPSV), Ur. l. RS, št. 5/1996
- Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1), Ur. l. RS, št. 96/2005
- Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Ur. l. RS, št. 3/2007
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre), Ur. l. RS, št. 61/2010
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSPD-1), Ur. l. RS, št. 26/2014
- Zakon o šolski prehrani (ZŠolPre-1), Ur. l. RS, št. 3/2013
- Zakon o štipendiranju (ZŠtip-1), Ur. l. RS, št. 56/2013
- Zakon o urejanju trga dela (ZUTD), Ur. l. RS, št. 80/2010
- Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), Ur. l. RS, št. 62/2010

Nekaterih pravic (subvencija najemnine stanovanja, državna štipendija, znižanje plačila programa vrtcev, lokalno pogojene pravice ipd.) ne zajemam v primerjavo zaradi omejitve obsega magistrskega dela. Ne glede na to je smiselno zavedanje, da določena populacija raziskovanja tovrstne pravice lahko uveljavlja, kar še poveča njihovo finančno ugodnost. Takšna prednost je izpostavljena v dotični situaciji.

Agregirane rezultate predstavljam v zadnjem podpoglavju. Pri primerjavi dodajam še komentarje, ki prikažejo morebitne prednosti določene skupine. Nekatere od teh prednosti so plod intervjujev s strokovnimi delavci. V končni interpretaciji upoštevam še element subjektivne blaginje.

Podatki in rezultati so obdelani s programsko opremo Microsoft Office (Excel) in Power BI, ki sem jo uporabil za grafično predstavitev rezultatov.

5.2 Materialna blaginja uveljaviteljev socialne zakonodaje

5.2.1 Samska oseba

Samska oseba brez dovoljšnega lastnega dohodka je lahko upravičena do teh pravic socialne zakonodaje: denarna socialna pomoč, oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev (pogojno), prispevek k plačilu družinskega pomočnika (pogojno), subvencija najemnine stanovanja, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in denarno nadomestilo (pogojno). Upravičenost do pravice in znesek prejemka sta odvisna od dotične življenjske situacije osebe, ki pravico uveljavlja.

Samska oseba, ki je brez dohodka, je v osnovi upravičena do zneska 402,18 evra, kar predstavlja minimalni dohodek posameznika in hkrati osnovno utež (1) za vse nadaljnje

izračune. Če je oseba delovno aktivna v obsegu od 60 do 128 ur na mesec, je minimalni dohodek oziroma upravičeni znesek višji, in sicer 506,75 evrov, tako kot je višja tudi utež (1,26). Najvišji upravičeni znesek oziroma minimalni dohodek za samsko osebo znaša 607,29 evra (vrednost uteži je 1,51). V tem primeru gre za osebo, ki je delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec, torej gre lahko za osebo, ki je zaposlena za polni delovni čas. S tega vidika je razvidno, da je minimalni znesek tisti znesek, ki ga lahko prejme vsaka oseba, ne glede na to, ali je višina minimalne plače nižja.

Enakega zneska ne morejo uveljavljati samske osebe med 18. in 26. letom starosti, ki so prijavljene v evidenci brezposelnih oseb oziroma v evidenci iskalcev zaposlitve in ki imajo prijavljeno stalno prebivališče na istem naslovu kot starši ali dejansko prebivajo z njimi ter imajo starši dovolj lastnih sredstev za preživljanje. V takem primeru je samska oseba upravičena do 281,53 evra, vrednost uteži je 0,7.

Samska oseba, ki je trajno nezaposljiva ali trajno nezmožna za delo ali je starejša od 63 let (ženska) oziroma 65 let (moški), ki ima prijavljeno stalno ali začasno prebivališče na istem naslovu kot osebe, ki niso družinski člani in imajo dovolj lastnih sredstev za preživljanje, oziroma dejansko prebiva z njimi, je upravičena do 305,66 evra, vrednost uteži je 0,76. Situacija je drugačna za osebe, ki so bile predhodno zaposlene in imajo pravico do uveljavljanja denarnega nadomestila.

Z odločbo o upravičenosti do denarne socialne pomoči so uporabniki upravičeni tudi do pravice do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, vrednost katere sicer znaša 35,67 evra. Direktno so oproščeni tudi plačila RTV-prispevka, ki trenutno znaša 12,75 evra. Oboje skupaj znaša 48,42 evra.

Če oseba ni v nobenem pogledu delovno aktivna, je skupaj s pravico do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in opravičilom plačila RTV-prispevka upravičena do **450,60 evra**. Minimalni dohodek oziroma denarni prejemek za samsko osebo, ki je delovno aktivna, skupaj z oproščenimi plačili znaša **655,71 evra**. Pripadajoč minimalni dohodek, skupna vrednost pripadajočih pravic in neto minimalna plača za samsko osebo je prikazana v tabeli 9. Tabela prikazuje simulacije življenjskih situacij, v katerih se lahko znajde samska oseba, in upravičene zneske denarnih prejemkov. Skupne finančne ugodnosti so nato primerjane z zneskom neto minimalne plače, ki bi posamezniku pripadal, če se upoštevajo vse davčne olajšave.

Pomembno je poudariti, da lahko veliko finančno ugodnost predstavljata še:

- pravica oprostitve plačil socialnovarstvenih storitev in
- subvencija najemnine stanovanja.

Pravici sta sicer relevantni, če ti področji uporabniku predstavljata dodaten življenjski strošek. Z aktualnim dvigom plače se je razlika med ugodnostmi socialne zakonodaje in delovne zakonodaje sicer povečala, vendar pa se, če uporabnik uveljavlja pravkar omenjeni pravici, se lahko skupna višina vseh denarnih prejemkov, subvencij in oprostitev izrazi v obliki sistemskih anomalij, saj presega višino minimalne plače.

Tabela 9: Prikaz denarnih prejemkov, neto minimalne plače za samsko osebo in razlike med tema, v evrih

Status	Minimalni dohodek	Minimalni dohodek in prištete pravice soc. zakonodaje (samo zavarovanje in RTV)	Minimalna plača (neto)	Razlika med neto minimalno plačo in prejemki
Samska brezposelna oseba	402,18	450,6	659,51	208,91
Samska brezposelna oseba (aktivna 60–128 ur na mesec)	506,75	555,17	659,51	104,34
Samska brezposelna oseba (aktivna več kot 128 ur na mesec)	607,29	655,71	659,51	3,8
Samska brezposelna oseba (med 18. in 26. letom; živi doma)	281,53	329,95	659,51	329,56
Samska brezposelna oseba (trajno nezaposljiva)	305,66	354,08	659,51	305,43

Vir: Lastno delo.

5.2.2 Odrasla oseba z enim otrokom

Brezposelna odrasla oseba z enim otrokom se obravnava kot družina; oseba se torej ne šteje več za samsko osebo, kot je predstavljeno v predhodnem podpoglavju. Brezposelna odrasla oseba z enim otrokom lahko uveljavlja naslednje pravice: otroški dodatek, denarna socialna pomoč, državna štipendija, znižanje plačila za programe vrtcev, dodatna subvencija malic za učence in dijake, subvencija kosila za učence, oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev (pogojno), prispevek k plačilu družinskega pomočnika (pogojno), subvencija najemnine stanovanja, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, povečanje za vsakega otroka v enostarševski družini (pogojno) in denarno nadomestilo (pogojno). V pregledu predstavljam nekatere pripadajoče zneske denarno socialne pomoči enostarševske družine in pogoje, pod katerimi se lahko uveljavi denarna socialna pomoč.

Pri ugotavljanju upravičenosti družine do denarne socialne pomoči je pregled nekoliko drugačen, gre namreč za seštevanje statusov in uteži družinskih članov. Če prva odrasla oseba v družini, ki je obenem uveljavitelj pravice, ni delovno aktivna, se lahko upošteva enako, kot je opredeljeno za samsko osebo. Znesek za to osebo je v osnovi minimalni dohodek, oziroma 402,18 evra. Sicer pa lahko pod določenimi pogoji prvi odrasli osebi, ki je delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec, pripada denarna prejemek v višini 607,29 evra, kar je največji prejemek, ki ga oseba s takšnim statusom lahko uveljavlja. Do enakega zneska je upravičena tudi samska oseba, za katero je izračun predstavljen zgoraj. Odrasla oseba z enim otrokom je upravičena do višjega končnega zneska zaradi preživljanja tega otroka. Kot omenjeno v začetku tega podpoglavja, se statusi družinskih članov seštevajo. V tem primeru to pomeni, da se prišteje otrok osebe, ki uveljavlja denarno socialno pomoč, kar predstavlja 237,29 evra, utež

statusa pa znaša 0,59. Končna številka seštevka predstavlja minimalni dohodek specifične družine.

Seštevke upravičenega zneska za neaktivno odraslo osebo in otroka te osebe predstavlja celotni denarni prejemek, ki znaša 639,47 evra. Oseba, ki uveljavlja denarno socialno pomoč, je upravičena do pravice do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in plačila RTV-prispevka. Vse pravice skupaj s opravičili plačil predstavljajo znesek v višini **687,89 evra**.

Enostarševska družina je deležna dodatnega povečanja zneska denarne socialne pomoči, če ne prejema preživnine. Znesek se poveča za vsakega otroka v enostarševski družini, kadar je drugi od staršev umrl in otrok po njem ne dobiva prejemkov ali je drugi od staršev neznan ali kadar otrok po drugem od staršev prejemkov za preživljanje dejansko ne prejema. V tem primeru se upošteva dodatna utež 0,18 oziroma 72,39 evra. Skupna denarna socialna pomoč s prišteti vsemi ostalimi pravicami za takšno enostarševsko družino znaša **760,28 evra**, kar je nad višino neto minimalne plače, ki bi jo prejela ista oseba (ta bi znašala 688,19 evra).

Upravičeni denarni prejemki enostarševske družine so prikazani v tabeli 10. Prikazana je tudi neto minimalna plača, ki bi jo prejela oseba v enostarševski družini, ter razlike med to in vsemi upoštevanimi prejemki. Zajeti so tudi hibridni primeri za tiste življenjske situacije, v katerih odrasla oseba v enostarševski družini prejema preživnino, in tiste, v katerih preživnine ne prejema.

Tabela 10: Prikaz denarnih prejemkov, neto minimalne plače za enostarševsko družino in razlike med tema, v evrih

Status	Minimalni dohodek	Minimalni dohodek in prištete pravice soc. zakonodaje (samo zavarovanje in RTV)	Minimalna plača (neto)	Razlika med neto minimalno plačo in prejemki
Brezposelna oseba z enim otrokom (prejema preživnino)	639,47	687,89	692	4,11
Brezposelna oseba z enim otrokom (ne prejema preživnine)	711,86	760,28	692	-68,28
Brezposelna oseba z enim otrokom (aktivna več kot 128 ur na mesec in prejema preživnino)	844,58	893	692	-201
Brezposelna oseba z enim otrokom (aktivna več kot 128 ur na mesec in ne prejema preživnine)	916,97	965,39	692	-273,39

Vir: Lastno delo.

Celotni prihodek, predstavljen za enostarševsko družino, ni končen oziroma je lahko še višji. Starš je namreč upravičen še do:

- znižanega plačila programa vrtca,
- državne štipendije,
- subvencije malic za učence in dijake ter
- kosil za učence.

Pri vseh pravkar naštetih pravicah je denarni prejemek odvisen od dohodkovnega razreda, v primeru, da družina uveljavlja pravico do denarne socialne pomoči, pa je direktno uvrščena v najnižji dohodkovni razred, kar praktično pomeni, da je v celoti oproščena nekaterih plačil. Zaradi neenotnih cen teh storitev (cen programov vrtcev, malic in kosil), je težko opredeliti prihranek oseb, ki prejemajo denarno socialno pomoč in programa vrtca praktično ne plačajo.

Omenjene pravice so navezane na prisotnost otrok v družini; odrasla oseba v enostarševski družini pa je tako kot vsaka samska oseba opravičena še do:

- oprostitve plačil socialnovarstvenih storitev in
- subvencije najemnine stanovanja.

Tudi ti pravici lahko povečata skupne finančne ugodnosti uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje, sicer pa sta dodatno relevantni v primeru, da področje socialnovarstvenih storitev in stanovanjske problematike uporabniku predstavljata znaten dodaten življenjski strošek

Pri ugotavljanju upravičenosti do denarne socialne pomoči in primerne višine se upoštevajo dohodki zadnjih treh mesecev, na podlagi česar se odloča o višini pripadajočega zneska. V primeru denarne socialne pomoči se upošteva vsak dohodek družine, tudi otroški dodatek in štipendija, zato računanje slednjih ni smiselno za analizo tega magistrskega dela. Uporabniki pravic so namreč v skupnem izračunu upravičeni do prejemanja določenega zneska denarne socialne pomoči. Torej, če je nekdo prejemnik otroškega dodatka, ta pa se nato odšteje od zneska denarne socialne pomoči, je ob koncu meseca še vedno skupno prejel denarni prejemek v višini upravičene denarne socialne pomoči, kar je tudi edini znesek, ki je pomemben za to analizo.

5.2.3 Dve odrasli osebi z enim otrokom

Družina, ki jo sestavljata dve osebi s statusom odraslih oseb, od katerih je en brezposeln in sta starša enemu otroku, ki sta ga dolžna preživljati, je upravičena do sledečih pravic: otroški dodatek, denarna socialna pomoč, državna štipendija, znižanje plačila za programe vrtcev, dodatna subvencija malic za učence in dijake, subvencija kosila za učence, oprostitve plačil socialnovarstvenih storitev (pogojno), prispevek k plačilu družinskega pomočnika (pogojno), subvencija najemnine stanovanja, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in denarno nadomestilo (pogojno). Spodaj predstavljam zneske ob uveljavitvi pravic in pogoje, ki morajo biti izpolnjeni za pridobitev teh pravic.

Tako kot v prejšnjem primeru se tudi v tem primeru seštevajo statusi družinskih članov. Vendar je treba v tem primeru upoštevati sledečo posebnost: v primeru, da sta statusa staršev v družini različna, se kot prvi pri seštevanju upošteva tisti, ki ima večjo utež. V praksi bi to pomenilo, da če je zaposlen samo en starš, se kot prva utež navede prav zaposleni starš, saj zanj velja večja utež zaradi aktivnosti več kot 128 ur na mesec. Če se to ne upošteva, pride do drugačnih in obenem napačnih rezultatov upravičenega minimalnega dohodka.

Brezposelni odrasli osebi, ki uveljavlja pravico do denarnega socialnega nadomestila, pripada denarni prejemek v višini 402,18 evra. Če je odrasla oseba delovno aktivna v obsegu več kot 128 ur na mesec, je s tem upravičena do 607,29 evra. Ker je v družini še ena dodatna odrasla oseba, se v skupni upravičeni znesek prišteje 229,24 evra z utežjo 0,57 in še dodatnih 237,29 evra za enega otroka, ki sta ga starša dolžna preživljati. Minimalni dohodek oziroma upravičeni prejemek za družino, v kateri je ena oseba delovno aktivna več kot 128 ur na mesec, tako znaša 1.073,82 evra. Če nobeden od staršev ni delovno aktiven, je družina upravičena do 868,71 evra. Ob upoštevanju pravice do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev je družina iz tega naslova upravičena do kritja 71,34 evra (plačilo polne vrednosti za eno osebo znaša 35,67 evra; otrok je zavarovan preko staršev, sicer pa se zaradi dveh odraslih oseb v družini vrednost podvoji) ter dodatnih 12,75 evra opravičenega plačila RTV-prispevka. Če nobeden od staršev ni delovno aktiven, je družina skupno upravičena do **952,80 evra**. Če je eden od staršev delovno aktiven več kot 128 ur na mesec, so skupno upravičeni do **1.157,91 evra**.

V primeru, da družina razpolaga z lastnim dohodkom, se kot denarni prejemek smatra razlika med lastnim dohodkom in upravičeno višino do denarne socialne pomoči. V primeru, da je v družini ena odrasla oseba zaposlena in prejema plačo, druga odrasla oseba pa nima lastnega dohodka, se v celotni dohodek družine upošteva neto plača zaposlenega. V primeru, ki je opisan, bi bila torej družina upravičena do največ **1.157,91 evra, pri čemer se odšteje neto plača zaposlene osebe in vsi ostali dohodki, ki jih imajo družinski člani**. Če bi zaposlena oseba prejemale plačo v višini minimalne, bi bila družina deležna **465,91 evra** denarne socialne pomoči.

Tabela 11: Prikaz denarnih prejemkov, skupne neto minimalne plače za družino z dvema odraslima osebama in enim otrokom ter razlike med prejemki in minimalno plačo, v evrih

Status	Minimalni dohodek	Minimalni dohodek in prištete pravice soc. zakonodaje (samo zavarovanje in RTV)	Razlika, če en partner prejema minimalno plačo	Skupna minimalna plača (neto)	Razlika med neto minimalno plačo in prejemki
Dve odrasli osebi (brezposelni) in en otrok	868,71	952,8	N/A	1351,51	398,71
Dve odrasli osebi (aktivni več kot 128 ur na mesec) in en otrok	1178,39	1262,48	N/A	1351,51	89,03
Dve odrasli osebi (en brezposeln) in en otrok	1073,82	1157,91	465,91	1351,51	193,6

Vir: Lastno delo.

Minimalni dohodki z nekaterimi pravicami socialne zakonodaje in razlike med temi so predstavljeni v tabeli 11. Slednje so vidne v petem stolpcu iste tabele, v katerem se lahko razbere znesek skupne minimalne plače družine, če bi obe osebi prejemale minimalno plačo, pri tem pa bi posebno davčno olajšavo za enega vzdrževanega otroka uveljavljala le ena oseba. V zadnjem stolpcu je navedena razlika med skupno plačo družine in vsemi prejemki socialne zakonodaje, kar je poglobljena informacija te analize. Tako kot v prejšnjih primerih, je tudi ta družina upravičena do določenih pravic, ki niso zajete v analizi. Te so:

- znižano plačilo programov vrtcev,
- državne štipendije,
- subvencije malic za učence in dijake ter
- subvencije kosil za učence.

Omenjene pravice zaradi omejitve obsega magistrskega dela niso vključene v analizo, lahko pa znatno povečajo ugodnosti uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje. Prav tako lahko osebe uveljavljajo še:

- oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev in
- subvencijo najemnine stanovanja.

Zadnji pravici se ne navezujeta na prisotnost otrok v družini, zato jih lahko pod določenimi pogoji uveljavljajo tudi samske osebe, finančni položaj pa se s tem lahko še izboljša.

5.2.4 Dve odrasli osebi s tremi otroki

Opazno je, da se upravičenost do minimalnega dohodka zvišuje z večanjem števila družinskih članov. Če so v družini dva starša in trije otroci, je družina upravičena do naslednjih pravic: otroški dodatek, denarna socialna pomoč, državna štipendija, znižanje plačila za programe vrtcev, dodatna subvencija malic za učence in dijake, subvencija kosila za učence, oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev (pogojno), prispevek k plačilu družinskega pomočnika (pogojno), subvencija najemnine stanovanja, pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in denarno nadomestilo (pogojno). Predstavljam upravičene zneske uveljavljenih pravic in pogoje za uveljavitev.

V tem pregledu se upošteva enak pristop seštevka statusov in uteži kot prej. Pričakovano se minimalni dohodek oziroma upravičeni prejemek veča v primerjavi z ostalimi, do zdaj pregledanimi družinami, saj je v tem primeru več družinskih članov.

Če nobeden od staršev ni delovno aktiven in morata ob tem vzdrževati tri otroke, je družina skupno upravičena do 1.343,29 evra minimalnega dohodka. Če sta oba delovno aktivna, so upravičeni do 1.652,97 evra minimalnega dohodka. Tako kot v prejšnjih primerih je tudi trenutno obravnavana družina upravičena do pravice do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev. Družina je iz tega naslova tako kot prejšnja družina upravičena do kritja 71,34 evra (plačilo polne vrednosti za eno osebo znaša 35,67 evrov; otroci so zavarovani preko staršev, sicer pa se zaradi dveh odraslih oseb v družini vrednost podvoji) in 12,75 evra opravičenega plačila RTV-prispevka. Družina, v kateri ni delovno aktiven nobeden od staršev, je skupaj s pravkar omenjenimi pravicami upravičena do **1.427,38 evra**. Če sta oba starša delovno aktivna, so skupno upravičeni do **1.737,06 evra**.

Če je situacija takšna, da je delovno aktivna samo ena oseba, medtem ko druga oseba ni v nobenem pogledu delovno aktivna, je družina upravičena do minimalnega dohodka v višini 1.548,40 evra. Ob enakem upoštevanju ugodnosti pravic kot v zgornjem primeru se celotna ugodnost poveča na 1.632,49 evra. Torej, če bi ena oseba prejela plačo v višini minimalne plače, bi družina prejela razliko od tega, kar pa znaša **899,78 evra**.

Tabela 12 prikazuje minimalne dohodke, do katerih je upravičena družina, v kateri sta dva odrasla in trije otroci. Temu znesku so prištete tudi pravice socialne zakonodaje in pa neto minimalna plača, ki pripada taki družini. Skupna neto minimalna plača je izračunana na način, da ena oseba uveljavlja posebno davčno olajšavo za dva otroke, medtem ko druga oseba uveljavlja posebno olajšavo samo za enega otroka (skupno so namreč trije otroci). Takšna porazdelitev je najugodnejša za družino. V zadnjem stolpcu je prikazana še razlika med neto minimalno plačo in prejemki, številke pa pri tem nakazujejo, da je za družino, v kateri sta dve odrasli osebi in trije otroci finančno bolj ugodno, če uveljavljajo samo pravice socialne zakonodaje.

Tabela 12: Prikaz denarnih prejemkov, skupne neto minimalne plače za družino z dvema odraslima osebama in tremi otroki ter razlike med prejemki in minimalno plačo, v evrih

Status	Minimalni dohodek	Minimalni dohodek in prištete pravice soc. zakonodaje (samo zavarovanje in RTV)	Razlika, če en partner prejema minimalno plačo	Skupna minimalna plača (neto)	Razlika med neto minimalno plačo in prejemki
Dve odrasli osebi (brezposelni) in trije otroci	1343,29	1427,38	N/A	1419,332	-8,048
Dve odrasli osebi (aktivni več kot 128 ur na mesec) in trije otroci	1652,97	1737,06	N/A	1419,332	-317,728
Dve odrasli osebi (en brezposeln) in trije otroci	1548,4	1632,49	899,78	1419,332	-213,158

Vir: Lastno delo.

Skupne ugodnosti socialne zakonodaje so tako kot v prejšnjih primerih lahko še višje, saj so osebe, ki uveljavljajo denarno socialno pomoč, upravičene tudi do:

- znižanega plačila programov vrtcev,
- državne štipendije,
- dodatne subvencije malic za učence in dijake ter
- kosil za učence.

Te pravice zaradi omejitve obsega magistrskega dela niso vključene v analizo. V analizo nista vključeni še:

- oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev in
- subvencija najemnine stanovanja.

Skupno lahko torej družina še izboljša svoj finančni položaj, če uveljavlja tudi vse naštetе pravice, ki niso del analize.

5.3 Dohodki v okviru minimalne plače

Ob pregledu finančnih ugodnosti zaposlenih oseb so upoštevani denarni dohodki v obliki minimalne plače. Tudi v tem delu je bila pregledana enaka populacija raziskave, kot je bila pregledana v pregledu prejemkov materialne blaginje uveljaviteljev socialne zakonodaje.

Ker me je zanimal končni znesek, s katerim razpolagajo tako uveljavitelji pravic socialne zakonodaje, kot prejemniki minimalne plače, sem minimalno plačo preračunal v neto znesek.

Takšen pristop mi omogoča smiselno in bolj resnično primerjavo med dvema populacijama, kot če bi upošteval bruto plačo. Zaradi drugačnih statusov posameznikov, ki prejemajo minimalno plačo, se višina prejete neto minimalne plače med njimi razlikuje. Na to vplivata splošna davčna olajšava in posebna davčna olajšava. S preračunanim neto zneskom (ob upoštevanju zneska, ki se odvede za dohodnino), ki ga dobi določena oseba, lahko primerjam dejanski razpoložljivi znesek oseb, ki prejemajo minimalno plačo, in tistih, ki prejemajo denarne prejemke socialne zakonodaje.

Neto minimalne plače za specifične skupine so izračunane po ključu, ki je prikazan v tabeli 13.

Tabela 13: Primer izračuna neto minimalne plače za različne kategorije oseb, v evrih

	Samska oseba	Oseba z enim otrokom	Oseba z dvema otrokoma	Oseba s tremi otroki
Bruto osnova za prispevke	940,58	940,58	940,58	940,58
Prispevki delavca (22,10%)	207,87	207,87	207,87	207,87
Splošna olajšava (275,22)	275,22	275,22	275,22	-
Posebna olajšava	-	203,08	423,85	-
<u>Davčna osnova</u>	457,49	254,41	33,64	-
Dohodnina	73,20	40,71	5,38	-
Neto	659,51	692,00	727,33	732,71

Vir: Lastno delo.

Zaradi plačevanja dohodnine so pri končnih zneskih, ki jih dobijo zaposlene osebe, opazne posebnosti. Samska oseba ne more uveljavljati posebnih davčnih olajšav (te se nanašajo na število vzdrževanih otrok), zato je ob koncu obračunskega obdobja upravičena do manjšega zneska minimalne plače, kot oseba, ki vzdržuje otroka ali družinskega člana.

Takšen primer je v analizi opazen tudi znotraj družine, ki jo sestavljata dva starša in en otrok. Posebna davčna olajšava se zakonsko lahko upošteva samo pri enem od staršev, posledično pa se minimalna plača med staršema razlikuje.

V primeru, da ima družina več kot štiri otroke, bi njihova celotna davčna olajšava v vsakem primeru presegala višino davčne osnove (davčne olajšave bi skupaj znašale več kot bruto osnova, če se od te odštejejo prispevki). To bi ob trenutni ureditvi in kalkulaciji pomenilo, da bi bila davčna olajšava negativna. Posledično je takšnim družinam plačilo dohodnine opravičeno in so primorani plačevati samo prispevke. V teh primerih se upravičena minimalna plača razlikuje od minimalne plače drugih oseb, kar je dodatno prikazano spodaj za vsak dotičen primer.

5.3.1 Samska oseba

Dohodki samske osebe, ki uveljavljajo pravice socialne zakonodaje, se lahko primerjajo z enakim zneskom neto minimalne plače, in sicer **659,51 evra**. Razlog je v tem, da samska oseba ne more uveljavljati posebnih olajšav, ki jih lahko sicer uveljavljajo osebe, ki vzdržujejo otroka. Znesek bi teoretično lahko bil nižji tudi za samsko osebo, vendar v primerih, da ista oseba vzdržuje vsaj enega družinskega člana.

5.3.2 Odrasla oseba z enim otrokom

Odrasla oseba, ki vzdržuje enega otroka, skupaj z vsemi davčnimi olajšavami prejema neto minimalno plačo v višini **692,00 evra**. Kot je prikazano v tabeli 4, se drugače od samske osebe v primeru odrasle osebe z enim otrokom upošteva posebna olajšava v višini 203,08 evra, kar vpliva na davčno osnovo in posledično na znesek dohodnine.

5.3.3 Dve odrasli osebi z enim otrokom

V primeru dveh odraslih oseb z enim otrokom je minimalna plača za enega izmed staršev enaka kot za zgoraj opisano odraslo osebo z enim otrokom. Tako ena odrasla oseba v dvostarševski družini prejema neto minimalno plačo v višini 692,00 evra. Ker lahko posebno olajšavo uveljavlja samo ena oseba v družini, bi neto minimalna plača druge osebe znašala toliko kot plača samske osebe, torej 659,51 evra. Če oba starša prejmeta minimalno plačo, lahko skupno prejmeta neto dohodek v višini **1.351,51 evra**, upoštevajoč vse davčne olajšave. Tudi v primeru, da neto minimalno plačo prejema le ena odrasla oseba, izračunani znesek predstavlja oportunitetni znesek, če bi se tudi druga oseba zaposlila in prejemale minimalno plačo.

5.3.4 Dve odrasli osebi s tremi otroki

Družina, ki jo sestavljata dve odrasli osebi in trije otroci, razpolaga z nekaj več možnostmi obračuna dohodnine. Če plačo prejema samo ena odrasla oseba v družini, je hkrati tudi edina oseba, ki ima možnost uveljavljanja davčnih olajšav. V primeru, da takšna oseba prejema minimalno plačo in uveljavlja olajšavo za vse tri otroke, je višina davčne osnove prenizka za obračun dohodnine. Povedano drugače, če se od bruto minimalne plače odštejejo prispevki in vse davčne olajšave, je znesek davčne osnove negativen. To bi praktično pomenilo, da bi država dohodnino vračala, zato so v takih primerih osebe opravičene plačevanja dohodnine. Njihov neto znesek plače tako znaša **732,71 evra**.

Če minimalno plačo prejmeta obe osebi, se takšni družini najbolj splača, da ena oseba uveljavlja olajšavo za enega otroka, druga oseba pa za dva otroke. Tako skupni neto znesek družine znaša **1.419,33 evra**. Sicer s takim izračunom nobeden od staršev ni izvzet plačevanja dohodnine, vendar je družina še vedno v najugodnejšem finančnem položaju. Če bi bila ena

oseba opravičena plačevanja dohodnine, druga pa bi bila brez vsakršnih posebnih olajšav, bi namreč dobili manjši neto znesek.

5.4 Priporočila

Pregled dohodkov raziskovalne populacije razkriva sistemske asimetrije in vse prej kot ugodno okolje za osebe, ki prejemajo minimalno plačo, če se njihov neto dohodek postavi ob bok vsem ugodnostim, ki jih prejemajo uveljavitelji pravic socialne zakonodaje. Skoraj vsaka skupina uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje je v podobnem ali boljšem finančnem položaju, kot osebe, ki prejemajo minimalno plačo, pri čemer se ne upoštevajo vse ugodnosti, ki jih lahko koristijo osebe, ki uveljavljajo pravice socialne zakonodaje (izvezete so: pravica do znižanega plačila programov vrtcev, dodatne subvencije malic za učence in dijake, kosil za učence). Pregled vseh dohodkov različnih populacij prilagam med priloge.

Razumljivo in opazno je, da se minimalni dohodek za družino večja, če se večja število družinskih članov. Minimalni dohodek samske osebe (oseba živi sama in ne vzdržuje nobenega otroka) v nobenem izračunu ne presega neto minimalne plače, ki bi jo sicer prejemal posameznik. Takšen posameznik prav tako ne more uveljavljati nekaterih dodatnih ugodnosti, ki jih sicer pogosto uveljavljajo osebe, ki vzdržujejo otroke. A vendar je razlika med delovno neaktivnim posameznikom in najvišjo neto minimalno plačo le 208,91 evrov. V tem smislu bi bil nadvse primeren pregled aktivnosti prav te skupine v okvirih sive ekonomije; kajti če posameznik uveljavlja pravico do denarne socialne pomoči in ob tem dela na črno, končni znesek hitro preseže višino neto minimalne plače. Nevarnost sive ekonomije se poveča, če upoštevamo strukturo brezposelnih; med temi je namreč veliko nizko izobraženih oseb, ki bi ob zaposlitvi lahko prejemali ravno minimalno plačo. Takšna situacija je daleč od stimulativnih okoliščin, ki bi posameznike spodbudile k večji aktivnosti na trgu dela in k iskanju zaposlitve.

Situacija je drugačna za enostarševsko družino, za katero je finančno skoraj ugodneje, če prejemajo samo prejemke socialne zakonodaje, kot da bi prejemali neto minimalno plačo. Brezposelna oseba, ki ni delovno aktivna in vzdržuje enega otroka, je le 4,11 evra oddaljena od višine minimalne plače, ki bi ji pripadala ob upoštevanju vseh davčnih olajšav. Če oseba dokaže, da ne prejema preživnine, ali drugi starš tako ali drugače ni poznan ali je pokojen, je ta oseba upravičena do minimalnega dohodka, ki že brez bistvenih dodatnih ugodnosti socialne zakonodaje presega neto minimalno plačo za 19,86 evra. Situacija je finančno še bistveno ugodnejša, če se upošteva tudi znižano plačilo vrta (za osebe, ki so upravičeni do denarne socialne pomoči, so programi vrtcev brezplačni), popolna subvencija malic in kosil ter ostala opravičena plačila sicer obveznih dajatev. Na tej točki je zelo opazno, da je število otrok oziroma in sploh prisotnost otrok v družini precejšen faktor, ki povečuje finančno ugodnost uveljaviteljev pravic socialne zakonodaje.

Ugodnost večjega števila otrok najbolj pride do izraza ob primerjavi nuklearnih družin z dvema staršema, ki vzdržujeta enega otroka, in pa tistih, ki vzdržujejo tri otroke ali več. V primeru slednjih se družini z nobenega vidika finančno ne splača opravljati dela in prejemati minimalne plače. Če takšna družina uveljavlja pravico do denarne socialne pomoči in ostale ugodnosti, ki

pripadajo uveljaviteljem, je njihov upravičeni znesek že brez dodatka na aktivnost (torej niso v nobenem pogledu delovno aktivni) višji, kot če bi prejeli neto znesek minimalne plače. Ob tem je vredno poudariti, da je kalkulacija neto minimalne plače za družino s tremi otroki v analizi magistrskega dela nekoliko drugačna od kalkulacije neto plač pri družinah z enim otrokom. Posebno davčno olajšavo lahko namreč za specifičnega otroka uveljavlja samo ena odrasla oseba. V analizi družine s tremi otroki je zato eden od dohodkov staršev obdavčen z upoštevanjem posebne olajšave dveh otrok, drugi od staršev pa uveljavlja posebno olajšavo za tretjega otroka. Posledično se minimalna plača med njima razlikuje, takšen pristop uveljavljanja posebnih davčnih olajšav pa je vseeno zanje najugodnejši. Družina s tremi otroki je s tem, da so starši povsem neaktivni, upravičena do minimalnega dohodka 1.343,29 evra, ob prišteti dodatnih ugodnostih pa se celotni znesek poveča na 1.427,38 evra, kar za 8 evrov presega višino neto minimalne plače, ki bi jo lahko ob najugodnejši obdavčitvi prejela takšna družina. Tudi če bi se v takšni družini eden od staršev odločil sprejeti zaposlitev in bi prejemal neto minimalno plačo, bi bil drugi od staršev še vedno upravičen do večjega zneska denarne socialne pomoči, kot če bi se tudi on zaposlil in prejemal neto minimalno plačo. Razlog za tako visoke upravičene zneske izhaja iz skupnega števila otrok, ki sta jih dolžni preživljati odrasli osebi. To je razvidno iz primera družine, ki jo sestavljata dve odrasli osebi, dolžni preživljati samo enega otroka. Ti namreč ne čutijo takšnih ugodnosti kot družine z večjim številom otrok. A vendar tudi v primeru, da je v takšni družini zaposlena samo ena odrasla oseba, druga pa uveljavlja pravico do denarne socialne pomoči, je njihov skupni dohodek konec meseca zelo podoben tistemu, ki bi ga prejeli, če bi se zaposlila tudi druga oseba; razlika je 193,60 evrov.

Ob tem je pomembno, da se bralci analize zavedajo še dejstva, da v skupne finančne ugodnosti oseb, ki prejemajo denarno socialno pomoč, niso zajete nekatere pravice, ki še dodatno povečajo ugodnosti socialne zakonodaje. Takšen primer so: pravica do znižanega plačila programov vrtcev, dodatne subvencije malic za učence in dijake, kosil za učence.

Najmanj finančnih ugodnosti socialne zakonodaje imajo samske osebe, poglavitni faktor, ki zvišuje upravičeni minimalni dohodek in tudi večino ostalih ugodnosti, je namreč prisotnost vzdrževanih otrok v družini in nato dejansko število otrok, ki jih posameznik vzdržuje. Pričakovano je večanje minimalnega dohodka za družine z več družinskimi člani, ob tem je skozi analizo postalo jasno, da je socialna zakonodaja, vsaj s finančnega vidika, bolj naklonjena družinam kot samskim osebam. Po drugi strani samske osebe razpolagajo z več prostega časa, kar jim omogoča, da iščejo dodatne vire zaslužka. Težko je trditi, da se pri uporabnikih pravic socialne zakonodaje (še posebej pri enostarševskih družinah in družinah, kjer dva starša vzdržujeta dva ali več otrok) oblikujejo stimulatívni pogoji za večanje aktivnosti na trgu dela.

Skozi aktivnosti in ukrepe ZRSZ ter zakone in razne pravne panoge država vodi politiko zaposlovanja, ki naj bi odražala gospodarsko usmerjenost države. Zakon o urejanju trga dela je ob veljavi po večini nadomestil Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki je prišel v veljavo leta 1991. Namen zakona o urejanju trga dela (ZUTD) je s hitrejšim ukrepanjem države na trgu dela povečati varnost iskalcev zaposlitve, zlasti brezposelnih oseb in oseb, katerih zaposlitev je ogrožena. Cilj zakona je vzpostaviti mrežo izvajalcev vseživljenjske karijerne orientacije in posredovanja zaposlitve, ki bo omogočala

svobodno izbiro zaposlitve oziroma poklica, skladnega s posameznikovimi kompetencami in možnostmi zaposlitve, ter doseganje čim večje stopnje zaposlenosti. Povečanje varnosti in večja zaposljivost se zagotavlja tudi z ukrepi APZ, ki so namenjeni usposabljanju in izobraževanju v skladu s potrebami trga dela, pospeševanju zaposlovanja in odpiranju novih delovnih mest.

Če izhajamo iz zakonske podlage in iz smisla večanja gospodarske aktivnosti, bi morali stremeti k zmanjševanju zgoraj opisanih opažanj oziroma k zmanjševanju nestimulativnih okoliščin, ki so prisotne med osebami, ki prejemajo socialnovarstvene prejemke.

Spremembe in urejanje sistemov socialne varnosti so daleč od enostavnih in rutinskih postopkov. Običajno ne gre izrecno za vprašanja državnih izdatkov za sisteme pokojnin, dajatev brezposelnim, družinskih prejemkov ali socialnih pomoči; temveč razprave spremljajo ideološka vprašanja in izzivi splošnih določb slovenskega socialnega varstva (Strban, 2018). Socialnovarstvena dejavnost namreč že v osnovi zagotavlja in razvija delovanje socialnovarstvenih zavodov, ustvarja pogoje za zasebno delo v socialnovarstveni dejavnosti ter podpira in spodbuja razvoj samopomoči, dobroteljnosti, oblik neodvisnega življenja invalidov in drugih oblik prostovoljnega dela na področju socialnega varstva. Tako obsega storitve in ukrepe, namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva (ZSV). Socialna vprašanja so vse prej kot samoumevna in so obenem kulturno pogojena ter odraz trenutnih političnih in gospodarskih razmer. Spremembe na področju socialnega varstva je do določene mere torej vedno pričakovati in se močno razlikujejo že znotraj povezane tvorbe, kakršna je EU. Ne glede na razlike je pri pregledu ciljev in nalog, ki so začrtane v pristojnih direktoratih za izvedbo politik socialnega varstva in trga dela, treba upoštevati dejstvo, da ključni instrumenti temeljijo na strategijah, ki so skupne državam članicam EU. Takšna je Strategija za gospodarsko rast Evropa 2020, ki je umeščena v proračunske smernice MDDSZ, zato je ob raziskovanju omenjenih tematik smiselno upoštevanje aktivnosti tudi zunaj meja Slovenije (MDDSZ, 2019e).

Če ob zgornjih ugotovitvah upoštevamo še subjektivno merjeno blaginjo, ugotovimo, da rezultati obeh merjenj sovpadajo. Višina osebnega dohodka in revščina sta dva prepoznavna kazalnika družbene blaginje. Izpostavljenost revščini se kaže skozi materialno stisko, v škodljivih razsežnostih je prisoten tudi stres, ta pa pušča negativne posledice na mlajših članih družin (Chaudry & Wimer, 2016). Zadovoljstvo posameznika se veča, če se poveča dohodek posameznika; z večanjem posameznikovega dohodka pa je povezano tudi izboljšano duševno zdravje posameznika (Haushofer, Reisinger & Shapiro, 2019).

Dejavnikov, na podlagi katerih se ocenjuje subjektivna blaginja posameznika, je precej. Za to delo se kot pomemben dejavnik kaže tudi poraba posameznika, ki ima večji vpliv na končno oceno subjektivne blaginje kot dejanski dohodek (Birdsall & Meyer, 2015). Težko je potegniti ločnico med omenjenima dejavnikoma, vseeno pa je dobro zavedanje, da je treba pri nekaterih pravicah socialne zakonodaje porabo dokazovati, medtem ko prejemniki minimalne plače lahko s svojimi dohodki razpolagajo po svojih željah. Vendar en takšen dejavnik ne spremeni dejstva, da denarni prejemki blažijo negativne ocene zadovoljstva z življenjem brezposelnih posameznikov (Voßemer in drugi, 2017).

Socialni transferji in ukrepi torej opravljajo svojo vlogo, vendar se kažejo meje, do katerih so ukrepi smiselni. Opozarja se na zanko revščine (angl. welfare trap), ki izpostavlja »preveč radodarne« socialne politike in odsotnost stimulativnih okolij, posledica tega pa so neaktivni posamezniki. Primerjava subjektivne blaginje brezposelnih oseb in tistih zaposlenih, katerih plača se giblje v najnižjem kvartilu, v Sloveniji nakazuje prav to. Osebe, ki prejemajo plače v najnižjem kvartilu, izražajo manjše zadovoljstvo z življenjem, kot brezposelne osebe (Eurofound, 2020a). Glede na to, da so med ključnimi dejavniki, ki vplivajo na boljšo oceno kakovosti življenja med brezposelnimi in zaposlenimi, navedene ugodnejše finančne razmere (Hultman & Hemlin, 2008), so osebe, ki prejemajo minimalno plačo, v Sloveniji v nezavidljivem položaju. Lahko se trdi, da precejšen del populacije, ki uveljavlja pravice socialne zakonodaje, uživa več finančnih ugodnosti, kot posamezniki, ki prejemajo minimalno plačo. Prisotne so sistemske anomalije, ki ne oblikujejo stimulativnih pogojev za večanje delovne aktivnosti delovno sposobnega prebivalstva. A vendar gre pri socialni zakonodaji za varstvo tistih, ki nimajo zadostnih lastnih sredstev za preživljanje, minimalni dohodki in zneski cenovov pa so smiselno preračunani s strani statističnega urada. Zaradi tega je odgovore na anomalije smiselno iskati tudi v splošno nizkih plačah in majhni dodani vrednosti v podjetjih.

Kot zadnji poudarek izpostavljam vedno večja bremena socialnih transferjev na področju staranja. Osebe, ki prejemajo denarno socialno pomoč in večino časa uveljavljajo pravice socialne zakonodaje, so v obdobju staranja po večini uveljavitelji varstvenega dodatka, saj zaradi delovne neaktivnosti v življenju niso upravičeni do pokojnine (oziroma so upravičeni do sorazmerne pokojnine, če nekaj delovne dobe vendarle imajo). V obdobju neaktivnosti upada tudi človeški kapital in prav osebe, ki so brezposelne daljše obdobje, so hkrati tudi najtežje zaposljive. Čeprav so finančne ugodnosti prejemnikov pravic socialne zakonodaje v nekaterih vidikih privlačne, so po drugi strani nevzdržne na dolgi rok in ne kažejo dobrih obetov za posameznika, če jih ta uveljavlja dalj časa.

6 SKLEP

Magistrsko delo primerja finančne ugodnosti oseb, ki uveljavljajo pravice iz socialne zakonodaje, oziroma brezposelnih oseb in prejemnikov minimalne plače. Analiza tako sledi glavnemu raziskovalnemu vprašanju in podaja odgovor, da v večini primerov brezposelne osebe uživajo večje finančne ugodnosti, kot osebe, ki prejemajo minimalno plačo. Poglavitni faktor, ki vpliva na večje ugodnosti, je prisotnost otrok v družini, saj se s tem večajo upravičeni prejemki. Zato so kot skupina populacije, katerih celotni dohodek je v brezdelju najbolj oddaljen od dohodkov enake populacije, ki prejema minimalno plačo, ugotovljene samske osebe; a vendar lahko to razliko teoretično nadoknadijo z delom na črno.

V delu je zajetih 14 pravic v obliki denarnih prejemkov in (nedenarne) pomoči za brezposelne in socialno ogrožene osebe. Sodeč po intervjujih s strokovnimi delavci na CSD in ZRSZ, gre pri teh 14 pravicah za najpogosteje uveljavljene pravice socialne zakonodaje. Zaradi omejitve obsega naloge nekatere pravice v končno analizo niso vključene.

Smiselna določitev cenov je taka, ki zajame osebe, ki pomoč resnično potrebujejo, ob tem pa se poskuša izogibati pastem, ki bi prejemnike zadrževale v sistemih socialnih ukrepov ter s tem oblikovale nestimulativno okolje za iskanje zaposlitve. V zadnjem obdobju se število prejemnikov denarnih pomoči v Sloveniji zvišuje, kar ni v skladu s trendom nižanja števila brezposelnih. Do denarne socialne pomoči, ki je osrednja pravica dela, je bilo v letu 2018 v povprečju na mesec upravičenih 52.823 oseb, v povprečju pa je posameznik na mesec prejemal 322,65 evra. Za ta namen se je skupno porabilo 205.347.423 evrov. V prvem polletju leta 2019 se povečuje tako število prejemnikov kot tudi povprečen mesečni znesek, ki ga prejmejo upravičenci, in celotna poraba na mesec.

Septembra 2019 se je število oseb, ki so zaposlene pri pravnih osebah, ki niso proračunski uporabniki, in prejemajo plačo na ravni minimalne plače, gibalo okoli 38.000. Ta segment delavcev se v primerjavi z letom 2018 in letom 2017 povečuje. Leta 2017 so 3 % delavcev prejemali minimalno plačo. Na SURS opozarjajo, da je točno število oseb, ki prejemajo minimalno plačo, težko oceniti, saj nekateri prejemajo plačilo nekoliko nad višino minimalne plače in tako ne spadajo več v ta segment zaposlenih. Če bi se ločnica pomaknila nekoliko višje (če se v skupino ne bi zajele samo osebe, ki prejemajo minimalno plačo), na SURS zagotavljajo, da bi bilo število zaposlenih večje. Število zaposlenih ljudi sicer že od leta 2014 narašča in rast je pričakovati tudi v letu 2020.

Socialno ogrožene osebe in brezposelni so ob denarnih prejemkih upravičeni tudi do nenedarnih pravic, ki ob upoštevanju njihovih vrednosti znatno povečajo celotne ugodnosti teh oseb. V analizi sem upošteval predvsem dve pravici (pravico do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev in oprostitev plačevanja RTV-prispevka), vendar so socialno ogrožene osebe upravičene do številnih drugih ugodnosti, ki znatno izboljšajo finančno situacijo. Med te sodi opravičeno plačilo programa vrtecev, subvencija malic za učence in dijake, ugodna razvrstitev cenov pri štipendijah ipd.

S pregledom pravic in trenutnega stanja se kažejo sistemske asimetrije v socialni zakonodaji. V oči bode predvsem ugotovitev, da so neaktivni posamezniki upravičeni do večjih finančnih ugodnosti, kot delovno aktivni posamezniki, ki prejemajo minimalno plačo. Finančne ugodnosti so med poglavitnimi dejavniki, ki pozitivno vplivajo na subjektivno blaginjo posameznika. V primeru primerjave socialno ogroženih oseb in tistih, ki prejemajo minimalno plačo, smo lahko kritični do dejstva, da posamezniki, ki so aktivni na trgu dela, ne izražajo večje subjektivne blaginje kot neaktivni posamezniki. Analiza dela ne vključuje pregleda ravni plač v gospodarstvu, zato se ni mogoče opredeliti do tega, ali razlog za sistemske anomalije tiči v preveč radodarni socialni zakonodaji ali v splošno nizkih plačah.

7 LITERATURA IN VIRI

1. Aiginger, K. & Leoni, T. (2009). *Typologies of Social Models in Europe*. Pridobljeno 27. februarja 2020 s https://www.researchgate.net/profile/Thomas_Leoni/publication/242078229_Typologies_of_Social_Models_in_Europe/links/53f1ed3a0cf272810e4c7674/Typologies-of-Social-Models-in-Europe.pdf
2. Bambra, C. & Eikemo, T. A. (2009). Welfare state regimes, unemployment and health: A comparative study of the relationship between unemployment and self-reported health in 23 European countries. *Journal of Epidemiology and Community Health* 63, 92–98.
3. Bečan, I., Belopavlovič, N., Korpič Horvat, E., Kresal, B., Kresal Šoltes, K., Mežnar, Š., Robnik, I., Senčur Peček, D. & Šetinc Tekavec, M. (2016). *Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1)* (komentar zakona). Ljubljana: GV Založba.
4. Birdsall, N. & Meyer, C. J. (2015). The median is the message: A good enough measure of material wellbeing and shared development progress. *Global Policy* 6(4), 343–357.
5. Boeri, T. (2002). *Let social policy models compete and Europe will win* (Prispevek na konferenci). Pridobljeno 18. novembra 2019 s <https://pdfs.semanticscholar.org/750a/3ef492809a1dc6ab7eb2ec7b42233300a76f.pdf>
6. Boeri, T. & Van Ours, J. (2009). The Economics of Imperfect Labor Markets. *Industrial & Labor Relations Review* 62(4), 10.
7. Brezigar Masten, A., Kovačič, S. & Lušina, U. (2010). *Ocena posledic dviga minimalne plače v Sloveniji* (delovni zvezek). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
8. Brown, C. (1999). Minimum wages, employment, and the distribution of income. *Handbook of labor economics* 3, 2101–2163.
9. Card, D. & Krueger, A. B. (1995). Time-series minimum-wage studies: a meta-analysis. *The American Economic Review* 85(2), 238–243.
10. Chaudry, A. & Wimer, C. (2016). Poverty is not just an indicator: the relationship between income, poverty, and child well-being. *Academic pediatrics* 16(3), 23–29.
11. Chong-Uk, K. & Gieyoung, L. (2018). Minimum Wage and Unemployment: An Empirical Study on OECD Countries. *Journal of Reviews on Global Economics* 7, 1–9.

12. Crepali, C., Da Roit, B., Castegnaro, C., Pasquinelli, S., Eydoux, A., Gonzalez, E., Greve, B., Mesini, D. & Topinska, I. (2017). *Minimum income policies in EU member states* (poročilo študije). Bruselj: Evropski parlament.
13. Daly, M. C., Oswald, A. J., Wilson, D. & Wu, S. (2011). Dark contrasts: The paradox of high rates of suicide in happy places. *Journal of Economic Behavior and Organization* 80(3), 435–442.
14. Državni zbor Republike Slovenije. (2018). *Predlog zakona o spremembah zakona o minimalni plači*. Pridobljeno 17. decembra 2019 s <https://imss.dz-rs.si/imis/c69116359df852a28f24.pdf>
15. Eurofound. (2016). *European Quality of Life Survey 2016*. Pridobljeno 20. januarja 2020 s <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey>
16. Eurofound. (2018). *Upward convergence in the EU: Concepts, measurements and indicators*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
17. Eurofound. (2020a). *European Working Conditions Survey*. Pridobljeno 30. januarja 2020 s <https://www.eurofound.europa.eu/data/european-working-conditions-survey>
18. Eurofound. (2020b). *Statutory minimum wages*. Pridobljeno 30. januarja 2020 s <https://www.eurofound.europa.eu/data/statutory-minimum-wages>
19. Eurostat. (2011). *Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics – Classification of the Functions of Government (COFOG)*. Pridobljeno 12. decembra 2019 s <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5917333/KS-RA-11-013-EN.PDF/2eb9714a-ee4b-49fe-baab-e9af5ca457b1>
20. Eurostat. (2019). *Database*. Pridobljeno 10. oktobra 2019 s <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
21. Eurostat. (2020). *Minimum wage statistics*. Pridobljeno 10. februarja 2020 s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics
22. Finančna uprava Republike Slovenije. (2019a). *Lestvice za odmero dohodnine in olajšave*. Pridobljeno 7. februarja 2020 s https://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Dohodnina/Letna_odmera_dohodnine/Opis/Lestvica_za_letno_2020.docx
23. Finančna uprava Republike Slovenije. (2019b). *Plačevanje prispevkov za socialno varnost iz delovnega razmerja*. Pridobljeno 7. februarja 2020 s https://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Prispevki

_za_socialno_varnost/Opis/Placevanje_prispevkov_za_socialno_varnost_iz_delovneg_a_razmerja.doc

24. Fritz, M. & Koch, M. (2016). Economic development and prosperity patterns around the world: Structural challenges for a global steady-state economy. *Global Environmental Change* 38, 41–48.
25. Furåker, B. & Blomsterberg, M. (2003). Attitudes towards the unemployed. An analysis of Swedish survey data. *International Journal of Social Welfare* 12(3), 193–203.
26. Gerrans, P., Speelman, C. & Campitelli, G. (2014). The Relationship Between Personal Financial Wellness and Financial Wellbeing: A Structural Equation Modelling Approach. *Journal of Family and Economic Issues* 35(2), 145–160.
27. GOV.SI (2020). *Socialna varnost*. (spletišče državne uprave s celovitimi informacijami o njenem delovanju in preprostim dostopom do storitev). Pridobljeno 15. februarja 2020 s <https://www.gov.si/podrocja/socialna-varnost/>
28. Haushofer, J., Reisinger, J. & Shapiro, J. (2019). *Is Your Gain My Pain? Effects of Relative Income and Inequality on Psychological Well-being*. Pridobljeno 12. februarja 2020 s <https://pdfs.semanticscholar.org/255e/4ab6e39a32d20691d8f26a42b0eeb666a952.pdf>
29. Helliwell, J. F. (2003). How's life? Combining individual and national variations to explain subjective well-being. *Economic Modelling* 20, 331–360.
30. Hultman, B. & Hemlin, S. (2008) Self-rated quality of life among the young unemployed and the young in work in northern Sweden. *Work* 30(4), 461–472.
31. Huppert, F. A., Marks, N., Clark, A., Siegrist, J., Stutzer, A., Vittersø, J. & Wahrendorf, M. (2009). Measuring well-being across Europe: Description of the ESS well-being module and preliminary findings. *Social Indicators Research* 91(3), 301–315.
32. IRSSV – Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. (2018). *Socialni položaj v Sloveniji 2016–2017 (dopolnjeno končno poročilo)*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
33. IRSSV – Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. (2019). *Socialni položaj v Sloveniji 2017–2018 (končno poročilo)*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
34. Jenič, L., Kamber, I., Kopina, L., Kraljevič, A., Krobat, K., Murn, B., Navodnik, D., Papež, S. & Polak, L. (2018). *Interdisciplinarna analiza minimalne urne postavke v atipičnih oblikah dela*. Ljubljana: Pravna fakulteta.

35. Laporšek, S. (2013). Minimalna plača: Slovenija v Perspektivi Evropske Unije. *Naše gospodarstvo* 59(5-6), 49–63.
36. Laporšek, S. (2014). *Učinki minimalne plače v Sloveniji: Empirična analiza na mikropodatkih* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
37. Leight, A. (2005). Does Raising the Minimum Wage Help the Poor?. *Economic Record* 83(263), 432–445.
38. Lindič, M. (2011). The Impact of the Irregular Minimum Wage Increase on Wages, Employment and Average Hours Paid: Case Study for Slovenia. *IB revija* 4(45), 23–37.
39. Ljubljanski potniški promet. (2019). *Prodaja in polnjenje kartic*. Pridobljeno 15. januarja 2019 s <http://www.lpp.si/enotna-mestna-kartica-urbana/prodaja-polnjenje-kartic/katere-dokumente-potrebujem>
40. Lucifora, C., McKnight, A. & Salverda, W. (2005). Low-wage employment in Europe: a review of the evidence. *Socio-Economic Review* 3(2), 259–292.
41. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2018a). *Dodatek za veliko družino*. Pridobljeno 15. januarja 2019 s http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/starsevsko_varstvo_in_druzinski_prejemki/druzinski_prejemki/dodatek_za_veliko_druzino/
42. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2018b). *Pogrebna in posmrtnina*. Pridobljeno 15. januarja 2019 s http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/pogrebna_in_posmrtnina/
43. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2018c). *Socialna zakonodaja*. Pridobljeno 13. decembra 2018 s http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/socialna_zakonodaja/
44. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2018d). *Uveljavljanje pravic*. Pridobljeno 13. decembra 2018 s http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/
45. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019a). *Denarna socialna pomoč*. Pridobljeno 21. novembra 2019 s <https://www.gov.si teme/denarna-socialna-pomoc/>
46. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019b). *Druge oblike pomoči*. Pridobljeno 22. novembra 2019 s <https://www.gov.si teme/druge-oblike-pomoci/>

47. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019c). *Državna štipendija*. Pridobljeno 18. decembra 2019 s <https://www.gov.si teme/drzavna-stipendija/>
48. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019d). *Minimalna plača*. Pridobljeno 29. januarja 2020 s <https://www.gov.si teme/minimalna-placa/>
49. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019e). *Obrazložitev zaključnega računa proračuna za leto 2018*. Pridobljeno 19. novembra 2019 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MF/Proracun-direktorat/Drzavni-proracun/Zakljucni-racun/2018-ZR/04-Obrazlozitev-posebnega-dela/2611-Ministrstvo-za-delo-druzino-socialne-zadeve-in-enake-moznosti.pdf>
50. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019f). *Otroški dodatek*. Pridobljeno 21. novembra 2019 s <https://www.gov.si teme/otroski-dodatek/>
51. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019g). *Subvencije prehrane za učence in dijake*. Pridobljeno 19. decembra 2019 s <https://www.gov.si teme/subvencije-prehrane-za-ucence-in-dijake/>
52. MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019h). *Znižano plačilo vrtca*. Pridobljeno 26. novembra 2019 s <https://www.gov.si teme/znizano-placilo-vrtca/>
53. Mednarodna organizacija dela. (2010). *ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up*. Pridobljeno 14. januarja 2020 s https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms_716594.pdf
54. Mednarodna organizacija dela. (2020). *Principles of conduct for staff of the international labour office*. Pridobljeno 14. januarja 2020 s https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---webdev/documents/genericdocument/wcms_713109.pdf
55. Mišič, L. (2018). Europäisches Arbeitsrecht = Evropsko delovno pravo. *Delavci in delodajalci 1*, 145–148.
56. Moffitt, R. (2014). Unemployment benefits and unemployment. *IZA World of Labor* 13.
57. Muravyev, A. & Oshchepkov, A. (2016). The effect of doubling the minimum wage on employment: evidence from Russia. *IZA Journal of Labour & Development* 5(1), 6.

58. Neck, R., Blueschke, D., Weyerstrass, K. & Majcen, B. (2018). R&D as optimal macroeconomic policies for a small euro area economy: a case study for Slovenia. *An Enterprise Odyssey. International Conference Proceedings*. Zagreb: Faculty of Economics and Business.
59. Pečar, J. (2017). *Kako živimo v regijah* (delovni zvezek). Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
60. Rutkowski, J. (2003). *Minimum Wage: Curse or Cure?*. World Bank: Washington, DC.
61. Sapir, A. (2005). *Globalisation and the Reform of European Social Models*. Brussels: Bruegel.
62. Silva Peneda, J. A. & De Rossa, P. (2006). *Poročilo o evropskem socialnem modelu za prihodnost* (končno poročilo). Pridobljeno 7. novembra 2019 s <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2006-0238+0+DOC+PDF+V0//SL>
63. Skupnost centrov za socialno delo Slovenije. (2018). *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD*. Pridobljeno 27. februarja 2020 s <https://www.scsd.si/files/Katalog-1.6.5.pdf>
64. Stam, K., Sieben, I., Verbakel, E. & de Graaf, P. M. (2016). Employment status and subjective well-being: the role of the social norm to work. *Work, employment and society* 30(2), 309–333.
65. Strban, G. (2018). Evropsko socialno pravo. *Delavci in delodajalci 1*, 129-144.
66. SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2018a). *Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti: Slovenija 2018*. Pridobljeno 11. novembra 2019 s <https://www.stat.si/statweb/News/Index/8175>
67. SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2018b). *Dve tretjini prebivalcev Slovenije prebivata v eno ali dvostanovanjskih stavbah*. Pridobljeno 7. januarja 2020 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8160>
68. SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2019). *Izdatki in viri financiranja programov socialne zaščite*. Pridobljeno 19. novembra 2019 s <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8115>
69. SURS – Statistični urad Republike Slovenije. (2020). *Podatkovni portal SI-STAT*. Pridobljeno 11. novembra 2020 s <https://pxweb.stat.si/SiStat>
70. UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2016). *Poročilo o razvoju 2016*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

71. UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2017). *Poročilo o razvoju 2017*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
72. UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2018). *Poročilo o razvoju 2018*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
73. UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2019). *Ekonomski izzivi 2019: Soočenje s pomanjkanjem delovne sile - analiza*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
74. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Statistični urad Republike Slovenije, Agencija Republike Slovenije za okolje, Nacionalni inštitut za javno zdravje. (2013). *Kazalniki blaginje v Sloveniji*. Pridobljeno 19. julija 2019 s <http://www.kazalniki-blaginje.gov.si/index.html> (19.7.2019).
75. Vandenbroucke, F. (2015). The case for a European Social Union. From muddling through to a sense of common purpose. *The future of Welfare in a Global Europe*, 489–520.
76. Vaughan-Whitehead, D. (2015). *The European social model in crisis: is Europe losing its soul?* Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
77. Voßemer, J., Gebel, M., Täht, K., Unt, M., Högberg, B. & Strandh, M. (2017). The effects of unemployment and insecure jobs on well-being and health: The moderating role of labor market policies. *Social Indicators Research* 138(3), 1229–1257.
78. Zobavnik, I. & Zeilhofer, N. (2016). *Minimalna plača (Primerjalni pregled)*. Pridobljeno 7. januarja 2019 s https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki_RN/2016/Minimalna_placa.pdf
79. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2017). *Napovednik zaposlovanja 2017/I*. Pridobljeno 4. novembra s https://www.ess.gov.si/_files/10054/NAP-ZAP_2017_I.pdf
80. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2018a). *Strokovna izhodišča za leto 2019*. Pridobljeno 26. avgusta 2019 s https://www.ess.gov.si/_files/11834/Strokovna_izhodisca_2019.pdf
81. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2018b). *Letno poročilo 2018*. Pridobljeno 18. novembra 2019 s https://www.ess.gov.si/_files/12735/ZRSZ_letno_poslovno_porocilo_2018.pdf
82. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2019a). *Obvestilo za javnost: September 2019*. Pridobljeno 5. novembra 2019 s https://www.ess.gov.si/_files/12649/Trg_dela_september_2019.pdf

83. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2019b). *Mesečne informacije. September 2019.* Pridobljeno 5. novembra 2019 s https://www.ess.gov.si/_files/12699/MI_2019_9.pdf
84. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2019c). *Denarno nadomestilo med brezposelnostjo.* Pridobljeno 13. januarja 2020 s https://www.ess.gov.si/_files/1932/denarno_nadomestilo.pdf

PRILOGE

Priloga 1: Meje dohodkov za ugotavljanje višine plačila vrtca po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev

Dohodkovni razred	Povprečni mesečni dohodek na osebo (v evrih)	Plačilo staršev v odstotku od cene programa
1	do 185,43	0
2	od 185,44 do 309,05	10 %
3	od 309,06 do 370,86	20 %
4	od 370,87 do 432,67	30 %
5	od 432,68 do 545,98	35 %
6	od 545,99 do 659,30	43 %
7	od 659,31 do 844,73	53 %
8	od 844,74 do 1.019,86	66 %
9	od 1.019,87	77 %

Vir: ZUPJS (2010).

Priloga 2: Prikaz minimalnih dohodkov, minimalnih dohodkov s pravicami socialne zakonodaje, neto minimalne plače in razlike med prejemki in minimalno plačo med vsemi statusi, v evrih

Status	Minimalni dohodek	Minimalni dohodek in prištete pravice soc. zakonodaje (samo zavarovanj e in RTV)	Razlika, če en partner prejema minimalno plačo	Skupna minimalna plača (neto)	Opombe	Razlika med neto minimalno plačo in prejemki
Samska brezposelna oseba	402,18	450,60	N/A	659,51	/	208,91
Samska brezposelna oseba (aktivna 60–128 ur na mesec)	506,75	555,17	N/A	659,51	/	104,34
Samska brezposelna oseba (aktivna več kot 128 ur na mesec)	607,29	655,71	N/A	659,51	/	3,80
Samska brezposelna oseba (med 18. in 26. letom; živi doma)	281,53	329,95	N/A	659,51	/	329,56
Samska brezposelna oseba (trajno nezaposljiva)	305,66	354,08	N/A	659,51	/	305,43
Brezposelna oseba z enim otrokom (prejema preživnino)	639,47	687,89	N/A	692,00	/	4,11
Brezposelna oseba z enim otrokom (ne prejema preživnine)	711,86	760,28	N/A	692,00	/	-68,28
Brezposelna oseba z enim otrokom (aktivna več kot 128 ur na mesec in prejema preživnino)	844,58	893,00	N/A	692,00	/	-201,00
Brezposelna oseba z enim otrokom (aktivna več kot 128 ur na mesec in ne prejema preživnine)	916,97	965,39	N/A	692,00	/	-273,39
Dve odrasli osebi (brezposelni) in en otrok	868,71	952,80	N/A	1351,51	Računal sem dve plači, s tem, da samo	398,71

					ena oseba uveljavlja posebno olajšavo za vzdrževanega otroka	
Dve odrasli osebi (aktivni več kot 128 ur na mesec) in en otrok	1178,39	1262,48	N/A	1351,51	Računal sem dve plači, s tem, da samo ena oseba uveljavlja posebno olajšavo za vzdrževanega otroka	89,03
Dve odrasli osebi (en brezposeln) in en otrok	1073,82	1157,91	465,91	1351,51	Računal sem dve plači, s tem, da samo ena oseba uveljavlja posebno olajšavo za vzdrževanega otroka	193,60
Dve odrasli osebi (brezposelni) in trije otroci	1343,29	1427,38	N/A	1419,33	Računal sem dve plači; ena oseba uveljavlja dve posebni olajšavi, druga samo eno	-8,05
Dve odrasli osebi (aktivni več kot 128 ur na mesec) in trije otroci	1652,97	1737,06	N/A	1419,33	Računal sem dve plači; ena oseba uveljavlja dve posebni olajšavi, druga samo eno	-317,73
Dve odrasli osebi (en brezposeln) in trije otroci	1548,40	1632,49	899,78	1419,33	Računal sem dve plači; ena oseba uveljavlja dve posebni olajšavi, druga samo eno	-213,16

Vir: Lastno delo.